

Učíme v souvislostech na 1. stupni základních škol

Metodická příručka

Učíme v souvislostech na 1. stupni základních škol

Metodická příručka

ARPOK – Globální témata do škol

Jsme vzdělávací organizace, která od roku 2004 přináší do škol globální rozvojové vzdělávání. Pomáháme pedagogům s výukou aktuálních témat dneška, jako je odpovědná spotřeba, stereotypy a předsudky, migrace, chudoba či klimatická změna. O tématech mluvíme otevřeně s žáky a informujeme o nich také širokou veřejnost. Podporujeme tak otevřenou a tolerantní společnost a aktivní zapojení lidí do dění kolem sebe.

Vizi ARPOKu je podílet se na udržitelném rozvoji světa a na vytváření společnosti, která je **AKTIVNÍ**, **RESPEKTUJÍCÍ** a **OTEVŘENÁ**, vnímá **PROPOJENOST** a **KOMPLEXNOST** světa a přijímá svůj díl zodpovědnosti.

Více na www.arpok.cz a na www.facebook.com/ARPOK.OLOMOUC

Hodnoty ARPOKu

AKTIVITA

RESPEKT

PROPOJENOST

OTEVŘENOST

KOMPLEXNOST

Projekt **Svět v souvislostech na 1. stupni základních škol** reaguje na potřeby pedagogických pracovníků 1. stupně základních škol a nabízí jim metodickou podporu pro začleňování globálních témat do běžné výuky.

Projekt přináší pedagogickým pracovníkům a studentům učitelství 1. stupně základních škol nové lekce a metodickou příručku, které jim umožní začleňování globální témata do výuky žáků ve věku 6–11 let.

Vzniklé materiály propojují globální rozvojové vzdělávání (GRV), čtenářskou gramotnost, kritické myšlení s předměty na 1. stupni základní školy. Metodická příručka, kterou držíte v rukou je hlavním výstupem projektu a nabízí 19 plně funkčních lekcí do konkrétních předmětů, které byly okomentovány odborníky Národního pedagogického institutu ČR a otestovány přímo ve výuce.

Na lekcích, které propojují čtenářskou gramotnost a GRV, jsme spolupracovali s **Ninou Rutovou** a **Terezou Šiklovou**.

Obsah

Globální rozvojové vzdělávání na 1. stupni ZŠ	5
Čtenářská gramotnost a globální témata	6
Globální rozvojové vzdělávání (GRV) a osvěta	7
Jak pracovat s příručkou	7
Tabulka lekcí	9
Lekce	
• Hygiena	12
• Zdravá mysl	17
• Jak žije les	20
• Staráme se o naši zem	28
• Společně	34
• Krtkovy nové kalhotky	38
• Krtkovy nové kalhotky podruhé	42
• Kdo jsem	44
• Všichni jsme stejní	46
• Tohle jsem já	51
• Ženy mají hlas	54
• Kluci netančej	57
• Domov	61
• Dědeček v růžových kalhotách	65
• Válka, která změnila Rondo	70
• Plasty na cestách	76
• Království ztracené kvůli kapce medu	79
• Cena	83
• Příběh stromu	86

Globální rozvojové vzdělávání na 1. stupni ZŠ

Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílností a souvislostí mezi životy v rozvojových a rozvinutých zemích světa a utváří dovednosti, hodnoty a postoje lidí tak, aby se aktivně dokázali podílet na řešení lokálních a globálních problémů.

V ZŠ a MŠ Choryně se GRV prolíná celým školním vzdělávacím programem jako průřezové téma. Jsme málotřídní škola jen pro 1. stupeň a projektová výuka je zde zařazována častěji, dochází i k propojování různých projektů. Z našeho pohledu je důležité začleňovat globální témata už na 1. stupni ZŠ, u nás se děje s oblibou prostřednictvím projektů Světové školy (<https://www.svetovaskola.cz/>). Nejstarší žáci z 5. ročníku si každoročně volí globální téma s problémem, který je zaujme a snaží se (v rámci možnosti) ho řešit. Všichni učitelé kvitují jejich záměr, stanou se jen průvodci a jsou jim nápomocni. Projekty s GRV vždy vzbuzují u žáků 1. stupně velkou zvědavost, rozvíjí řadu jejich vzdělávacích kompetencí i dobrých lidských vlastností a umožní jim hlavně nahlédnout za hranice sebe, svých rodin a domovů, České republiky třeba až na druhý konec světa. Žáci v průběhu realizace seznamují s problémem a zvoleným řešením jak mladší spolužáky, své rodiny, veřejnost a ovlivňují je s cílem, aby každý přijal svůj podíl zodpovědnosti za vytváření světa, kde by všichni živí tvorové (lidé i zvířata) měli možnost žít důstojný život.

V začleňování nám pomáhá hlavně zapojení do projektu Světová škola (i summity), dále organizace, se kterými spolupracujeme: Člověk v tísní (realizovali jsme Skutečný dárek – koza, sbírku pro Ukrajinu), NaZemi (pravidelně realizujeme Výstavu na stromech, férovou kavárnu), Centrum Narovinu (máme řadu let Adopci na dálku keňského chlapce), ARPOK (metodické materiály), ADRA (soutěž se sociálním tématem, metod. materiály) a také hodně čerpáme z JSNŠ (filmy a materiály k lekcím GRV) a v našem okolí spolupracujeme s org. Líska Vsetín (semináře, konference, kampaně, např. Nebud' plejtvák).

To vše nám pomáhá a myslím, že se nám i daří začleňovat GRV už na 1. stupni ZŠ!

Blanka Palátová, ZŠ a MŠ Choryně

V čem je přínos globálního rozvojového vzdělávání pro žáky 1. stupně ZŠ?

V současné době propojeného a rychle se měnícího světa by vzdělávání mělo žáky připravit na zásadní změny a výzvy, kterým budou ve svém životě čelit. Celostní pohled na svět a jeho problémy, které je třeba vnímat propojeně, odpovídá osobnostně orientovanému pojetí prvostupňového vzdělávání. Globální rozvojové vzdělávání, které svým průřezovým charakterem prostupuje všemi vzdělávacími oblastmi a poskytuje prostor pro využití didaktických metod (projektová výuka, dramatická výchova, dokumentární film, diskuse) podporujících aktivní zapojení žáků do výuky, napomáhá rozvoji kreativity, umožňuje zkoumání problémů, hledání a navrhování řešení. Aktivní zapojení a vlastní prožitek zvyšuje úroveň porozumění souvislostí, vnímání zodpovědnosti v kontextu vlastního životního stylu, dopadů spotřebního chování a vzájemného propojení s místy na Zemi, která se žákům mohou zdát velmi vzdálená. Podporuje také schopnost posuzovat informace z různých zdrojů, zamýšlet se nad zažitými stereotypními pohledy, naslouchat jiným názorům, komunikovat a spolupracovat, respektovat kulturní odlišnosti, rozvíjí empatii a zájem o ostatní.

Co pomáhá žákům s porozuměním globálních témat?

Při zprostředkování náročných témat, která s sebou globální rozvojové vzdělávání přináší, je třeba mít na mysli vývojové předpoklady žáků na 1. stupni základní školy. V prvním období (1.–3. ročník) je rozvinuto konkrétní myšlení, žáci silně vnímají vzor dospělého (učitele), postupně začínají být schopni vcítit se do pocitů druhého a naslouchat. Ve druhém období (4.–5. ročník) žáci dosahují větší schopnosti abstrakce a postupně se učí respektovat jiný názor. Uvědomují si postoje a hodnoty jako jsou spravedlnost, důvěra v sebe samého, solidární jednání, respekt k odlišnosti. Přirozenou potřebou žáků v tomto věku je chuť poznávat okolní svět, aktivní zapojení a potřeba spolupráce. Učení by mělo vycházet z vlastních zkušeností žáků a z jejich prožitku. Vhodně zvolené aktuální „problémové“ situace, nebo příběhy, ve kterých žáci sami nebo zprostředkovaně prožijí konkrétní události, jim přinášejí jednotlivé zkušenosti, které jsou velmi důležité pro porozumění globálním tématům a pro pozdější vnímání širších souvislostí.

*PhDr. Hana Havlíková, Ph.D.
garantka 1. stupně ZV
Národní pedagogický institut ČR*

Čtenářská gramotnost a globální témata

Globální rozvojové vzdělávání přispívá k rozvoji kompetencí, které naši žáci potřebují v současném světě a budou potřebovat i v tom budoucím.

Při práci s textem¹ v našich metodikách pro 2. stupeň ZŠ a SŠ se žáci učí třídít informace týkající se globálních témat, diskutují o globálních tématech a kriticky přemýšlí nad informacemi v textu. Dále si na problematiku danou v textech vytváří vlastní názor, učí se pochopit názory ostatních (byť s nimi nemusí souhlasit) a v neposlední řadě se učí své názory citlivě sdělovat ostatním.

Proto abychom s dětmi mohli výše uvedené klíčové kompetence rozvíjet je potřeba, aby se s nimi pracovalo už na 1. stupni ZŠ. Proto jsme se tentokrát rozhodli využít pro otevírání komplexních globálních témat dětské beletristické knihy a propojili jsme výuku těchto témat s budováním čtenářské gramotnosti.

V rámci lekcí pracujících s dětskými knihami čteme dětem příběhy formou *řizeného čtení*, kdy příběh občas přerušíme otázkou. Na základě zamýšlení se nad otázkami rozvíjíme a posilujeme u žáků základní čtenářskou dovednost *předvídání*, které před čtením textu motivuje žáky a vede je ke strukturovanému přemýšlení nad přečteným.

Knihy, které jsme vybrali, pracují s různými tématy, jako je válka, odpovědná spotřeba, snižování množství odpadu a využívání jednorázových plastů, pochopení a respektování odlišností a další. Některá témata jsou jednodušší, jiná náročnější, ale věříme, že všechna mají své místo na 1. stupni ZŠ.

Každá lekce představuje návrh, jak s knihou pracovat, a jsme si jisti, že vyučující přijdou i na další způsoby, jak příběhy posouvat dále, zkoumat globální témata, která kniha přináší a současně rozvíjet u dětí čtenářskou gramotnost.

*Lenka Pánková
ARPOK, o.p.s.*

---

1 <https://arpok.cz/novy/wp-content/uploads/2018/12/kdyz-se-rekne-GRV-web-1.pdf>

Globální rozvojové vzdělávání (GRV) a osvěta

Globální rozvojové vzdělávání přispívá k utváření udržitelného světa a staví na těchto principech:

Holistický pohled na svět

Současný svět je propojený celek.

Globální odpovědnost

Každý z nás je součástí globálního společenství.

Solidarita a sociální spravedlnost

Jsme solidární s lidmi v obtížných situacích a ochotní pomáhat.

Otevřenost a kritické myšlení

Jsme otevření k informacím, názorům a respektujeme rozmanitost.

Participace a partnerství

Aktivní účast na řešení lokálních a globálních výzev.

Globální rozvojové vzdělávání a rozvoj kompetencí

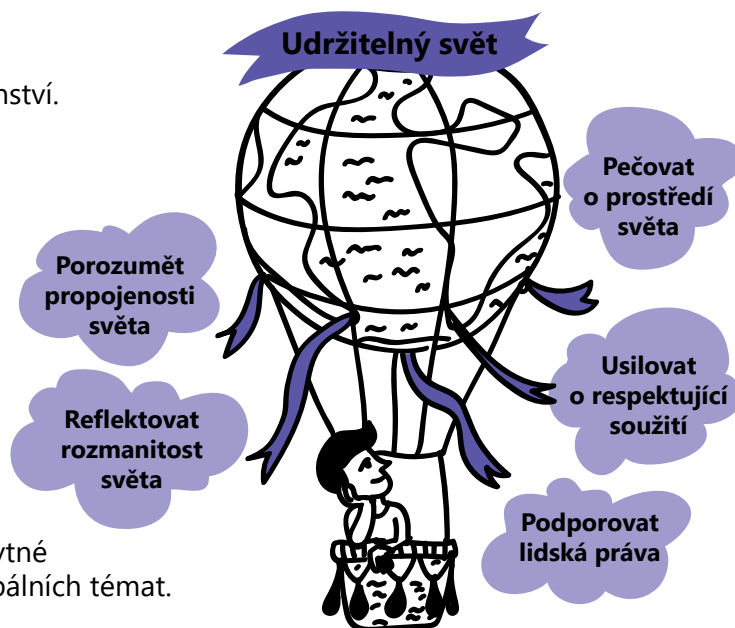
GRV rozvíjí předmětové kompetence nezbytné pro zvládnutí jednotlivých předmětů a globálních témat.

Globální témata rozvíjejí tyto kompetence:

Získávání a zpracování informací o lokálních a globálních tématech.

Analýza globálních procesů a souvislostí.

Rozhodování se s ohledem na globální odpovědnost.

Další důležité kompetence, které GRV pomáhá rozvíjet:

Práce s textem – porozumění a třídění informací

Kritické myšlení – přemýšlet a diskutovat o citlivých a komplexních tématech

Komunikační dovednosti – respektovat odlišné názory a vyjádřit vlastní

Řešení problémů – zaujímat aktivní postoj k lokálním i globálním problémům

Kreativní myšlení – hledat neotřelá řešení globálních problémů a zvažovat je

Jak s příručkou pracovat

Svět kolem nás se neustále proměňuje, vyvíjí se a na tyto změny reaguje také globální rozvojové vzdělávání. Otvírají se nová témata, která GRV přibližuje žákům novými formami a metodami.

V této metodické příručce na vás čeká **19 lekcí** GRV pro 1. stupeň ZŠ. Lekce byly testované v praxi na základních školách a jejich popis byl posléze doplněn o zkušenosti a náměty pedagogů z těchto škol.

Metodika vznikla, aby pomohla jednoduše a prakticky uchopit globální témata a Cíle udržitelného rozvoje ve výuce na 1. stupni ZŠ. Přináší inspiraci ve formě **krátkých aktivit**, které mají sloužit jako základ při tvorbě vašich vlastních výukových plánů a hodin a také jako inspirace, jak začlenit globální témata do konkrétních předmětů. Aktivity přinášejí široké spektrum témat od těch environmentálních po socioekonomické, tak abychom ukázali širí spektra globálních východisek. V lekcích je využito různých výukových metod, část lekcí se také zaměřuje na rozvoj čtenářské gramotnosti. V přehledu si najdete tu pravou aktivitu pro vás například podle tématu či daného učiva. Věříme, že publikace pomůže na prvním stupni otevírat nové přístupy, reflektovat různá východiska a obecně rozšířit principy globálního rozvojového vzdělávání do škol.

Metodika vznikla tak, aby byla co nejvíce flexibilní a nastavitelná podle vašich potřeb. Důležité jsou podle nás i mezipředmětové vazby **k jednomu tématu můžete najít lekce do několika předmětů**. V metodice najdete také množství informačních zdrojů a odkazů k jednotlivým tématům, které můžete dále využít. U aktivit naleznete i metodické poznámky z reflexí a testování aktivit na školách, u vybraných témat pak i tipy, jak řešit situace, které mohou v hodinách nastat.

Přílohy

Přílohy naleznete na stránkách ARPOKu:

<https://eshop.arpok.cz/kat/publikace/ke-stazeni/>

Přílohy jsou k dispozici v editovatelné podobě, k vlastním úpravám a jednoduchému použití.

Cíle udržitelného rozvoje

„Hlavním smyslem Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) je, aby všichni lidé na zemi mohli žít důstojný život bez chudoby, hladu a nerovnosti, a mohli plně rozvinout svůj potenciál. Každého z nás SDGs zavazují, abychom byli zodpovědnými obyvateli planety, kteří berou ohled na lidi i ekosystémy a podporují opatření v oblasti klimatických změn, na nichž závisí životy nás všech. SDGs jsou výsledkem dohody států, která je pro svět významným krokem k jejich dosažení.“ (Pan Ki Mun, bývalý generální tajemník OSN)

<https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Tabulka lekcí

Pro tuto metodiku byla vybrána témata, která propojují jak Rámcový vzdělávací program pro ZŠ, tak i Národní strategii globálního rozvojového vzdělávání. Témata ukazují širší globálního rozvojového vzdělávání a umožňují učit komplexně a mezipředmětově.

Název lekce	Doporučený ročník	Čas	Předměty	Téma	Cíle lekce Žák/žákyně:	Str.
Hygiena	4.–5.	90 min	Matematika a její aplikace, Člověk a jeho svět	Zdraví	<ul style="list-style-type: none"> vyjmenuje činnosti, které patří k denní hygieně. zjistí, kolik vody spotřebuje na svoji hygienu, a vyjádří názorně její objem v litrech. se seznámí s významem toalet pro předcházení nemocem. 	12
Zdravá mysl	3.–5.	45 min	Tělesná výchova, Výchova ke zdravému životnímu stylu, Péče o zdraví	Zdraví	<ul style="list-style-type: none"> si uvědomuje, že zdraví není jen tělesné, ale i duševní a zahrnuje v sobě složku sociální a duchovní. na příkladu předávání moudrosti v různých systémech zdravotních cvičení, která pocházejí z odlišných světadílů, porozumí faktu, že svět je propojený. 	17
Jak žije les	5.	2 × 45 min	Člověk a jeho svět	Životní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> rozpozná komplexnost a propojenost lesa. se seznámí s konkrétními příběhy péče o les v Kanadě a porovnává jejich dopad na stabilitu lesního ekosystému. si uvědomí vliv lidské činnosti na funkčnost a udržitelnost lesa. 	20
Staráme se o naši zem	4.–5.	2 × 45 min	Matematika a její aplikace, Člověk a jeho svět	Životní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> zjistí, jak malou část Země zaujímá půda. na příkladech porovná péči o půdu, která ji degraduje (konvenční zemědělství), a péči, která respektuje přirozené procesy a je dlouhodobě udržitelná. pojmenovává části celku a vyjadřuje je pomocí zlomku. 	28
Společně	4.	45 min (2 × 45 min)	Člověk a jeho svět	Životní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> na konkrétním příkladu kanadského ekosystému porozumí, jak úzce souvisí život živočichů v moři, živočichů na souši a činnost i zdraví člověka. najde analogii mezi problémem, který má stejný živočišný druh v Kanadě a České republice. 	34

Název lekce	Doporučený ročník	Čas	Předměty	Téma	Cíle lekce Žák/žákyně:	Str.
Krtkovy nové kalhotky	4.–5.	90–120 min	Člověk a jeho svět	Propojenost světa	<ul style="list-style-type: none"> vyhledá a pojmenuje světadíly na zeměpisné mapě světa. popíše, jakou cestu absolvují naše džiny předtím, než se dostane do našich rukou. se vžije do role designera džin, prožije pocity šičky ve sweatshopu a uvědomí si, za jakých podmínek pracuje. 	38
Krtkovy nové kalhotky podruhé	4.–5.	45 min	Matematika a její aplikace	Propojenost světa	<ul style="list-style-type: none"> kooperuje ve skupině se svými spolužáky. za použití měřítka měří vzdálenosti na mapě. vypočítává příklady za pomoci násobení a dělení. vlastními slovy popisuje fotografie spjaté s výrobou džin. 	42
Kdo jsem	4.–5.	60 min	Člověk a jeho svět – Lidé kolem nás, Výtvarná výchova	Jací jsme	<ul style="list-style-type: none"> pomocí kresby autoportrétu rozvíjí smyslovou citlivost a smysl pro detail. si všímá své jedinečnosti a dokáže se ocenit – zvyšuje tak svoji sebehodnotu. se zamýšlí na tím, v čem se lidé navenek odlišují a proč tomu tak je. 	44
Všichni jsme stejní	4.–5.	45–60 min	Člověk a jeho svět – Lidé kolem nás	Jací jsme	<ul style="list-style-type: none"> se zamýšlí nad tím, v čem jsou lidé stejní a v čem jsou odlišní a co nám odlišnost přináší. oceňuje příležitosti, které rozmanitost mezi lidmi ve světě přináší. 	46
Tohle jsem já	5.	50 min	Člověk a jeho svět		Sekce „Tohle jsem já“ představuje obecné motivační aktivity k tématu rovnosti, které je možné využít v rámci realizací lekcí „Kluci netančej“ a „Ženy mají hlas.“	51
Ženy mají hlas	5.	60–90 min	Výtvarná výchova	Tohle jsem já	<ul style="list-style-type: none"> pozná příklad streetartového umění. navrhne vlastní výtvarné dílo poukazující na konkrétní problém. 	54
Kluci netančej	5.	45 min	Tělesná výchova	Tohle jsem já	<ul style="list-style-type: none"> ověřuje předpoklady potřebné k vykonávání rozličných pohybových aktivit a hodnotí stereotypy s nimi spojené. 	57

Název lekce	Doporučený ročník	Čas	Předměty	Téma	Cíle lekce Žák/žákyně:	Str.
Domov	3.–5.	3 × 45 min	Člověk a jeho svět, Výtvarná výchova, ČJ a literatura	Náš svět	<ul style="list-style-type: none"> • reflektuje, co pro něj znamená domov a že se představa domova může u jednotlivých lidí lišit. • výtvarně zpracuje téma domov. • popisuje pocity, které může mít ten, kdo byl nucen svůj domov opustit. • diskutuje o významu vzájemné pomoci mezi lidmi. 	61
Dědeček v růžových kalhotách	3.–4.	90 min	ČJ a literatura – čtenářská gramotnost	Udržitelnost	<ul style="list-style-type: none"> • vnímá své možnosti pozitivně měnit životní prostředí a přispívá ke kvalitnímu a spokojenému životu ve svém okolí, zemi a světě. • se zamýšlí nad jednáním hlavní postavy a na základě nových poznatků uvažuje o změně spotřebitelských návyků. 	65
Válka, která změnila Rondo	2.–4.	3 × 45 min	ČJ a literatura – čtenářská gramotnost	Konflikt	<ul style="list-style-type: none"> • prožije destrukci zaviněnou válkou i znovuzrození města po válce. • na základě příběhu z knihy dokáže popsat dopady války. 	70
Plasty na cestách	1.–2.	45 min (pokračování 30 min)	ČJ a literatura – čtenářská gramotnost	Životní prostředí, udržitelnost	<ul style="list-style-type: none"> • na základě informací z příběhu ví, čím přesně válejíci se plastové odpadky mohou škodit zvířatům a co mohou způsobit neuklizené plasty v přírodě. 	76
Království ztracené kvůli kapce medu	3.–4.	90 min	ČJ a literatura – čtenářská gramotnost	Konflikt	<ul style="list-style-type: none"> • trénuje strategii předvídání z klíčových slov i z předchozí části textu a své předpovědi zdůvodňuje. • vymyslí, jaké ponaučení z příběhu plyne. • najdou a pojmenují třídní problém a navrhnou, jak by se dal řešit. 	79
Cena	1.–2.	45–90 min	ČJ a literatura – čtenářská gramotnost, pracovní činnosti	Odpovědná spotřeba, udržitelnost	<ul style="list-style-type: none"> • si vyjasní různé významy slova cena. • zažije, že jejich vlastní práce a vklad mohou dát výrobkům novou hodnotu – cenu. 	83
Příběh stromu	1.–4.	120+ min	ČJ a literatura – čtenářská gramotnost, Člověk a jeho svět, Výtvarná výchova	Životní prostředí	<ul style="list-style-type: none"> • se zamýšlí nad koloběhem života. • se zamýšlí nad životem jednoho stromu, chápou jeho důležitost a učí se citlivosti k přírodě a pozornosti k detailům v ní. • vyprávějí příběh „svého stromu“ formou komiksu. 	86

Hygiena

Věk žáků

4.–5. třída

Časová náročnost

90 minut (45 + 45 minut)

Předmět

Matematika a její aplikace
Člověk a jeho svět

Průřezová témata

Environmentální výchova

Pomůcky

obrázky s úkony denní hygieny, karty s čísly 0–10, 40, 100, tabulka se spotřebou vody, obrázky nádob různých objemů nebo lépe skutečné nádoby (PET lahve – 0,5 l, 1 l, 1,5 l, hrnek), psací potřeby, papíry, PC s připojením na internet, proužky papírů na „titulky“

Přílohy

Příloha č. 1: Obrázky úkonů denní hygieny

Příloha č. 2: Spotřeba vody na činnosti

Příloha č. 3: Přepis videa

Příloha č. 4: Pracovní list obrázky a spotřeba vody

Anotace

Lekce ukazuje hygienu jako důležitou prevenci nemocí a srovnává úroveň hygieny ve vyspělých zemích a zemích globálního Jihu.

Cíle

Žák/žákyně

- vyjmenuje činnosti, které patří k denní hygieně.
- zjistí, kolik vody spotřebuje na svoji hygienu, a vyjádří názorně její objem v litrech.
- se seznámí s významem toalet pro předcházení nemocem.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Brainstorming

- Obrázky úkonů denní hygieny do skupin (viz příloha č. 1) po cca 4 žácích. Obrázky jsou indiciemi k tématu hodiny.
Žáci ve skupinách odhalují podle obrázkových indicií téma hodiny (nemusí téma přesně vyslovit, ale vystihnout podstatu, význam). Obrázky znázorňují úkony základní denní hygieny: čištění zubů – umývání obličeje – umývání rukou – sprchování – koupání ve vaně – splachování WC.
- Téma: HYGIENA – OČISTA – PÉČE O TĚLO
  - *Proč je hygiena důležitá?*
- Vysvětlete rčení: Čistota – půl zdraví.
Čistota přímo souvisí s hygienou. Hygiena je pojmenována podle bohyně zdraví, kterou byla podle řecké mytologie Hygieia (třuknutí na souvislost mezi hygienou a zdravím).

Uvědomění

1. Voda u nás doma

- Otázky pro všechny žáky:
  - *Které úkony patří k očištění, co všechno děláme, když provádíme očištění, co potřebujeme k hygieně?*
Nejdůležitější je VODA.
  - *Odkud bereme vodu?*
  - *Jak byste řešili situaci, kdyby vám z kohoutku přestala téct voda?*
  - *Jaké činnosti byste museli omezit?*
  - *Jaké pocity byste měli, kdyby voda dlouhodobě netekla?*
- **Kolikrát** denně provádíme tuto činnost?
Žáci ve skupinách přiřazují kartičky s číslicemi k obrázkům podle odpovědi na otázku, diskutují o případných rozdílech ve svých odpovědích.
Opakujeme porozumění otázce „kolikrát“.
- **Kolik litrů** vody spotřebujeme na jednu každou činnost?
Žáci pracují individuálně nebo dle potřeby ve dvojicích a odhadují množství vody.
Pro vytvoření představy o velikosti objemu využijeme skutečné nádoby, se kterými se žáci běžně setkají, například různé velké PET lahve, kbelík:
0,5 l – 1 l – 1,5 l – 2 l, kbelík (10 l) apod.
Žáci vyjádří objem (dokreslí) pomocí známých nádob (např. 3 ks PET lahve, 3 kbelíky vedle příslušné činnosti apod.), vybarví odpovídající počet nádob u jednotlivých činností v PL.
- Další výpočty:
  - **Kolik litrů** vody spotřebujeme na hygienu za den, za týden?
  - **O kolik více** vody je potřeba na koupel ve vaně než na sprchování?
  - **O kolik méně** vody spotřebujeme při tzv. malém spláchnutí než při velkém?
- Společně projdeme výpočty a postupy na tabuli nebo s využitím interaktivní tabule.

Druhá hodina:

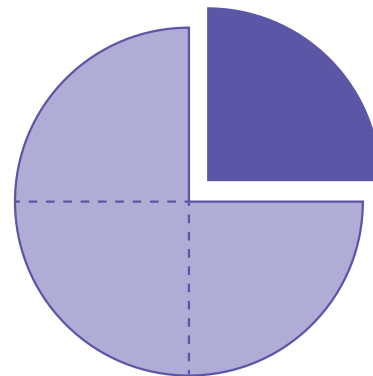
2. Voda v rozvojových zemích

Na tabuli nakreslíme (nebo promítneme) rozdělený kruh, viz obrázek.

- Společně pojmenujeme, jaká část kruhu je znázorněna oranžově, a spojíme tuto čtvrtinu s množstvím lidí, kteří nemají zabezpečený přístup k nezávadné vodě.

Zhruba čtvrtina lidí na naší planetě nemá přístup k nezávadné vodě, tak jako je to běžné u nás.

V mnoha částech světa je voda vzácností. Nejhuře jsou na tom především rozvojové země Afriky. V těchto zemích jsou zdroje vody i několik kilometrů daleko, voda je nekvalitní a často zdravotně závadná. Miliony žen a dětí stráví několik hodin denně chozením pro vodu.

- **Video** (3 minuty):

Příběh etiopské rodiny, která patří k více než 100 tisícům lidí, kterým pomohla česká organizace Člověk v tísni k pitné vodě.

Video nemá české titulky, okomentujeme ho tedy sami, můžeme využít přílohu s přepisem a příběh přečíst.

<https://www.facebook.com/Rozvojovka/videos/pribeh-etiopske-rodiny/1648933185122442/>

- **Nošení vody – hra**

Hra družstev motivová nošením vody v rozvojových zemích.

Družstva mají za úkol přemístit na určitou vzdálenost štafetově vodu – venku skutečnou nebo v tělocvičně např. víčka od PET lahví – pomocí kelímku z jednoho kbelíku do druhého.

Hra může mít mnoho variant tím, že změním způsob lokomoce, omezíme množství PET víček, které mohou žáci nést najednou, nepřenášíme na rychlost, ale na přesnost, apod.

3. Proč jsou toalety tak důležité pro předcházení nemocem?

Detektivní úkol

- **Video** (4,5 minuty): Přibližuje, jak souvisí chybějící sanitární zařízení a nedodržování hygienických zásad s přenosem infekčních nemocí.
- Před puštěním ukázky můžeme položit žákům otázku:
Který „vynález“ týkající se hygieny přinesl lidem největší pokrok směrem k prevenci proti nemocem?
- Doporučujeme pustit video bez zvuku, děti upozornit, že titulky jsou v neznámé řeči, a tak se na chvíli promění v detektivy, kteří budou mít za úkol vyluštit, o čem video vlastně je.

- Ukázku rozdělíme na části. Za každou z nich položíme žákům otázky směřující k tomu, jak ji pochopili. Pro žáky, u kterých předpokládáme problém s porozuměním videu, je možné otázku položit před zhlédnutím části videa (např. formou kartičky s otázkou).

<https://www.youtube.com/watch?v=tj31wehrOFg>

Doporučené části k postupnému zhlédnutí:

1. **0:00 – 1:20** (Ukázka představuje situaci, kdy lidé konají potřeby venku, výkaly přilákají hmyz, který potom přenese mikroorganismy z exkrementu na jídlo. Jídlo sní dítě a onemocní, bolí ho břicho, lidé přemýšlejí, z čeho má problémy.)

Otázky pro žáky:

- *Co se dělo na videu?*
- *Co by mohlo být napsáno na modrém popisku, tedy jaký byste přidali titulek?*

Žáci ve dvojicích na připravené proužky papírů na „titulky“ píšou svoje návrhy, dobrovolníci sdílí, co napsali.

2. **1:21 – 2:00** (Ukázka nedodržování pravidel hygieny, kdy lidé konají potřebu v blízkosti (nebo do) vodního zdroje, který současně slouží jako zdroj vody na pití.)

Otázky pro žáky:

- Jakou situaci jste viděli na videu? Porušili lidé nějaká pravidla, případně která?
- Co může takové chování způsobit?
- Co byste napsali na titulek?

Žáci ve dvojicích na připravené proužky papírů na „titulky“ píší svoje návrhy, dobrovolníci sdílí, co napsali.

3. 2:54 – 3:40 (Ukázka řešení situace: stavba, používání a udržování WC.)

Otázky pro žáky:

- Jaká stavba vznikla?
- Jaké hygienické zásady lidé dodržovali?
- Liší se nějak zásady, které dodržovali lidé na videu, a ty, které uplatňujeme my?

4. 3:50 (Na obrazovce je obrázek latríny a neznámé nápisy.)

Otázky pro žáky:

- Co byste napsali na popisky k obrázku WC vy?

Žáci ve dvojicích na připravené proužky papírů na „titulky“ píší svoje návrhy, dobrovolníci sdílí, co napsali.

- Proč bylo takové video podle vás natočeno?
- Na co nás chce video upozornit?

Reflexe

Které slovo z textu vyjadřuje přesmyčka? **HANYEGI**

Variantou může být i hra oběšenec, kterou vyzkoušeli pedagogové při praktickém ověřování lekce v kombinaci s metodou „Vím – chci se dozvědět – dozvěděl jsem se“.

(SZYMURDOVÁ, Silvie a Bohumil ZMRZLÍK. *Vím – chci vědět – dozvěděl jsem se (V – CH – D)* [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: [https://www.mendelova.cz/files/posts/150/files/v_ch - d.pdf](https://www.mendelova.cz/files/posts/150/files/v_ch_d.pdf))

- Získané informace a svoje názory vyjádří žáci formou **pětilístku na téma Hygiena**

---

1. První řádek tvoří **jedno slovo**: téma, námět, název, tedy **kdo, co** (obvykle podstatné jméno).
  1. Druhý řádek obsahuje **dvě slova**: vlastnosti tématu, tzn. jaký je námět – zpravidla dvě přídavná jména.
  2. Třetí řádek jsou **tři slova** vyjadřující dějovou složku námětu – co téma dělá nebo co se s ním děje, tři slovesa.
  3. Čtvrtý řádek = věta o čtyřech slovech vztahujících se k námětu.
  4. Poslední řádek je jedno slovo = synonymum námětu, které shrnuje, vystihuje podstatu, názor.
- Metoda je podrobně popsána zde:

ALTMANOVÁ, Jitka. Pětিলístek. <https://rvp.cz/> [online]. 4.2.2014 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/18339/PETILISTEK.html>

Pokud si nejsme jistí naplněním stanovených cílů, můžeme se v závěru vrátit k cílům lekce.

- *Jaké jsou základní hygienické úkony, které každý den provádíme?*
- *Proč jsou důležité pro naše zdraví?*
- *Kolik spotřebujeme vody na naši očistu?*
- *Proč je důležité vodou šetřit?*
- *Jaké znáte způsoby šetření vodou?*

Poznámka z praxe

Osvědčilo se realizovat aktivitu s nošením vody venku a opravdu s vodou. Dále je potřeba počítat s delším časem na diskuzi a vysvětlení dotazů dětí, které může zaujmout život v rozvojové zemi a všechno, co s ním souvisí. Někteří pedagogové využili zájmu dětí a více se věnovali přímo Etiopii.

Informace pro pedagogy

Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi [online]. [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/sdg-6-zajistit-vsem-dostupnost-vody-a-sanitacnich-zarizeni-a-udrzitelne-hospodareni-s-nimi/>

Žádný jiný vynález za posledních 200 let nezachránil tolik životů jako záchod. <https://www.national-geographic.cz/> [online]. 18. 11. 2012 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/zadny-jiny-vynalez-za-poslednich-200-let-nezachranil-tolik-zivotu-jako-zachod.html#.Vx4zm3o3-Wg>

Rozšiřující informace

TAYLOR, Líba. *VODA VZÁCNĚJŠÍ NEŽ ZLATO: VÍTEJTE V AFRICE* [online]. 22. 05. 2012 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/voda-vzacnejsi-nez-zlato-vitejte-v-africe.html?close=true>
<https://www.national-geographic.cz/galerie/afrika-voda-g-1310.html?mm=5657919&photo=9>

INEK, Vladimír. *Člověk v tísní v Angole* [online]. In: 14. 9. 2017 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=-r6iS8aziiQ>

BLINKA, Jan. *Mydlení rukou může zachránit miliony dětí, učí ho i Člověk v tísní* [online]. 14. 10. 2014 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.clovekvitсни.cz/mydleni-rukou-muze-zachranit-miliony-deti-uci-ho-i-clovek-v-tisni-1701gp#>

Použitá zdroje

HRONOVÁ, Tereza, Kateřina GABRIELOVÁ a Biruk GETACHEW. *Příběh etiopské rodiny* [online]. In: 2015 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Rozvojovka/videos/p%C5%99%C3%ADb%C4%9Bh-etiopek%C3%A9-rodiny/1648933185122442/>

Hygienická prevence v Etiopii [online]. In: 15. 10. 2014 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=tj31wehrQFg>

Světový den toalet: Čína zvyšuje úsilí při zlepšování veřejných toalet [online]. 22.1.2021 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://czech.cri.cn/culture/3886/20211122/716552.html>

DORŇÁKOVÁ, Tereza. *Data: Více než dvě miliardy lidí nemají přístup k bezpečné pitné vodě* [online]. 22.4.2022 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-data-vice-nez-dve-miliardy-lidi-nemaji-pristup-k-bezpecne-pitne-vode-199174>

ALTMANOVÁ, Jitka. Pětिलístek. <https://rvp.cz/> [online]. 4.2.2014 [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/18339/PETILISTEK.html>

Cíle udržitelného rozvoje. <https://adra.cz> [online]. [cit. 2022-08-02]. Dostupné z: <https://adra.cz/jak-pomahame/vzdelavani/vzdelavani-v-cesku/vzdelavani-v-cesku/cile-udrzitelneho-rozvoje/>

Zdravá mysl

Věk žáků

3.–5. třída

Časová náročnost

45 minut

Předmět

Tělesná výchova
Výchova ke zdravému
životnímu stylu
Péče o zdraví

Průřezová témata

Multikulturní výchova

Pomůcky

mapa světa, karty s obrázky
zvířat (labuť, zajíc, krokodýl,
motýl, žába, kočka, opice,
kobra, had, velbloud,
volavka, orel, lev), podložky
na cvičení (karimatky,
jogamatky), pohodlný oděv

Přílohy

Příloha č. 1: Ásany – obrázky
Příloha č. 2: Ásany – přehled
Příloha č. 3: Názvy zvířat na
pantomimu

Anotace

Lekce vede žáky k uvědomění si propojenosti světa v prostoru i čase prostřednictvím vybraných cviků jógy.

Cíle

Žák/žákyně

- si uvědomuje, že zdraví není jen tělesné, ale i duševní a zahrnuje v sobě složku sociální a duchovní.
- na příkladu předávání moudrosti v různých systémech zdravotních cvičení, která pocházejí z odlišných světadílů, porozumí faktu, že svět je propojený.
- spojí jednoduché jógové cviky s dýcháním.
- vnímá vnitřní pocity při pohybu (napětí a uvolnění).

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

1. „V zdravém těle zdravý duch.“

Jak rozumíte tomto výroku? Je pravdivý? Platí vždycky? Platí i naopak?

Tato věta odráží nějakou zkušenost – moudrost našich předků (babiček, dědečků, moudrých lidí), co to podle tebe znamená?

Znáš nějaký jiný výrok (příslaví, úsloví, pranostiku), ve kterém se odráží moudro předávané mezi lidmi po generace? Často se v příslovích objevují zvířata, která provázejí člověka od nepaměti (například: chytrý jako liška).

Uvědomění

2. Cesta jógy

I jinde na světě to mají podobné a dobré věci, které vymysleli předkové, si lidé předávají. Například v Indii mají zvířata nejen v příslovích, ale i ve cvičení, které se jmenuje jóga. Myšlení a cvičení jógy sjednocuje člověka se světem, vede lidi ke smírnému a neagresivnímu postoji vůči ostatním.

Kořeny jógy sahají hluboko do minulosti, do buddhistických klášterů, ale postupně se rozšířila také do Evropy a na další kontinenty (doplníme ukázkou na mapě).

V dnešní době globálně propojeného, stále zrychlujícího světa se stává dávné vědění a jogínská praxe čím dál tím aktuálnější. Stal se z ní globální fenomén (někdy i módní záležitost), který nám ukazuje, že svět je propojený nejen například cestováním lidí a výrobků, ale především informacemi.

Současně její obliba ukazuje potřebu lidí starat se nejen o fyzické, ale i duševní zdraví.

Práce s dechem, která cvičení jógy provází, nám připomíná, že dech je to, co v nás propojuje tělesné a duševní (i duchovní). Dech a dýchání považujeme často za samozřejmé, jenže právě to, co je „samozřejmé“, je často důležité a zásadní a my na to zapomínáme, nevážíme si toho. (Je možné přidat povídání (zajímavosti) o Indii, jogínech a také Tibetu, meditacích a buddhismu, dle svých možností doplníme fotografiemi).

3. Pantomima zvířat ve skupinách

Skupiny si na střídavě losují jména zvířat (viz ásany: labuť, zajíc, krokodýl, motýl, žába, kočka, opice, kobra, had, velbloud, volavka, orel, lev) a jejich úkolem je zvíře předvést pantomimicky tak, aby ho druhá skupina co nejdříve uhodla.

Poznámka: Pro žáky, kteří mají potíže se čtením a soustředěním, využijeme místo kartiček s názvy zvířat karty s obrázky zvířat.

4. Společně cvičíme jednotlivé ásany zvířat.

Učitel předcvičuje, říká, jak se při cviku dýchá, upravuje pozice, které děti zaujmou. Důležitý je komentář o propojování mysli s tělem prostřednictvím dechu, o vlivu cvičení na zklidnění, na zdraví.

Krátké info k jednotlivým ásanám najdete v příloze, ukázky a podrobnější popisy na webových odkazech.

Obecně pro cvičení jógy platí: každý cvičí, co zvládne, co mu jeho tělo dovolí. Nesrovnáváme, nehodnotíme, soustředíme se na sebe, pokud to jde, cvičíme se zavřenýma očima.

V praxi se osvědčilo využití koishi zvonku/gongu při změně ásan a využití relaxační hudby ke cvičení (viz odkazy níže).

Nabízí se také, abychom se tématu dechu s dětmi věnovali více: nácvik dýchání i vysvětlení významu dechu pro fyzické i psychické zdraví člověka.

Poznámka: Kontrolujeme, zda všichni žáci mohou sledovat předcvičování; pro žáky, kteří se obtížně soustředí, najdeme místo na cvičení ve své blízkosti.

Reflexe

Vytvoř z kamínků, klacíků (víček od PET lahví, špejlí) zvíře, které se ti nejlépe cvičilo.

Otázky pro žáky:

- *Jak ses při cvičení cítil?*
- *Dařilo se ti dýchat?*
- *Co sis zapamatoval o cvičení a zdraví?*
- *K čemu nám pomáhá cvičení?*
- *Proč říkáme, že zdraví není jenom nepřítomnost nemoci (to, že nejsme nemocní)?*

Informace pro pedagogy

Poznámky pro zařazení jógových prvků ve školní tělesné výchově: děti nemohou cvičit jógová cvičení v plném rozsahu jako dospělí. Jógová cvičení umožňují nácvik kontroly nad svým tělem, pomáhají při uvědomování si jednotlivých částí těla.

Připomínáme několik skutečností souvisejících s jógou:

1. Slovo „jóga“ pochází ze slova „judž“ (sanskrt), což znamená splnutí, spojení, sjednocení.
2. Základem jógy byla láska k bližnímu, odevzdanost, modlitby, meditace, pomoc druhým. V současném praktickém využití jógy se nezdůrazňuje odevzdanost a modlitba.
3. Byly vyvinuty různé cesty jógy. Všechny mají vést k vnitřní harmonii těla, mysli a ducha ve spojení s okolním světem.
4. Současné kurikulární programy umožňují zařadit do výuky jógová cvičení ve formě hathajógy – dechových a relaxačních cvičení. Jejich využívání je podmíněno respektováním zdraví, věkových zákonitostí vývoje žáků a důkladnou teoretickou a praktickou přípravou učitele. K praxi využití jógových cvičení se žáky by měl učitel přistoupit až po osobním zvládnutí a procítění cviků.
5. Zvládání dechu a ásan není záležitost jedné lekce, ale postupný a dlouhodobý proces.
6. Vždy je třeba respektovat základní postupy cvičení: pohyby, pozice a dech.
7. Do zaujetí ásany žáky nenutíme, i když je jednoduchá. Vždy je třeba mít na mysli, že v józe každý cvičí to, co mu jeho tělesné předpoklady dovolí, nesrovnává se s druhými.

Postupy a zásady cvičení najdete zde:

Jóga v přírodě: Cviky Kobra, Žába, Pes [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/359-joga-v-prirode-cviky-kobra-zaba-pes>

Jóga: Cviky Pes, Kočka, Krokodýl [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/1571-joga-cviky-pes-kocka-krokodyl-strom?backlink=r9q9j>

Jóga: Cviky Srnka, Žirafa, Kobra [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/1021-joga-cviky-srnka-zirafa-kobra?vsrc=video&vsrcid=joga-cviky-pes-kocka-krokodyl-strom&backlink=r9q9j>

Jóga: Cviky Čáp, Žába [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/971-joga-cviky-cap-zaba?vsrc=video&vsrcid=joga-cviky-hora-kobra&backlink=dkxj0>

Jóga pro děti: Jogové sestavy [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <http://www.jogaprodeti.cz/index.php/pozice/ostatni/zaba>

Relaxační hudba

https://www.youtube.com/watch?v=ZHyywXNQcBH4&ab_channel=CestaRelaxace (3:33 hod.)

<https://www.youtube.com/watch?v=6tbx0yDpY6c> (1:40 hod.)

<https://www.youtube.com/watch?v=58GQx4xEdlY> (3:05 hod.)

Rozšiřující informace

V historii indického subkontinentu nenajdete záznam, kdy by původní obyvatelé Indie odcházeli ze své země dobývat země jiných kultur a civilizací, naopak do Indie přicházeli mnohé civilizace a dobovačné národy.

Oblibu jógy do západní společnosti přinesl příchod Britů do Indie. Tehdejší průmyslovou a vědeckotechnickou revolucí ovlivněná západní společnost prahla po spiritualitě a jóga a hinduismus byly vítanou alternativou. Za zajímavost také stojí, že možnost cvičit jógu ženám přineslo právě až její „přesunutí“ na Západ. Praktikování jógy totiž dříve ženám znemožňoval fakt, že jim byla zapovězena znalost sanskrtu.

Použité zdroje

Jóga pro děti: aneb hrájeme si na zvířata. Liberec: nakladatelství Libereckých tiskáren, 1980. ISBN 80-85269-00-7.

BANNENBERG, Thomas. *Jóga pro děti*. Brno: Computer Press, o. s., 2011. ISBN 978-80-251-3406-1.

NOVOTNÁ, Ivana. *Kde se vzala jóga?*. *Alfabet* [online]. 11.2.2020 [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/pece-o-sebe/kde-se-vzala-joga/>

M., Krejčí. *Setkání s jógou: Jóga jako prostředek rozvoje zdraví dětí na 1. stupni ZŠ*. České Budějovice, 1997.

Jak žije les

Věk žáků

5. třída

Časová náročnost

2 × 45 minut

Předmět

Člověk a jeho svět

Průřezová témata

Environmentální výchova
Výchova k myšlení
v evropských a globálních
souvislostech

Pomůcky

psací potřeby, papíry,
materiály a fotografie
z příloh této lekce

Přílohy

Příloha č. 1: Tajga
Příloha č. 2: Pracovní listy
Příloha č. 3: Pracovní listy –
řešení

Anotace

Lekce seznamuje žáky prostřednictvím příběhu tajgy s komplexností vazeb v lesním ekosystému, globálním významem tajgy a s odlišnostmi v přístupu k lesnímu hospodaření na příkladu Kanady.

Cíle

Žák/žákyně

- rozpozná komplexnost a propojenost lesa.
- se seznámí s konkrétními příběhy péče o les v Kanadě a porovnává jejich dopad na stabilitu lesního ekosystému.
- si uvědomí vliv lidské činnosti na funkčnost a udržitelnost lesa.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Cítíme les

- Lekci ideálně realizujeme v lese či v parku. Žáci sedí v kruhu a prvních pět minut pouze vnímají okolní přírodu všemi smysly. Můžeme je slovně navádět a určit vymezený čas na každý smysl (např. „*Teď vnímejte les/stromy okolo sluchem. Co slyšíte okolo? Teď vnímejte les/stromy zrakem. Co vidíte? Teď vnímejte les/stromy okolo čichem, co cítíte za vůně? Teď si pohladte kůru stromu, trávu, listy, ... Co cítíte?*). V rámci výchovy k úctě k přírodě žádné části lesa/stromů netrháme či jinak násilně neodstraňujeme. Necháme žáky, aby smyslové vnímání soustředili i na to, že se jedná o živoucí organismus.
- Společně shrneme, jak jsme se cítili.

Tajga – Plíce planety

Žákům ukážeme obrázky z přílohy č. 1 a vyprávíme o tajze.

- *Tajga je neuvěřitelně majestátní les, který se rozkládá na celé severní polokouli a jakoby obepíná zeměkouli zelenou korunou. V tajze rostou druhy stromů, které známe i u nás – borovice, smrk, jedle nebo topol a bříza. Žije zde spousta druhů zvířat, například medvědi, vlci, ale i sobi, které můžete znát z amerických filmů, kde vždy táhnou saně Santa Klause. Má obrovský význam pro klima na planetě Zemi, zadržuje nesmírné množství vody, slouží jako úložiště uhlíku a produkuje kyslík pro nás všechny. Je to taková Amazonie Severu.*
- *My se teď přesuneme do kanadské tajgy, která je největším nedotčeným lesem, který se na světě zachoval.*

Uvědomění

Jak spolu mluví stromy? (1. část lekce)

Fáze 1

- Vysvětlíme žákům, že každý z nich bude představovat strom v tajze, ale ne všichni budou dospělé stromy, protože pro zdravý les je velmi důležité, aby v něm byly spolu s dospělými stromy i mladé, odrůstající stromy, semenáčky, odumírající stromy i padlé, mrtvé stromy.
- Vysvětlíme žákům, že ve zdravém lese existuje komunikační síť. Jedná se o podhoubí, rozsáhlý systém tenkých vláken v půdě, které spojují malé i velké stromy. Podhoubí nejen dodává stromům živiny a vodu, ale také plní funkci posílky mezi jednotlivými stromy. Pokud např. malý stromeček nemá dostatek živin či cukrů, podhoubím se tato informace dostane k mateřskému stromu v okolí, který potřebné živiny stromečku v nouzi prostřednictvím podhoubí pošle. Pro les je velmi důležité si tento systém pomoci v nouzi a předávání informací uchovat, aby byl schopen odolávat suchu, napadení škůdci a dalším hrozbám.
- Vyzveme žáky, aby utvořili kruh a vzali se za ruce. Vysvětlíme jim, že jejich ruce teď představují podhoubí a budou si prostřednictvím stisku ruky posílat signály jako stromy v lese. Jeden stisk znamená „Předej dál“, dva stisky rukou „Pošli to zpět“.
- Rozpočítáme žáky stojící v kruhu na dospělé stromy, mladé stromy a semenáčky a dle rolí je rozlišíme viditelným označením (např. různě barevnými lepitky na tričko, proužky barevných krepových papírů). Přibližně třetina žáků jsou dospělé stromy, třetina mladé stromy a třetina semenáčky. Pokud budou stát pravidelně dle rolí, je další krok hry jednodušší. Pro ztížení je možné žáky namíchat v kruhu nerovnoměrně dle rolí (doporučujeme jako případné další kolo hry).
- Vybereme žáka, který představuje semenáček (případně více žáků–semenáčků) a řekneme jí/mu/jim, že teď nemá/jí dostatek živin a musí požádat o pomoc u nejbližšího dospělého stromu. Pomocí stisků ruky a bez mluvení pošle/ou přes své sousedy signál žákovi, který představuje nejbližší dospělý strom, a ten jim zpět stiskem ruky pošle živiny.

- Pro zapojení dalších žáků je možné tuto část opakovat a vybrat jiného žáka, který představuje semenáček či mladý strom, aby požádal o živiny nejbližší dospělý strom.
- Společně aktivitu shrneme.
  - *Získali jste potřebné živiny? Fungovala vaše komunikace? Jak probíhala hra?*

Fáze 2

- Řekneme žákům, že v tajze vždy žili a hospodařili původní obyvatelé Kanady. Ti o této komunikační síti v lese věděli, respektovali ji a o les se starali tak, že rovnováhu nenarušovali. Pokud potřebovali pokácet strom, vybírali si jednotlivé stromy, které mohly být snadno nahrazeny dalšími okolo stojícími stromy.
- Abychom toto chování žákům ukázali, vybereme jednoho nebo dva žáky, kteří budou představovat pokácené stromy. Žáky vybíráme tak, aby ostatní mohli kruh jednoduše znovu uzavřít tím, že natáhnou ruce. Poklepeme vybraným žákům na rameno, a tím je „vyřadíme“ z kruhu. Abychom ilustrovali vztah původních obyvatel k přírodě, žákům, kteří představují pokácené stromy, se ukloníme a poděkujeme jim, že poskytují dřevo na stavbu obydlí a mnoha dalších potřebných nástrojů a teplo ohně. Žáci znovu spojí ruce v kruhu a několik minut si mohou zkoušet posílat signály v takto pozměněném kruhu.
- * Pro některé ze žáků může být emočně náročné jejich případné vyřazení ze hry jako pokáceného stromu, učitel je připraven na případné afektivní chování. Je vhodné se k situaci vrátit v reflexi.

Fáze 3

- Sdělíme žákům, že teď se nacházíme v době, kdy do tajgy přišli zaměstnanci velké americké společnosti, která vydělává obrovské peníze prodejem toaletního papíru, papírových kapesníků a utěrek. V tajze se rozezní motorové pily a obrovské plochy lesa jsou rázem pokácené.
- Vyřadíme všechny žáky, kteří představují dospělé stromy a většinu těch, kteří představují mladé stromy tak, aby zbytek skupiny nemohl vytvořit kruh. Případně můžeme vyzvat žáky, aby sami předvedli, jak bude vypadat jejich kruh, když někdo vykácí všechny dospělé a většinu mladých stromů.
- * Pro některé ze žáků může být emočně náročné jejich případné vyřazení ze hry jako pokáceného stromu, učitel je připraven na případné afektivní chování. Je vhodné se k situaci vrátit v reflexi.
- Zeptáme se:
  - *Jaký dopad to bude mít na semenáčky nebo oslabené mladé stromky?*
  - *Jaký dopad to bude mít na „dýchání planety“?*

Všichni jsme propojení (2. část lekce)

Fáze 4

- Rozdáme žákům přílohu č. 2 – Pracovní list, kde budou pracovat se sítí vzájemných vztahů mezi obyvateli lesa. Žáci mohou pracovat samostatně, ve dvojicích, skupinkách, či všichni dohromady dle svých preferencí. Místo pracovních listů či současně s nimi je možné kreslit síť vztahů mezi obyvateli lesa na plakát, který po dokončení můžeme vystavit ve třídě. (Inkluze TIP: Pracovní list nabídneme žákům ve třech úrovních obtížnosti. Někteří mohou úkol řešit samostatně, někteří mohou využít nápovědu uvedenou v Pracovním listě – řešení nebo vyvěšenou na obvyklém místě ve třídě. Komu nápověda nebude stačit, bude pracovat společně.)
- Sdělíme žákům, že v opravdové tajze je zvířat a rostlin mnohem více než v našem pracovním listě, pro představu jen savců je 85 druhů a ptáků přes 300 druhů. Pro zjednodušení jsme pro náš pracovní list museli vybrat jen pár z nich.

- Úkolem je propojit obyvatele tajgy, kteří jsou znázorněni v Pracovním listě, mezi sebou na základě jejich vzájemných vztahů. Začneme se sluncem, které je umístěné uprostřed kruhu a představuje jediný zdroj energie, ze kterého pochází všechen život v lese. Vyzveme žáky, aby vymysleli, kdo z obyvatel lesa je závislý na slunci a jak, a nakreslili čáru, která je propojí (případně mohou kreslit šipky znázorňující i směr toku energie/vztahů od poskytovatele k příjemci).
- Postupně projdeme všechny obyvatele lesa a kreslíme čáry spojující je mezi sebou na základě jejich vazeb. Pro ilustraci jsou některé vazby mezi jednotlivými obyvateli lesa uvedeny v příloze č. 2 – Pracovní list – řešení.
- Zeptáme se:
  - *Jak asi vypadá síť vztahů v opravdovém lese, kde žijí stovky druhů rostlin a živočichů?*

Fáze 5

- Jak se změní vzájemné vztahy mezi obyvateli lesa, když původní obyvatelé pokácí jeden strom?
- Vyzveme žáky, aby ve svých pracovních listech/plakátu vybrali jeden strom, přeškrtnli jej a přerušili vazby s ostatními obyvateli lesa.
  - *Jak se změnil vzájemné vztahy mezi obyvateli lesa?*
  - *Mohou dospělé stromy, které v lese zůstaly, nahradit ten, který byl pokácen?*

Fáze 6

- Co se stane se sítí vztahů mezi obyvateli lesa, když zaměstnanci velké americké společnosti vykáčí všechny stromy?
- Vyzveme žáky, aby odebrali všechny vazby mezi jednotlivými obyvateli lesa, které budou dotčené vykáčením všech stromů.
- Zeptáme se:
  - *Jaký dopad to bude mít na fungování lesa?*

Reflexe

Diskuze

- *Jaké informace jste získali?*
- *Jak spolu stromy komunikují?*
- *Jak důležité je znát všechno, co se v lese děje, abychom se o něj mohli dobře starat a nepoškozovat jej?*
- *Většina toaletního papíru v Severní Americe pochází z pokácené tajgy v Kanadě. Všimli jste si někdy, odkud se vzal toaletní papír, který používáme my? (Tip: Žáci mohou do příští hodiny zpracovat malý průzkum v drogeriích, jaké značky toaletního papíru se v našich obchodech prodávají, zda pochází z recyklovaného materiálu, či z pokácených stromů, a případně odkud.) (Tip: Případně si můžeme pro žáky předem nachystat malou ukázkou různých výrobků z recyklovaného i nerecyklovaného běleného toaletního papíru a kapesníků běžně dostupných v našich prodejnách.). Můžeme nějak zabránit, aby kvůli našemu toaletnímu papíru byla ničena tajga?*

Poděkování lesu

- Původní obyvatelé nejen respektují přírodní procesy, ale jsou také velmi vděční za všechny dary, které od přírody dostávají – vzduch, vodu, jídlo i lásku. Každý den začínají malým rituálem, který jejich vděčnost Matce přírodě ukazuje – někdy velmi obřadně, někdy v soukromí.
  - *Jak byste vzdali díky přírodě za všechny dary, které vám denně dává? Vymyslete si jeden malý rituál, který byste mohli každý den provádět.*
  - Žáci mohou tuto aktivitu zpracovat písemně např. na papírový lepící papírek, který umístí na určené místo ve třídě.

Mother trees – jak spolu mluví stromy

Hlavní autor: Dr. Susanne Simard, University of British Columbia

Dr. Simardová se výzkumu lesních ekosystémů věnuje již 30 let. Její hlavní zjištění shrnuje poznatek, že stromy jsou společenské bytosti, které si vyměňují živiny, vzájemně si pomáhají a komunikují o hmyzích škůdcích a dalších environmentálních hrozbách.

Aby zjistila, jak stromy sdílejí zdroje a informace mezi sebou prostřednictvím složitě propojené sítě mykorhizních hub, Dr. Simardová použila radioaktivní izotopy uhlíku. Našla důkazy o tom, že stromy rozpoznávají své příbuzné a dávají jim lvi podíl ze své štědrosti, zejména když jsou stromky nejzranitelnější. Nicméně spolupráce mezi stromy probíhá i na mezidruhové úrovni. Například zjistila, že čím více břízy v přirozeném lese stínily semenáčky douglasky, tím více uhlíku ve formě fotosyntetických cukrů jim břízy poskytovaly prostřednictvím mykorhizní sítě v podzemí. Břízy dodávají prostřednictvím mykorhizních sítí jedlím cukry v létě a jedle jim to oplácejí na jaře a na podzim, kdy břízy nemají listy.

Stromy také podporují bakterie v půdě, které vykonávají veškerou práci při koloběhu živin a vytvářejí antibiotika a další chemické látky chránící proti patogenům. Například bříza dodává do půdy uhlík a dusík vylučovaný kořeny a mykorhizou, což poskytuje energii pro růst bakterií v půdě. Jedním z druhů bakterií, které rostou v rhizosféře kořenů břízy, je fluorescenční pseudomonáda. Z laboratorních výzkumů bylo potvrzeno, že tyto bakterie inhibují růst patogenních hub (např. *Armillaria ostoyae*), které mohou napadat jedle i břízu.

Tyto vzájemné vazby a spolupráce podporují biologickou rozmanitost. Studie ukazují, že biologická rozmanitost vede ke stabilitě a k odolnosti. Je to synergický systém. Jedna rostlina má vysokou fotosyntetickou kapacitu a pohání všechny půdní bakterie, které vážou dusík. Pak je tu další rostlina s hlubokými kořeny, která sestupuje dolů a vynáší vodu, o kterou se dělí s rostlinou fixující dusík, protože tato rostlina potřebuje ke své činnosti hodně vody. Takže najednou se produktivita celého ekosystému výrazně zvýší.

Dr. Simardová říká, že její zjištění není novým a radikálním pohledem na ekologii lesa, jak se na první pohled může zdát. Domorodí obyvatelé vždy chápali ekosystémy z komplexního hlediska jako soubor spolupracujících a vzájemně provázaných složek. Význam spolupráce mezi rostlinami popsal i Charles Darwin. Jen se nikdy tato jeho práce nedočkala takového ohlasu jako jeho teorie založená na přirozeném výběru a konkurenci.

Více viz: SCHIFFMAN, Richard: *'Mother Trees' Are Intelligent: They Learn and Remember* [online]. 2021-05-04 [cit. 2022-01-13]. Scientific American. Dostupné z: <https://www.scientificamerican.com/article/mother-trees-are-intelligent-they-learn-and-remember/>

Tajga – plíce planety

Tajga je největší suchozemský biom na světě. Ekozóna tajgy se rozkládá na území 8 zemí: Kanada, Čína, Finsko, Japonsko, Norsko, Rusko, Švédsko a Spojené státy. Okruhový pás lesů představuje asi 30 % celosvětové rozlohy lesů, obsahuje více povrchové sladké vody než jakýkoli jiný biom. Přibližně třetinu jejich rozlohy pokrývá věčně zmrzlá půda – permafrost. Je typická jehličnatými dřevinami, jako jsou borovice, smrk a jedle, a některými listnatými druhy, jako jsou topol a bříza.

Téměř třetina tajgy na světě se nachází v Kanadě. Kanadská tajga, která se táhne od Newfoundlandu a Labradoru na pobřeží Atlantiku až po Britskou Kolumbii, je největším nedotčeným lesem, který se na světě zachoval. Tyto lesy a mokřady poskytují základní ekosystémové služby, jako je čištění pitné vody, filtrování vzduchu, který dýcháme, a pohlcování a ukládání oxidu uhličitého z atmosféry. V této krajině se také nachází 25 % světových mokřadů. Každoročně se do kanadské tajgy vydává hnízdit tři až pět miliard zpěvných ptáků, kteří se pak vracejí na místa po celém kontinentu a také do Jižní Ameriky. Tajga hraje zásadní roli při ochraně našeho klimatu před emisemi uhlíku. Celá kanadská tajga obsahuje nejméně 12 % světové zásoby uhlíku na pevnině (více než 300 miliard tun uhlíku), což představuje tolik uhlíku, kolik svět vypustí za 36 let.

Tajga je také domovem více než 600 komunit původních obyvatel z nichž mnohé jsou svým způsobem života neoddelitelně spjaty s lesem.

Tajgu využívá řada průmyslových odvětví, od těžby ropy a zemního plynu až po těžební průmysl, ale odvětvím s největším dopadem je těžba dřeva. Za posledních 20 let bylo vykáčeno 25,4 milionu akrů, tedy plocha o rozloze Kentucky. Každou minutu to představuje plochu o velikosti sedmi hokejových arén. Těžba dřeva slouží k uspokojení poptávky po lesních produktech, z nichž velká část končí přímo ve Spojených státech. Skutečně ničující je, že velká část této těžby dřeva slouží k výrobě výrobků, které se vyhazují, jako je toaletní papír, papírové ručníky a obličejové kapesníky, které se použijí jednou a pak se prostě vyhodí nebo spláchnou do záchodu. Je naprosto zarážející, že na tyto výrobky, které použijeme jen jednou, používáme staleté stromy. Tato těžba se často odehrává v neporušených lesích, což je devastující pro způsob života původních obyvatel i řady druhů rostlin a živočichů (např. karibu). Těžba v neporušených lesích je také neuvěřitelně škodlivá pro klima, protože veškerý uhlík, který byl uložen v půdě, se pak uvolňuje do atmosféry a podkopává pro klima zásadní schopnost lesa absorbovat uhlík, který vypouštíme.

Více viz: *About Boreal Forests* [online]. [cit. 2022-06-29]. Dostupné z: <http://ibfra.org/about-boreal-forests/>

Why Is Canada's Boreal Forest So Important? [online]. [cit. 2022-06-29]. Dostupné z: <https://www.nrdc.org/stories/why-canadas-boreal-forest-important>

RICHARDS, Carys. *The importance of boreal forests* [online]. [cit. 2022-06-29]. Dostupné z: <https://www.natureconservancy.ca/en/blog/archive/the-importance-of-boreal-forests.html>

V USA spotřebují příliš mnoho toaletního papíru. Ničí tak kanadské lesy. [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hobby/domov/toaletni-papir-pruzkum-spotreba-lesy.A190326_084722_hobby-domov_bma

Původní obyvatelé Kanady

Mnoho vědeckých studií (např. Schuster et al., 2019, Environmental Science and Policy) potvrzuje, že území spravovaná původními obyvateli mají vyšší biologickou rozmanitost než chráněné oblasti ve všech studovaných zemích – Austrálii, Brazílii a Kanadě. Analýza vědců ukázala, že celkový počet ptáků, savců, obojživelníků a plazů byl ve všech třech zemích nejvyšší na půdě obhospodařované původními obyvateli. Státem chráněné oblasti měly druhou nejvyšší úroveň biologické rozmanitosti, následované náhodně vybranými oblastmi, které nebyly chráněny. Jednoduše řečeno, původní obyvatelé se ve třech největších zemích světa starají o půdu nejlépe.

Přestože v Kanadě existují stovky odlišných původních obyvatel, jejich přístup k přírodě a světu je v mnohém podobný. Obecně jej lze shrnout v následujících bodech:

1. Všechno a všichni jsou propojení – lidé, živé i neživé složky přírody spolu souvisejí.
2. Země je posvátná. Pochází z ní nejen obživa, ale i identita lidí.
3. Čas je nelineární, cyklický. Ústředním prvkem tohoto cyklického pojetí jsou roční období.
4. Pocit naplnění/životní úrovně se měří kvalitou vztahů s lidmi a přírodou.
5. Lidé nejsou na světě nejdůležitější.
6. Obstarávání zdrojů je důležité pro dobro komunity, nikoliv jednotlivců.
7. Neexistuje jedna pravda, nýbrž mnoho verzí pravdy, které vychází ze zkušeností jednotlivců. Všechny tyto individuální pravdy mají stejnou hodnotu.

Péče o přírodu vychází z těchto základních principů, nicméně praktiky jsou silně závislé na konkrétním ekosystému a lokálních podmínkách. V kostce se jedná o tato základní opatření:

- Poznej ty (rostliny a zvířata), kteří se starají o tebe (živí tě), aby ses mohl i ty starat o ně.
- Představ se. Buď zodpovědný a ohleduplný – jsi ten, který přichází s prosbou, aby pro tebe obětovaly svůj život.
- Popros o svolení si vzít, co potřebuješ a respektuj odpověď, i když je zamítavá.
- Nikdy si neber první ani poslední, co vidíš.
- Ber si jen tolik, kolik potřebuješ.
- Ber si jen to, co je dáváno.
- Nikdy si neber více než polovinu. Vždy nech něco i pro ostatní.
- Sbírej/sklízej tak, abys minimalizoval poškození.
- Použij vše s respektem a nikdy neplýtvěj tím, co ti bylo dáno.
- Poděť se.
- Poděkuj za vše, co ti bylo dáno.

- Dej dar jako oplátku za to, co ti bylo dáno.
- Starej se o ty, co se starají o tebe, a život bude trvat věčně.

Více viz: *Indigenous Peoples Worldviews vs Western Worldviews* [online]. [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: <https://www.ictinc.ca/blog/indigenous-peoples-worldviews-vs-western-worldviews>

HAIG, Terry. 2019-07-24. *Study confirms Indigenous peoples lead way in taking care of land* [online]. [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: <https://www.rcinet.ca/en/2019/07/24/study-confirms-indigenous-peoples-lead-way-in-taking-care-of-land/>

KIMMERER, Robin Wall. 2013. Braiding sweetgrass. Milkweed Editions.

Toaletní papír – splachování lesů

Výroba toaletního papíru představuje téměř 10 % celosvětového odlesňování, a to jej používá jen asi 30 % světové populace. Každý den je spláchnuto téměř 27 000 stromů. Odlesňování způsobené tradičními společnostmi vyrábějícími toaletní papír poškozuje tradiční území komunit původních obyvatel, způsobuje ztrátu biologické rozmanitosti, ohrožení a vyhynutí celých druhů, zvyšuje riziko lesních požárů a ničí úložiště uhlíku. A stromy, které se znovu vysazují, jsou obvykle monokultury, které vytlačují rozmanité původní rostliny a živočichy.

Největší výrobci toaletního papíru, jako jsou Procter & Gamble, Kimberly Clark a Georgia Pacific, stále vyrábějí papírové kapesníky z původní buničiny z kanadských lesů. Zpráva Greenpeace z roku 2017 zjistila, že dřevařský průmysl ohrožuje také velkou část švédského Velkého severského lesa díky stále rostoucí poptávce po surové buničině, která se z velké části používá na výrobu papírových výrobků.

Nicméně několik značek nyní vyrábí ekologické toaletní papíry, které používají recyklovaný papír, neobsahují škodlivé bělicí chemikálie a dodávají se také v obalech šetrných k životnímu prostředí. Mezi tyto značky patří mimo jiné Seventh Generation, Who Gives a Crap, Green Forest, Betterway.

Více viz: BOCHNIAK, Laura. 2021-04-13. *Flushing Down Our Forests: Toilet Paper and Other Deforestation Issues* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://89initiative.com/flushing-down-our-forests-toilet-paper-and-other-deforestation-issues/>

CHAUHAN, Priya. 2021-05-10. *Toilet Paper and Deforestation: Are We Flushing Our Forests down the Toilet?* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.planetcustodian.com/toilet-paper-and-deforestation/18753/>

OKAFOR, Jennifer. 2021-08-16. *Environmental Impact of Toilet Paper* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.trvst.world/sustainable-living/environmental-impact-of-toilet-paper/>

The issue with tissue 2021 Scorecard [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.nrdc.org/sites/default/files/issue-with-tissue-2021-scorecard.pdf>

Námět na výuku ve třídě

Aktivitu „Cítíme les“ je možné realizovat i ve třídě. Smyslové vnímání lesa je možné přizpůsobit tím, že žákům pustíme připravené video lesa (např. <https://youtu.be/xNN7iTA57jM>), audio nahrávku, pošleme obrázky lesa či větvičky, kůru apod.

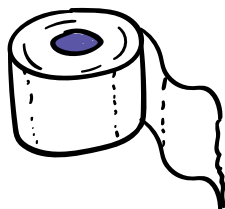
(TIP: V rámci výchovy k úctě k přírodě žádné části živých organismů netrháme či jinak násilně neodstraňujeme a i neživé části přírody (např. kamínky) po lekci vrátíme na své místo. Ideálně za účasti žáků.)

Rozšiřující informace

How trees secretly talk to each other [online]. BBC News [cit. 2022-06-27]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=yWOqeyPIVRo>

Použité zdroje

- SIMARD, Susan. *How trees talk to each other* [online]. [cit. 2022-01-13]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Un2yBgIAxYs>
- MAEZUMI, S.Y., ALVES, D., ROBINSON, M. et al. 2018. *The legacy of 4,500 years of polyculture agroforestry in the eastern Amazon*. *Nature Plants* 4. Dostupné z: <https://doi.org/10.1038/s41477-018-0205-y>
- BOCHNIAK, Laura. 2021-04-13. *Flushing Down Our Forests: Toilet Paper and Other Deforestation Issues* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://89initiative.com/flushing-down-our-forests-toilet-paper-and-other-deforestation-issues/>
- CHAUHAN, Priya. 2021-05-10. *Toilet Paper and Deforestation: Are We Flushing Our Forests down the Toilet?* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.planetcustodian.com/toilet-paper-and-deforestation/18753/>
- OKAFOR, Jennifer. 2021-08-16. *Environmental Impact of Toilet Paper* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.trvst.world/sustainable-living/environmental-impact-of-toilet-paper/>
- The issue with tissue 2021 Scorecard* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.nrdc.org/sites/default/files/issue-with-tissue-2021-scorecard.pdf>
- About Boreal Forests* [online]. [cit. 2022-06-29]. Dostupné z: <http://ibfra.org/about-boreal-forests/>
- Why Is Canada's Boreal Forest So Important?* [online]. [cit. 2022-06-29]. Dostupné z: <https://www.nrdc.org/stories/why-canadas-boreal-forest-important>
- RICHARDS, Carys. *The importance of boreal forests* [online]. [cit. 2022-06-29]. Dostupné z: <https://www.natureconservancy.ca/en/blog/archive/the-importance-of-boreal-forests.html>
- V USA spotřebují příliš mnoho toaletního papíru. Ničí tak kanadské lesy.* [online]. [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hobby/domov/toaletni-papir-pruzkum-spotreba-lesy.A190326_084722_hobby-domov_bma
- Indigenous Peoples Worldviews vs Western Worldviews* [online]. [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: <https://www.ictinc.ca/blog/indigenous-peoples-worldviews-vs-western-worldviews>
- HAIG, Terry. 2019-07-24. *Study confirms Indigenous peoples lead way in taking care of land* [online]. [cit. 2022-07-05]. Dostupné z: <https://www.rcinet.ca/en/2019/07/24/study-confirms-indigenous-peoples-lead-way-in-taking-care-of-land/>
- KIMMERER, Robin Wall. 2013. *Braiding sweetgrass*. Milkweed Editions.

Staráme se o naši zem

Věk žáků

4.–5. třída

Časová náročnost

2 × 45 minut

Předmět

Matematika a její aplikace
Člověk a jeho svět

Průřezová témata

Environmentální výchova

Pomůcky

jablko, nůž, nůžky, psací
potřeby, papíry, počítač
s připojením k internetu,
projektor, materiály z příloh
této lekce

Přílohy

Příloha č. 1: Jablko
Příloha č. 2: Popisky
Příloha č. 3: Pracovní list –
zlomky
Příloha č. 4: Karty
hospodaření
Příloha č. 5: Příběhy
hospodaření

Anotace

Lekce prostřednictvím názorného příkladu na rozložení povrchu Země pomáhá žákům rozpoznat, jak vzácná je půda, a současně procvičit učivo zlomků. Žáci díky několika odlišným přístupům k zemědělskému hospodaření identifikují činnosti, které půdu poškozují a které jí prospívají.

Cíle

Žák/žákyně

- zjistí, jak malou část Země zaujímá půda.
- na příkladech porovná péči o půdu, která ji degraduje (konvenční zemědělství), a péči, která respektuje přirozené procesy a je dlouhodobě udržitelná.
- pojmenuje části celku a vyjadřuje je pomocí zlomku.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Jablko

- Ukážeme žákům jablko (tip: jablko můžeme nahradit jiným ovocem, např. pomerančem či melounem) a vysvětlíme, že pro tento experiment bude jablko představovat Zemi.
  - *Tuto aktivitu je možné realizovat několika způsoby.*
    - *Jablko dle pokynů učitele rozkrajuje každý žák/dvojce žáků v lavici.*
    - *Jablko rozkrajuje učitel před třídou. Žáci pracují s přílohou č. 1 a dle pokynů učitele stříhají příslušné části obrázku jablka.*
- Jablko rozkrojíme na čtvrtiny (pracují-li žáci s přílohou č. 1, pak obrázek jablka rozstříhnou podél modrých linií). Zvedneme 3 z nich a sdělíme žákům, že tyto části reprezentují vody a oceány, v nichž není možné zemědělsky hospodařit, a proto je odložíme (pracují-li žáci s přílohou č. 1, pak odloží části obrázku jablka bez dalších barevných linií).
- Zeptáme se žáků, jakou část popisuje zbývající část jablka ($\frac{1}{4}$). Tato čtvrtina reprezentuje pevninu na Zemi.
- Rozkrojíme tuto čtvrtinu jablka na poloviny (pracují-li žáci s přílohou č. 1, pak obrázek jedné čtvrtiny jablka rozstříhnou podél hnědé linie). Sdělíme žákům, že jedna tato část reprezentuje oblasti Země, kde lidé nemohou žít, jako jsou pouště, vysoké hory či polární oblasti. Proto ji odložíme (pracují-li žáci s přílohou č. 1, pak odloží část obrázku jablka bez dalších barevných linií).
- Zvedneme zbývající část jablka a zeptáme se žáků, jaký zlomek představuje ($\frac{1}{8}$).
- Poté jej rozkrojíme na čtyři části (pracují-li žáci s přílohou č. 1, pak zbývající část obrázku jablka rozstříhnou podél zelených linií). Sdělíme žákům, že tři z těchto čtyř částí reprezentují půdu, která je buď příliš kamenitá, příkrá, neplodná či jinak nevhodná pro pěstování zemědělských plodin včetně půdy zastavěné – rezidenční oblasti, průmyslové areály, dálnice, parkoviště, školy, nákupní centra atd. Proto tyto tři části odložíme.
- Nakreslíme na tabuli kruhový diagram, na kterém znázorníme dosavadní „dělení jablka“.
- Zvedneme zbývající část jablka a zeptáme se třídy, jaký zlomek představuje ($\frac{1}{32}$).
- Z této části poté ještě odkrojíme slupku a vysvětlíme žákům, že tato malá slupka z celého jablka představuje povrch Země, na kterém se pěstují plodiny pro všechny lidi na světě. Zemědělská půda je méně než 1,5 m hluboká a za jeden lidský život (80 let) se vytvoří pouhé 2 cm.
- Pro dokreslení efektu můžeme slupku představující cennou zemědělskou půdu sníst.
- Je-li aktivita předváděna pouze na jednom jablku, je možné nakrájet i zbytek jablka na $\frac{1}{32}$ části a rozdělit je mezi žáky.

Uvědomění

Pracovní list

- Rozdáme žákům přílohu č. 2 – Pracovní list, kde vyjádří části celku pomocí zlomků. Mohou pracovat samostatně či ve dvojicích. Vypracování příkladů společně zkontrolujeme.

Jak se staráme o půdu?

- Zeptáme se žáků, jestli si myslí, že se o cennou zemědělskou půdu staráme dobře, a vyzveme je, aby se metodou škálování rozestavili do protilehlých koutů třídy či kdekoliv mezi dle míry svého souhlasu/nesouhlasu.
- Pustíme žákům video „Proč na půdě záleží?“, které je dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=vrREu4C6Ux4> (český jazyk, délka 3:29 minut). Po zhlédnutí videa ověříme porozumění žáků otázkami, případně můžeme video žákům pustit ještě jednou pro upevnění porozumění.

- *Kdo žije v půdě a proč je důležitý?*
  - *Je zdravá půda důležitá pro člověka? A proč?*
  - *Jak vypadá zdravá půda?*
  - *Co znamená používání chemikálií pro půdu?*
  - *Jak můžeme zničenou půdu obnovit?*
- Žáky rozdělíme do tří skupin a každé rozdáme jednu sadu (dvojice tematicky souvisejících) karet s obrázky (z přílohy č. 3, části 1) představujícími jedno dobré a jedno škodlivé hospodaření. Žáci se v rámci skupiny poradí a vyberou tu možnost, která je dobrá pro naše zahrádky a pole, protože prospívá půdě, vodě i všem živým organismům v přírodě. Každá skupina vybranou kartu představí spolužákům a stručně odůvodní, proč ji vybrali.
  - Zeptáme se ostatních žáků, zda s jejich výběrem souhlasí a zda by doplnili další důvod, proč je takový způsob hospodaření dobrý. V případě, že žáci vyberou kartu, která představuje hospodaření škodlivé pro půdu i živé organismy a ani ostatní žáci si nevzpomenou na důvody, proč je toto hospodaření škodlivé pro půdu a přírodu, můžeme odkázat na video, např. „A pamatujete si, co říkali ve videu?“

Jak se můžeme starat o půdu?

- Žákům vysvětlíme, že existuje mnoho dalších přístupů k šetrnému zemědělství. A těmi největšími experty na šetrné zemědělství jsou původní obyvatelé, např. v Austrálii, Severní a Jižní Americe či Asii. Nejen proto, že mají dokonalou znalost toho, jak to u nich v přírodě funguje, ale také proto, že ji milují jako svou matku.
- Do každé skupiny žákům rozdáme text s konkrétním příkladem šetrného hospodaření původních obyvatel.
- Vyzveme žáky, aby si text ve skupině přečetli. Jeden žák z každé skupiny pak svými slovy seznámí své spolužáky s tím, jak se o půdu starají původní obyvatelé, o kterých pojednával text pro jejich skupinu.
- Do vytvořených skupin žákům rozdáme karty hospodaření z části 2 přílohy č. 4. Žáci se v rámci skupiny poradí a vyberou tu možnost, která prospívá půdě, vodě i všem živým organismům v přírodě. Každá skupina vybranou kartu představí spolužákům a stručně odůvodní, proč ji vybrali.
- Zeptáme se ostatních žáků, zda s jejich výběrem souhlasí a zda by doplnili další důvod, proč je takový způsob hospodaření dobrý. V případě, že žáci vyberou kartu, která představuje hospodaření škodlivé pro půdu i živé organismy a ani ostatní žáci si nevzpomenou na důvody, proč je toto hospodaření škodlivé pro půdu a přírodu, můžeme odkázat na texty v příloze č. 5, např. „A pamatujete si, co je napsáno v textu o ...?“

Reflexe

Diskuze

Můžeme uzavřít diskusi na téma důležitosti půdy pro člověka i přírodu a možnosti, jak se o půdu dobře starat u nás doma (na zahrádkách, na poli).

Žáci ve skupinách promyslí odpovědi na následující otázky, které můžeme napsat na tabuli či rozdat vytištěné do skupin. Mluví skupiny poté sdělí závěry své skupiny ostatním spolužákům.

- *Proč je důležité dobře se starat o půdu?*
- *Jak byste se starali o svou zahrádku? Co byste tam zavedli, aby se půdě i přírodě dobře vedlo?*
- *Myslíte, že bychom u nás také mohli mít malá políčka v lesích jako Indiáni v Jižní Americe? Zdůvodněte, proč si to myslíte.*
- *Myslíte, že bychom mohli pěstovat více plodin spolu na jednom poli? Zdůvodněte, proč si to myslíte.*
- *Jak důležité je znát a mít rád svou zem k tomu, abychom se o ni mohli dobře starat? Zdůvodněte, proč si to myslíte.*

Každý žák si pro sebe zapíše, co ho nejvíce překvapilo.

Na závěr se třídy zeptáme, co by se o tématu péče o půdu chtěli ještě dozvědět.

Informace pro pedagogy

Přestože Země se může zdát obrovská, jen velmi malá část ($1/32$) je vhodná k zemědělství či obživě lidí, a proto je nutné se o ni dobře starat. Současné intenzivní zemědělství evropského/západního stylu, které je závislé na vysokých dávkách chemických hnojiv a pesticidů, herbicidů apod., nejen devastuje půdu, ale vysokou měrou přispívá ke ztrátě biodiverzity a ke klimatické změně (cca 25 % skleníkových plynů celosvětově pochází ze zemědělství). Pro rozšíření představy o možných způsobech, jak pečovat o krajinu, je uvedeno srovnání s přístupem udržitelným, který je založený na tradičních metodách původních obyvatel (zejména Severní a Jižní Ameriky). Původní obyvatelé představují méně než 5 % světové populace, a přestože obývají pouze 25 % povrchu Země, spravují zde přes 80 % světové biodiverzity. Mnoho vědeckých studií potvrzuje, že na územích původních obyvatel je dokonce více druhů rostlin a živočichů než ve státem chráněných územích. Zemědělské praktiky původních obyvatel jsou založené na přírodních procesech, respektují toky energie, vody a živin, a při zachování či dokonce zvýšení biodiverzity přináší obživu milionům lidí. Cílem lekce je rozpoznat důležitost zemědělské půdy a nutnost se o ni dobře starat.

Zdroje: *Why farming is broken (and always has been)* [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=UkMZJrbCRdQ>

SCHUSTER, Richard, GERMAIN, Ryan R., BENNETT, Joseph R., REO, Nicholas J., ARCESE, Peter, *Vertebrate biodiversity on indigenous-managed lands in Australia, Brazil, and Canada equals that in protected areas*, Environmental Science & Policy, Volume 101, 2019, Pages 1-6, ISSN 1462-9011, <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2019.07.002>.

GARNETT, S.T., BURGESS, N.D., FA, J.E. et al. *A spatial overview of the global importance of Indigenous lands for conservation*. Nat Sustain 1, 369–374 (2018). <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0100-6>

EVANS, Kate. August 15, 2019. *Ancient Amazonian societies managed the forest intensively but sustainably — here's what we can learn from them*. University of Minnesota's Institute on the Environment. <https://ensia.com/features/ancient-amazonian-societies-managed-the-forest-intensively-but-sustainably-heres-what-we-can-learn-from-them/>

Rozšiřující informace

Jižní Amerika

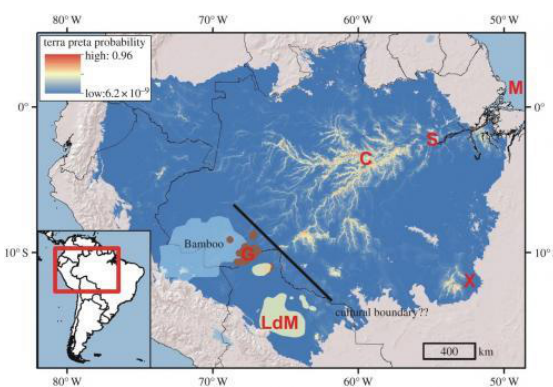
Podle deníku španělského dobyvatele Francisco de Orellana z roku 1542 se v Amazonii nacházely vyspělé civilizace a bohatá města s miliony obyvatel. Když se o století později španělští dobyvatelé do stejných míst vrátili, nenašli již nikoho. Jak bylo později zjištěno, tyto původní obyvatelé a jejich civilizace se stali obětmi evropských nemocí, které s sebou přinesli první dobyvatelé.

Dle vědeckých odhadů žilo před příchodem Evropanů na pouhých 10 % Amazonské pánve nejméně 20 milionů obyvatel. Přestože amazonské půdy jsou obecně velmi chudé, původní obyvatelé Amazonie vymysleli jedinečný způsob, jak zvýšit její úrodnost i odolnost. Tato půda je nazývána terra preta a základními složkami jsou mikrobi a biouhel – dřevěné uhlí složené z organických zbytků, které vzniká procesem známým jako pyrolýza. Ve složení byly nalezeny také kosti, lidské výkaly, popel, organické látky a rozbitá keramika pocházející z doby před naším letopočtem. To je přesvědčivým důkazem, že se nejedná o přirozenou půdu, ale o půdu vytvořenou člověkem.

Na rozdíl od okolních chudých amazonských půd je terra preta méně náchylná k vyčerpání živin deštěm nebo záplavami, protože porézní struktura dřevěného uhlí jí umožňuje shromažďovat a uchovávat vysokou koncentraci nezbytných mikroorganismů a zároveň odolává jakémukoli vyplavování. Jednou z dalších úžasných vlastností je její schopnost mineralizovat a pronikat hlouběji do půdy. Dokonce i vzorky této půdy, které jsou staré více než 2 000 let, jsou stále úrodné.

Zdroj: allotment-garden.org

Zdroj: phys.org/

Příklad zemědělského hospodaření v Amazonii představuje např. cyklický systém lidí z Pastaza (Ekvádor), který je zcela integrován do ekologie tropického lesa a zahrnuje biologickou rozmanitost jako ústřední složku. Prostředí zahrnuje jak sachu [les], tak chagru [obdělávaná pole]. Na přibližně 25 % délky řeky se rozkládají hlavní sídelní oblasti Pastaza (Ilacta), více než 50 % území je obděláváno a dočasně obýváno v nižší intenzitě (purina) a přibližně 25 % ekosystému na březích řeky je považováno za to, co by ekologové definovali jako divoké lesy (sacha), a takto udržováno. Uvnitř tropického lesa vznikají zemědělská pole o rozloze asi 1 ha. Zemědělství je založeno na biodiverzitě v průběhu celého složitějšího procesu. Některé druhy jsou vysazovány v prvním období pěstování, zatímco jiné druhy jsou přidávány později. Během let dojde na vykáčených plochách k obnově lesa a přesunutí políček na jiné místo.

Řízení agrobiodiverzity je sice flexibilní, ale orientuje se na stabilní dodávky diverzifikované produkce na jedné straně a na obnovu lesního ekosystému na straně druhé. Na zahradách i polích pěstují lidé Pastaza více než 50 druhů rostlin.

Naproti tomu, v kolonizované části Amazonie, kde došlo k pokácení rozsáhlých ploch pralesa a založení trvalých pastvin nebo zemědělských polí systémem praktikovaným na základě evropského modelu, je pěstováno pouze 8 druhů zemědělských plodin, které vyžadují vysoké dodávky živin i energie. Při pokácení tropického lesa a převodu na pastvinu zmizí 1/2 všech druhů rostlin a živočichů a při převodu na pole dokonce 2/3.

Více viz: GARI, J. 2001. *Biodiversity and Indigenous Agroecology in Amazonia: The Indigenous Peoples of Pastaza*.

Etnoecológica Vol. 5 No. 7, 21-37pp, https://www.researchgate.net/publication/284034435_Biodiversity_and_Indigenous_Agroecology_in_Amazonia_The_Indigenous_Peoples_of_Pastaza

SOLAR, Ricardo Ribeiro de Castro, BARLOW, Jos, FERREIRA, Joice et al. 2015. *How pervasive is biotic homogenization in human-modified tropical forest landscapes?* Ecology Letters, (2015) 18: doi: 10.1111/ele.12494

KINSELLA, Gareth. *Terra Preta, the Black Earth upon which Civilisations were Built* [online]. [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://library.acropolis.org/terra-preta-the-black-earth-upon-which-civilisations-were-built/>

HECKENBERGER, M.J., KUIKURO, A., KUIKURO, U.T., et al. (2003) Amazonia 1492: *Pristine forest or cultural parkland?* Science 301: 1710.

LIMA, H.N., SCHAEFER, C.E.R., MELLO, J.W.V., GILKES, R.J. and KER, J.C. (2002) *Pedogenesis and pre-Colombian land use of "Terra Preta Anthrosols" ("Indian black earth") of Western Amazonia*. Geoderma 110: 1–17

YIRKA, Bob. *Researchers combine "terra preta" finds with statistics to map early Amazonian population centers*. [online]. [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://phys.org/news/2014-01-combine-terra-preta-statistics-early.html?deviceType=mobile>

Severní Amerika

Mnohé půdy na suchém a polosuchém jihozápadě USA jsou považovány za nevhodné pro pěstování plodin v režimu konvenčního zemědělství evropského/západního stylu, pokud nejsou intenzivně zavlažovány či podrobeny drastické úpravě půdy. Navzdory těmto drsným klimatickým podmínkám a malému množství srážek jsou tyto půdy již tisíce let zdrojem obživy pro kmen Hopi. Jejich způsob hospodaření je založen na hlubokém porozumění a respektování přírodních procesů. Zakládají malá políčka v lokálně vhodných místech, kde je buď přirozený pramen nebo kde se pravidelně shromažďuje vlhkost z přivalových dešťů. Také typ půdy je pečlivě vybírán s ohledem na její schopnost propouštět vodu. Plodiny sadí hlouběji do půdy dle konkrétních podmínek v každém roce tak, aby si byly schopné najít vlhkost samy. Pěstují mnoho druhů plodin jako kukuřice, meloun, dýně, fazole apod. a až desítku variet od jedné plodiny. Minimalizováním orby půdy redukuje riziko eroze. Spoléhají na přirozené redukování škůdců i plevelů.

Díky tomu nejsou závislí na chemických pesticidech, herbicidech ani hnojivech či závlaze. Půda je zdravá a chráněná před erozí, pěstování mnoha druhů i variet druhů plodin snižuje riziko kalamitního výskytu škůdců a zvyšuje nutriční hodnotu sklizně.

Velmi běžnou praxí mezi původními obyvateli Ameriky je pěstování tzv. multikultur (několika vzájemně se podporujících plodin spolu). Typickým příkladem jsou tzv. tři sestry – fazole, dýně a kukuřice. Fazole pomocí bakterií žijících na jejich kořenech poutají do půdy vzdušný dusík, čímž „hnojí“ sebe, kukuřici i dýně. Kukuřice vytváří oporu pro pnoucí fazole a svými kořeny vylučuje do půdy cukry, které představují ideální výživu pro dusík fixující bakterie žijící v kořenových hlízkách fazolí. Dýně se plazí v nejspodnějším patře a svými širokými listy chrání půdu před vysušením a zabraňuje rozšíření plevelů.

Více viz: PREVOST, Deborah J., AHRENS, Robert J., KRIZ, David M.: *Traditional Hopi agricultural methods*, Journal of Soil and Water Conservation 1984, 39 (3) 170-171.

The Resiliency of Hopi Agriculture: 2000 Years of Planting [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=28gAFESNGMU>

JOHNSON, Michael Kotutwa. *Hopi Agriculture-Dry Farming Techniques*. Dostupné z: <https://sehd.ucdenver.edu/renegalindo/files/2014/10/Dry-Farming-.pdf>

PALMER, Jane. *The Hopi farmer championing Indigenous agricultural knowledge*. Al Jazeera. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/features/2022/5/15/the-hopi-farmer-championing-indigenous-agricultural-knowledge>

Polykulturní a bezorebné zemědělství severoamerických indiánů. Dostupné z <https://www.potravinovezahrady.cz/polykulturni-a-bezorebne-zemedelstvi-severoamericky-ch-indianu/>

The legend of the Three Sisters [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ZCW0sK8OGXE>

The Three Sisters [online]. [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0qIYzqGFTJU>

Austrálie

Původní obyvatelé Austrálie se po desítky tisíc let spoléhaly na svou zem jako na zdroj obživy a útočiště. Znamená pro ně nejen fyzickou půdu, na které leží domorodé komunity, ale také soubor zvířat, rostlin a lidí, kteří na ní žijí. Považují ji za člena rodiny, za živou, dýchající bytost, která je zachycena v příbězích, hudbě a kultuře. Před kolonizací byl vzájemný vztah mezi lidmi a zemí základem všech ostatních aspektů života původních obyvatel. I dnes je tento vztah základem identity a způsobu života mnoha domorodých obyvatel. Namísto vlastnictví země patří každému člověku pozemek, ke kterému má příbuzenský vztah. Této osobě jsou svěřeny znalosti a odpovědnost za péči o její pozemek, což jí poskytuje hluboký pocit identity, smyslu a sounáležitosti.

*„Země a lidé jsou jedno, protože země je také příbuzná.
V našem příbuzenském systému jsem jako opatrovník dítětem této země;“*
Dhanggal Gurruwiwi, starší Galpu z Nhulunbuy v Severním teritoriu

„Je to jako láska k mámě a tátovi.“
Natasha Neidje, vnučka Billa Neidjeho, Národní park Kakadu

Mnoho původních obyvatel věří, že země je pro všechny. Země vítá všechny lidi a nabízí nám své zásoby. Na oplátku ji však musíme respektovat. Vztah mezi mnoha domorodými obyvateli a zemí je vztahem vzájemnosti a úcty – země udržuje a živí lidi a lidé ji na oplátku udržují a spravují prostřednictvím kultury a obřadů. Jedním ze základních přístupů je, že si lidé mohou brát jen tolik, kolik je potřeba, aby zajistili, že přírodní bohatství nebude nikdy vyčerpáno. Běžně se říká „zdravá země, zdraví lidé“. Vzhledem k tomuto úzkému propojení může mít nerespektování, poškozování nebo ničení země skutečný dopad na blahobyt původních obyvatel. Toto hluboké porozumění skutečné hodnoty země vyjadřuje příklad Jeffreyho Lee, který je starším strážcem na nerostné suroviny bohatého pozemku zvaného Koongarra. Namísto přijetí milionových poplatků za těžbu se pan Lee obrátil na federální vládu s nabídkou začlenit území do národního parku Kakadu. Sám k tomu říká: *„Peníze pro mě nic neznamenají. Země je pro mě velmi důležitá.“*

„(Země) je náš život. Když přijdou a zničí naši půdu a naše posvátné místo, připraví to o život i nás.“
Andrew Johnson, člen komunity z Lajamanu v Severním teritoriu

„Bez země nejsme nic.“
Djapirri Muningirrity z Nhulunbuy v Severním teritoriu

*„Vše, co děláte zemi, musíte být připraveni udělat i své matce.
Pokud nejste připraveni ublížit své matce, neublížujte zemi, protože ona je ve skutečnosti vaší matkou.
To je podstata domorodé kultury a práva.“*
Bruce Pascoe

Země byla a pro mnohé stále je místem vzdělání. Djawa Timmy Burarrwanga, domorodý stařešina z Arnhemské země vysvětluje: *„Je to pro nás něco jako knihovna v buši a často také univerzita v buši. Tam studujeme, rozumíme a učíme se o zemi a péči o ni po tisíce let. Umíme v ní číst jako v GPS. Předali nám ji naši předkové.“*

Více viz: KORFF, Jens. 2021. *Meaning of land to Aboriginal people*. [online]. [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: <https://www.creativespirits.info/aboriginalculture/land/meaning-of-land-to-aboriginal-people>

The importance of land. [online]. [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: <https://www.australianstogether.org.au/discover/indigenous-culture/the-importance-of-land/>

TAPIA, Jackie. 15. 7. 2021. *Connection to Country – Why is Country important to Aboriginal and Torres Strait Islander People?* [online]. [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: <https://www.evolve.com.au/connection-to-country/>

The importance of land [online]. [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: <https://www.sharingculture.info/the-importance-of-land.html/>

A win for Kakadu [online]. [cit. 2022-08-08]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Ac_6haxpMlo&t=3s

Použité zdroje

WILLIAMSON, Anne. *A slice of planet Earth* [online]. [cit. 2022-06-10]. Dostupné z: <https://www.canr.msu.edu/uploads/236/66856/sliceearth.pdf>

Proč na půdě záleží? [online]. [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=vrREu4C6Ux4&ab_channel=Lov%C3%ADme.bio

Společně

Věk žáků

4. třída

Časová náročnost

45 minut – 2 × 45 minut
(dle aktivity žáků, délky
diskuze apod.)

Předmět

Člověk a jeho svět

Průřezová témata

Environmentální výchova
Výchova k myšlení
v evropských a globálních
souvislostech,
Multikulturní výchova

Pomůcky

papírové rybičky
se sponkami, pruty
s provázkem a magnetem
jako udice, kartičky s rolemi
do skupin, popis situace,
klubko provázku

Přílohy

Příloha č. 1: Role
Příloha č. 2: Popis situace
Příloha č. 3: Informace
o jednotlivých rolích

Anotace

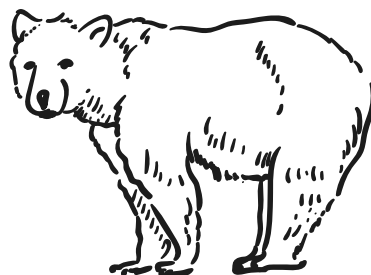
Lekce zaměřená na uvědomění si vztahů mezi živočichy, prostředím a člověkem v rámci jednoho ekosystému.

Cíle

Žák/žákyně

- na konkrétním příkladu kanadského ekosystému porozumí, jak úzce souvisí život živočichů v moři, živočichů na souši a činnost i zdraví člověka.
- najde analogii mezi problémem, který má stejný živočišný druh v Kanadě a České republice.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Už jste někdy jedli ryby, které jste sami ulovili? V Kanadě žijí lidé, pro které je soužití s rybami důležitou součástí jejich života. Lososi, které tito potomci původních obyvatel loví, jsou pro ně víc než jen potravou.

Lovení ryb ve skupinách

- Žáci jsou rozděleni do skupin po 5.
- Každá skupina má jeden prut s magnetem a na zemi ve vodě 5 papírových rybiček opatřených kancelářskou sponkou, které mají z druhé strany napsaný název role: losos, kosatka, medvěd, příslušník prvního národa, obyvatel Kanady. Každý člen skupiny si vytáhne = vyloví jednu roli.
- Varianta: Prut můžeme nahradit dřevěnou gymnastickou tyčí, modelářskou latkou nebo celou aktivitu zredukovat na jednoduché vylosování kartiček s názvy rolí.

Uvědomění

Divadlo

Žáci se rozdělí do nových skupin tak, aby v každé skupině byly zastoupeny role: losos, medvěd, kosatka, původní obyvatel Kanady (tzv. příslušník prvních národů) a obyvatel Kanady. Některé role ve skupině jsou neživé kulisy, jako např. přehrada, a skupina dostává také popis situace, kterou má zahrát.

Nyní je ve skupinách potřeba domyslet, co se vlastně děje a proč. Jak by spolu jednotliví aktéři mohli souviset?

Skupiny mají chvíli na přípravu a potom jednotlivé skupinky přehrají, jaké má situace podle nich souvislosti (příčiny, důsledky). Pravděpodobně se skupinám nepodaří zahrát situaci tak, jak se odehrává ve skutečnosti, ale jde zde především o to, aby žáci přemýšleli o souvislostech. Jakmile se vystřídají všechny skupiny, odhalí učitel skutečný stav věcí.

Jak je to doopravdy? Jak spolu souvisí původní a současní obyvatelé Kanady, přehrady, lososi, kosatky a medvědi?

Žáci společně s učitelem vytváří (kresbou, případně koláží) poster (nebo na tabuli), který zobrazuje jednotlivé „hráče“ = prvky ekosystému. Postupně kreslí podle instrukcí učitele:

- **V moři** u pobřeží Kanady žijí **kosatky**, které jsou **podvyživené** a je jich stále méně. U pobřeží je čilá námořní doprava, jezdí tam **hodně lodí**, které dělají hluk, a tak se vědci zpočátku domnívají, že pouze tento ruch z lodí způsobuje kosatkám problémy. Do moře se **vlévá velká řeka**. Výše proti proudu na jejích březích žijí **medvědi**. Také medvědi jsou **vyhublí**, mají nedostatek potravy. V moři u pobřeží a v řece žijí **lososi**, kteří jsou zvyklí putovat proti proudu řeky na tzv. trdliště, kde se rozmnožují. *Kanaďané ale na řece postavili vysokou **přehradu**, kterou lososi nejsou schopni zdolat. Nemohou se tedy rozmnožovat, jejich populace slábne, a to ohrožuje i další živočichy, kteří jsou na lososech závislí (medvědy, kosatky). V krajině kolem řeky už po generace žijí **původní obyvatelé Kanady**, pro které jsou lososi nejen základem potravy, ale i součástí jejich kultury a zdravého přirozeného života.*

Jednotlivé faktory v ekosystému jsou spolu tedy nerozlučně spojeny, závisí na sobě a vzájemně se ovlivňují. Jakmile dramaticky klesnou počty lososů, strádají také ostatní obyvatelé v oblasti.

Reflexe

Klubko vztahů

Žáci stojí v kruhu a zastupují svoji roli. Kruhem putuje klubíčko provázku tak, že každé z dětí se chytá provázku, který k němu doputuje.

Žáci postupně hází klubíčko tomu, se kterým mají nějaký vztah v ekosystému.

Jakmile se drží provázku všichni, je možné názorně ukázat, jak hodně na sobě jednotlivé faktory

závisí... když jeden z kruhu vypadne, to znamená, že se pustí provázku, pocítí to vždy další prvky ekosystému.

Poznámka: Na základě podnětů pedagogů z praxe doporučujeme lekci i pro venkovní výuku.

Navazující aktivita

- *Žije losos také u nás?*

Otázka pro žáky, která je upozorňuje na situaci lososů u nás.

Na počátku 20. století bývala lososů v našich řekách spousta, ale podařilo se je prakticky vyhubit. I když byli téměř vyhubeni, vracejí se lososi do českých řek. Nemají to však lehké. Potřebují k tomu pomoc člověka. Pro migrující lososy byly zbudovány „přechody“, které usnadňují rybám zdolávání jinak obtížně překonatelných překážek, např. splavů a jezů, protože také u nás vyhubení lososů souvisí nejen se znečištěním toků a ruchem, ale i se stavbou přehrad.

Proč se u nás vyhubení lososa nedotklo celého ekosystému tak silně jako v Kanadě?

Jaký je rozdíl ve vztahu lidí k lososům v Čechách a v Kanadě?

Povídání je možno doplnit videem:

Nesnadný život lososů: Ukrytá tajemství pod vodou [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4930-nesnadny-zivot-lososu>

Návrat lososů: Minuty z přírody [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4605-navrat-lososu>

Informace pro pedagogy

Losos obecný či losos atlantský je dravá tažná ryba z čeledi lososovitých, která žije většinu života v moři. Dospělí jedinci během svého života migrují proti proudu řek hluboko do vnitrozemí kontinentů, aby v rodných řekách vyvedli další generaci.

Migrace lososů patří mezi nejzajímavější události ve světě zvířat, pozoruhodná je schopnost najít při tahu rodnou řeku.

Faktorů, které řídí migraci lososů, je několik – důležitý je tzv. imprinting neboli vtištění (v ranné fázi si do paměti vtisknou určité parametry okolního prostředí, které jsou potom schopni v migrační fázi vyhledat i za pomoci čichu) a magnetorecepce (schopnost vnímat magnetické pole Země a orientovat se podle něj).

V **Čechách** se **losos** vyskytoval v celém povodí Labe i v jeho přítocích. Byl dobře znám i v Odře, Ohři, Vltavě, Otavě, Orlici a dalších řekách.

Losos je cenným zdrojem a důležitou součástí kulturní identity, spirituality a způsobu života Prvních národů.

Losos je v Kanadě symbolem tamního přírodního bohatství, jeho možné vyhubení je proto považováno za vážný problém.

Další problém přineslo rozšíření chovu lososů na velkých farmách, který má negativní dopad na ostatní mořské živočichy a přispívá k šíření parazitů.

Ekonomické dopady škod z průmyslového chovu nesou z velké části chovatelé (platí zejména za ošetření ryb proti mořským mšicím a zvýšenou úmrtnost). Nicméně zbytek důsledků v podobě znečištění životního prostředí, úbytku přirozené rybí populace a zhoršení klimatické krize dopadá na celou společnost.

Označení První národy (pojmenování Indiáni se nepoužívá, je vnímáno jako pejorativní) je politicky korektní pojem. Jsou to původní obyvatelé Kanady, kteří jsou bytostně spjatí s místní krajinou. Jsou to příslušníci různorodých etnických skupin s charakteristickými individuálními tradicemi, uměním i obřady. K předkům původních obyvatel se hlásí 4 % obyvatel Kanady.

Ačkoli kolonizace ovlivnila lidi z Prvních národů, jejich spojení s vodou a lososy zůstává silné.

Losos je tradičně součástí kultury Prvních národů a základem jejich potravy.

V průběhu historie zůstal losos symbolem vytrvalosti tradic a kultury Prvních národů.

První národy varují, aby nebyli lidé chamtiví a nadměrně nelovili a nevyužívali vodu pro komerční účely. Vyzývají, aby byly udržovány tradice a přírodní zdroje tím, že lidé budou žít s lososy v souladu.

Potomci původních obyvatel aktivně bojují proti přehradám a drancování krajiny, která je pro ně součástí jejich kultury i zdraví.

Medvěd grizzly

Ve výše položených oblastech Severní Ameriky žije medvěd grizzly (druh medvěda hnědého).

Na horních tocích řek čekají medvědi na pravidelný tah lososů, shromažďují se na místech vhodných pro lov. Na jejich úlovcích se pak přizívají ptáci a drobnější šelmy.

Grizzlyové mají se svým ekosystémem několik vztahů. Jedním z těchto vztahů je vzájemný prospěch ze stravování dužnatých plodů, protože grizzly je významným roznašečem semen ve vlastním životním prostředí.

Koloběh dusíku grizzlyové podporují přenášením mrtvých lososů do lesů na březích řek. Bylo dokázáno, že smrk sivý, který se nachází do 500 metrů od vodního toku, kde grizzly lovil lososy, obsahuje dusík pocházející právě z jím ulovených lososů. Příliv dusíku do lesů je přímo závislý na přítomnosti lososů a grizzlyů.

Grizzly je klíčovým predátorem a ve svém ekosystému má tedy velice důležitou roli.

Kosatka dravá

Kosatka dravá je kytovec, který patří k největším zástupcům čeledi delfinovitých, je potravně závislý na lososech, kterých posledních letech ubývá.

Kosatka je predátorem na vrcholu potravního řetězce, jediné skutečné nebezpečí pro ni představuje člověk.

Kosatky obývají většinu mořského světa. Je možné je najít ve všech světových oceánech, ale nejznámější a nejvíce studované populace žijí na severozápadě Pacifiku. Jedna skupina kosatek v této oblasti se živí výhradně lososem.

Přehrad

Když evropští osadníci dorazili do Vancouveru, nárokovali si půdu a zdroje pro sebe, čímž ohrozili komunity a tradice původních obyvatel, kterým se u vody dařilo. Součástí kolonizace jsou i stavby přehrad.

Přehrad jsou na jedné straně levným zdrojem obnovitelné energie, zabraňují povodním, ale také ovlivňují a omezují migraci živočichů podél proudu řeky či proti němu.

Stavby přehrad ovlivňují domorodé obyvatele a jejich kulturu. Přesídlením, nebo samotnou stavbou přehrad v okolí ztrácí své přirozené prostředí a tradiční způsob života.

Rozšiřující informace

Role lososích farem

NOVÁKOVÁ, Barbora. *Lososí farmy ohrožují divoce žijící ryby i peněženky: Škody jdou do miliard* [online]. 11.2.2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/lososi-farmy-ohrozuj-divoce-zijici-ryby-i-penezenky-skody-jdou-do-miliard-141914>

Lososi v ČR

Lososi na tahu: Příběhy z labských pískovců. Správa Národního parku České Švýcarsko: Český svaz ochránců přírody Děčínsko, 2012. ISBN 978-80-87457-28-3.

ANDRESKA, Jan. *Losos labský v historických záznamech a v současnosti I. Živa* [online]. 2010 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/losos-labsky-v-historicky-zaznamech-a-v-soucasno.pdf>

PILAŘOVÁ, Daniela. *Do řeky Kamenice u Hřenska se vracejí lososi. Prvního z nich vyfotil speciální rybí scanner* [online]. 18. říjen 2019 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/do-reky-kamenice-u-hrenska-se-vraceji-lososi-prvniho-z-nich-vyfotil-specialni-8092557>

KOŽUŠNÍK, Marek. *Když má provoz turistických pramic přednost před třením lososů: Rybáři vysadí desítky tisíc kusů, vrátí se několik desítek ryb* [online]. 28. dubna 2022 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://irybarstvi.cz/kdyz-ma-provoz-turisticky-pramic-prednost-pred-trenim-lososu-rybari-vysadi-desitky-tisic-kusu-vrati-se-nekolik-desitek-ryb/>

DOLEŽALOVÁ, Denisa. *Lososi se díky rybochodům mají vrátit i na Moravu a do Slezska* [online]. 20.12.0 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-lososi-se-diky-rybochodum-maji-vratit-i-na-moravu-a-do-slezska-40307772>

Původní obyvatelé

KOMOŘANSKÝ, Jarouš M. *Převýchova indiánských dětí: bylo spácháno strašné zlo, metodu nepřežily tisíce* [online]. 16. listopadu 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.dotyk.cz/magazin/indianske-deti-prevychova-30001109.html>

Kosatky

WILD, Lucián. *Kosatky – novodobí otroci zábavního průmyslu* [online]. In: . 16. 10. 2020 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.econea.cz/blog/kosatky-novodobi-otroci-zabavniho-prumyslu/>

Přehrad

Přehrada odstřelena. Lososi se po sto letech mohou vrátit do své řeky [online]. 30.11.2011 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/prehrada-odstrelena-lososi-se-po-sto-letech-mohou-vratit-do-sve-reky>

Použité zdroje

Nesnadný život lososů: Ukrytá tajemství pod vodou [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4930-nesnadny-zivot-lososu>

Návrat lososů: Minuty z přírody [online]. [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4605-navrat-lososu>

Prirodovedci.cz. *Zeptali jsme se vědců: Jak lososi poznají, kam mají migrovat?* [online]. 21. května 2016 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/veda/zeptali-jme-se-vedcu-jak-lososi-poznaji-kam-maji-migrovat.A160516.161758.In.veda_ape

the hydrologic blog. *Return to the water: First Nations relations with salmon: First Nations relations with salmon* [online]. In: . [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <http://www2.laiwanette.net/fountain/return-to-the-water-first-nations-relations-with-salmon/>

JOHANISOVÁ, Naďa. *Losos znovu potáhne peřeji. Díky indiánům* [online]. 27.2.2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://sedmagenerace.cz/losos-znovu-potahne-pezeji-diky-indianum/>

Krtkovy nové kalhotky

Věk žáků

4.–5. třída

Časová náročnost

90–120 minut

Předmět

Člověk a jeho svět

Průřezová témata

Výchova k myšlení
v evropských a globálních
souvislostech

Pomůcky

velká (např. nástěnná)
zeměpisná mapa světa,
staré džíny, bavlník (lze
sehnat v květinářství,
nejčastěji před Vánoci,
nebo na e-shopu; pokud
není k dispozici, použijeme
přílohu č. 5, vaty apod.),
výtvarný materiál (např.
pastelky, fixy, voskovky
apod.), plyšový krtek (pokud
není k dispozici, použijeme
přílohu č. 3), měděný,
zinkový a mosazný výrobek
(pokud není k dispozici,
použijeme přílohu č. 6)

Přílohy

Příloha č. 1: Materiály
Příloha č. 2: Názvy světadílů
a České republiky
Příloha č. 3: Obrázek krta
Příloha č. 4: Předkreslené džíny
k návrhu designu
(vytisknout pro každého žáka)
Příloha č. 5: Obrázek bavlníku
Příloha č. 6: Obrázky mědi,
zinku a mosazi
Příloha č. 7: Předkreslené džíny
pro sweatshop (vytisknout pro
každou pětičlennou skupinu
alespoň 10×)

Anotace

Žáci za pomoci práce s mapou a simulační hry zjistí, že věci, které běžně používají, pochází z různých částí světa. Lekce je zpracována na motivy pohádky *Jak krtek ke kalhotkám přišel* (https://www.youtube.com/watch?v=_VW8vuPu_c).

Cíle

Žák/žákyně

- vyhledá a pojmenuje světadíly na zeměpisné mapě světa.
- popíše, jakou cestu absolvují naše džíny předtím, než se dostane do našich rukou.
- se vžije do role designera džín, prožije pocity šičky ve sweatshopu a uvědomí si, za jakých podmínek pracuje.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Žáci sedí v kruhu na zemi. Budeme jim postupně číst následující výroky s tím, že místa si vymění ten, kdo:

- zná pohádku o krtkovi a kalhotkách,
- ví, jak si krtek ušil kalhotky,
- nosí džíny,
- ví, kde se džíny vyrábějí,
- ví, z čeho jsou džíny vyrobeny,
- má představu o tom, jak se džíny vyrábějí.

Pokud žáci příběh o krtkovi a kalhotkách neznají, pustíme jim ho (*Jak krtek ke kalhotkám přišel*, dostupné zde: https://www.youtube.com/watch?v=_VW8vuPu_c). Vysvětlíme si, že dnes prožijeme tento příběh s ním, s tím rozdílem, že dnes se krtek rozhodl si ušít džíny.

Uvědomění

- Sedneme si s žáky na zem do kruhu kolem zeměpisné mapy světa. Zeptáme se jich, zda už se někdy s takovou mapou setkali a co na ní vidí. Mohou jmenovat např. světadíly, oceány, barvy a jejich význam apod. Necháme žáky vyjmenovat a s využitím světové růžice ukázat světové strany. Pokud žáci sami nezačnou, nebudeme prozatím světadíly jmenovat.
- Položíme do kruhu staré džíny a zeptáme se žáků, z čeho se budou krtkovy džíny skládat. Následně jim ukážeme kartičky s názvy materiálů, žáci vyberou takové, ze kterých se jednotlivé části džín vyrábí (příloha č. 1).
- Necháme žáky hlasovat ohledně původu surovin pro výrobu džín. Kdo si myslí, že všechny suroviny pochází z Česka, stoupne si ke dveřím, kdo ne, stoupne si k oknu. Následně jim sdělíme správnou odpověď. Zeptáme se žáků, co musíme udělat pro to, abychom tyto suroviny získali. Dospějeme k tomu, že se musíme vydat na cestu kolem světa, jednotlivé suroviny sehnat a až poté džíny ušít.
- **První část – Evropa:** Necháme žáky na mapě ukázat, kde se nyní nacházíme, v případě potřeby jim pomůžeme. Zopakujeme si, ve kterém státě žijeme a v jakém světadíle se tento stát nachází. Necháme žáky přiřadit na mapu správný název světadílu, České republiky (příloha č. 2) a postavičku krtka.
- **Druhá část – Amerika:** Vyprávíme, že krtek nasedl v Praze na letadlo a vydal se do Spojených států amerických (žáci přesunou krtka do USA) za návrháři, kteří mu džíny navrhnou. Můžeme zmínit, že letíme za návrháři do USA i z toho důvodu, že džíny vznikly právě tam. Zeptáme se žáků, v jakém světadíle se Spojené státy americké nachází. Můžeme jim dát nápovědu, že se tento světadíl nachází západně od Evropy a že odtud pochází hamburger. Následně žáci přiřadí správnou cedulku s názvem světadílu. Každý žák dostane list papíru s předkreslenými džínami (příloha č. 4), které si během 15 minut pomocí libovolného výtvarného materiálu (např. pastelky, fixy, voskovky, suché křídly apod.) navrhnou*. Návrhy si poté ukážeme.

Žáci postupně vysvětlují, jaké zvolili např. barvy či linie.

Citát učitele

„O přestávce trvaly na domalování (dovýroba) džínů, které během směny nestihly, tak jsme to nazvaly jako přesčas, a že ten jim zaplatím.“

(Jiřina Gallasová)

TIP

Žákům můžeme nechat na výběr, jak svůj návrh džín zpracují, čímž rozvineme jejich kreativitu. Někteří mohou džíny několika slovy popsat, někteří je vystřihnou z látky, někteří je postaví ze stavebnice. Šablonu si tak mohou zvolit jen někteří žáci.

- **Třetí část – Asie:** Pokračujeme ve vyprávění v kruhu. Krtek už má své džíny navržené a nyní letí na světadíl, který je vůbec ze všech největší. Kam letí? Můžeme dát opět náповědu, že tento světadíl leží východně od Evropy. Necháme žáky přiřadit cedulku s názvem světadílu a krtka. Ukážeme žákům bavlníkové květy a zeptáme se jich, jestli odhadnou, co se z nich vyrábí, popř. zda je viděli pěstovat u nás. Necháme žáky si květ bavlníku osahat.
- **Čtvrtá část – Austrálie:** Vysvětlíme žákům, že se nyní musíme vydat na světadíl, kde žijí klokani, abychom vytěžili potřebné nerostné suroviny, ze kterých se vyrábí zip a knoflík. Jedná se o těžbu mědi a zinku. Jak se tento světadíl jmenuje? Žáci opět přiřadí cedulku a přemístí krtka. Můžeme ukázat naživo výrobek z mědi a zinku (např. knoflík, zip, drátek) nebo jejich obrázky (příloha č. 6).
- **Pátá část – Asie:** Až nyní si může krtka své džíny ušít. Zeptáme se žáků, kde si myslí, že se šije oblečení, které máme na sobě. Žáci se podívají na štítky svého oblečení a hledají informaci Made in. Zapisujeme na tabuli jejich zjištění (místa Made in) a přidáváme čárky. Danou zemi najdou žáci na mapě, pojmenují světadíl, kde se nachází a přesunou krtka. Následně si zahrajeme hru na sweatshop, v rámci které se žáci vžijí do role místních šiček. Uvedeme jí popsáním podmínek, ve kterých pracovníci v asijských továrnách pracují.

Hra na sweatshop²

Žáky rozdělíme do skupin po pěti. V každé skupině si mezi sebe jednotliví žáci rozdělí čísla od jedné do pěti, každý žák bude následně vykonávat odlišnou činnost (dle následujícího rozpisu). Každá skupina dostane alespoň 20 listů (příloha č. 7) s předkreslenými džínami, každý žák se zaměří pouze na své číslo:

1. **Žák 1** vybarvuje horní části nohavic (na obrázku označené číslem 1).
2. **Žák 2** vybarvuje pravou nohavici (na obrázku označené číslem 2).
3. **Žák 3** vybarvuje levou nohavici (na obrázku označené číslem 3).
4. **Žák 4** vybarvuje opasek, poklopec a shrnuté spodní části nohavic (na obrázku označené číslem 4).
5. **Žák 5** vybarvuje kapsy, knoflík a poutka (na obrázku označené číslem 5).

Hra začíná tak, že se učitel vžije do role šéfa sweatshopu a vysvětlí žákům, v jaké se ocitli situaci:

Stroze žáky přivítejte v jejich nové práci, chladně vysvětlete, že se nacházíte ve sweatshopu, žáci jsou pracovníky vyrábějící džíny a vy jste jejich šéf. Jejich dnešním úkolem je vyrobit 2 000 džín, které mají odplout do Evropy. Zdůrazněte, že požadujete precizní a dobře odvedenou práci, jinak mohou o své zaměstnání přijít. Žáci mají zákaz chodit na záchod, nemají ochranné pomůcky, nesmí mluvit ani se smát, při pomalé práci budou vyhozeni a budou dělat přesčasy.

Hra začíná tím, že žák 1 vybarví příslušnou část džín s číslem 1. Jakmile učitel tleskne, žák jedna pošle papír po své pravé ruce žákovi 2, který vybarví příslušnou část džín s číslem 2, souběžně s ním žák 1 na dalším papíře vybarví opět část džín s číslem 1. Po dalším tlesknutí oba posílají papíry opět po své pravé ruce a hra pokračuje ve stejném režimu: do hry je zapojen žák 3, žák 1 si opět bere nový papír atd. Po čtyřech tlesknutích jsou do hry zapojeni všichni žáci. Vybarvené džíny pokládají žáci na hromádku uprostřed lavice. Hráči musí pokyn tlesknutí respektovat, a to i v případě, že nemají svou část džín dovybarvenou. Učitel postupem času zkracuje interval mezi tlesknutími, čímž dostává žáky pod tlak. V průběhu hry může učitel jejich práci kontrolovat, např. zda nepřetahují apod. Pokud není s jejich prací spokojen, může ji komentovat slovy o bídě kvalitě, nebude jim za práci platit apod. Na závěr učitel zhodnotí práci jednotlivých skupin, ale je pravděpodobné, že nebude spokojen. Jako vedoucí pracovník si učitel zachová vážnost a posílá je domů bez výplaty.

² Sweatshop je podnik, který pravidelně porušuje pracovněprávní předpisy. Dělníci a dělnice zde pracují za nízké mzdy a v nebezpečných podmínkách. Může zde docházet také k dětské práci.

TIP

Hru na sweatshop lze obohatit i dalšími činnostmi. Např. práci šiček může demonstrovat jiná manipulativní činnost, např. provlékání provázku sítí, sešívání papíru sešíváčkou, lepení „švů“ lepidlem, přišívání knoflíku. Zároveň jeden z žáků může být střídavě šéfem, následně je možné v reflexi popisovat i roli tohoto dozorce.

- Po ukončení hry se šéf sweatshopu vrátí zpět do role učitele a pracovníci do role žáků. Ptáme se žáků:
  - Jaké jste měli pocity?
  - Jak se vám pracovalo? (žáci mohou použít hlasování formou palce nahoru/dolu)
  - Jaká pravidla musejí zaměstnanci v továrně dodržovat? Co smějí? Co nesmějí? Kolik hodin asi pracují? Kolik dní v týdnu? Zvládli byste pracovat v takových podmínkách?
- Šestá část – Evropa:** Nyní si krtek může své kalhoty konečně odvézt zpět domů do Evropy, do České republiky. Přesuneme tedy krta zpět do ČR.

Reflexe

Žáci se rozdělí do skupin a odpovídají v nich na následující otázky:

- Proč se krtek vydal na cestu po světě?
- Kudy krtek putoval a co tam dělal? Které světadíly navštívil?
- Co se děje s džínami v Americe? V Asii?
- Jak souvisí s džínami Austrálie?
- Odkud pochází naše džíny?
- Co může takové cestování surovin a zboží způsobovat?
- Co můžeme udělat my sami, aby se situace změnila k lepšímu?

Následně mluvčí každé skupiny přednese závěry, na kterých se shodli.

Informace pro pedagogy

Džíny v současnosti tvoří základní kousek v šatníku téměř každého z nás. Málokdy se však zajímáme o to, za jakých podmínek a kde byly vyrobeny. Džíny se skládají z více komponentů, např. z látky vyrobené z bavlny a elastanu, ze zipu, knoflíku či patentů vyrobených např. z mosazi a ze štítků vyráběných např. z textilu nebo plastu. Jedná se o dlouhý výrobní proces, jehož součástí je vypěstování a sběr bavlny, těžba nerostných surovin (mědi a zinku), barvení syntetickými látkami, šití, popř. upravování riflí, distribuce a prodej. Jednotlivé komponenty tak procestují různé státy, než se džíny dostanou k nám domů. Tato cesta má na svědomí širokou škálu důsledků, jako např. extrémní spotřebu vody a energií, znečišťování vody a půdy, úbytek drobných živočichů či závažná onemocnění obyvatel v blízkosti výroby. Vhodnou alternativou může být tzv. slow fashion neboli pomalá móda, která klade důraz na udržitelnost.

Rozšiřující informace

<https://www.nazeleno.cz/jaky-maji-vase-dziny-dopad-na-nasi-planetu/>

<https://www.slowfemme.com/magazine/10-informaci-o-vyrobe-dzin>

<https://www.stoplusjednicka.cz/znovuzrozeni-aralskeho-more-podari-se-zvratit-katastrofu-zpusobenou-clovekem>

https://www.youtube.com/watch?v=ip8GcbVy_ks

https://nazemi.cz/wp-content/uploads/2021/02/bavlna_cela.pdf

<https://edu.ceskatelevize.cz/video/12223-ferovy-obchod?vsrc=vyhledavani&vsrcid=fair+trade>

Použité zdroje

Šaty dělají člověka... A kdo dělá šaty? NaZemi [online], (cit. 13.12.2022). Dostupné z: <https://nazemi.cz/cyklus-svet-v-nakupnim-kosiku-saty-delaji-cloveka-a-kdo-dela-saty-bavlna-a-pracovni-podminky-v-textilnim-prumyslu/>

Sweatshop – Wikipedie. [online]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sweatshop>

Obrázky pochází z databáze Pixabay a Canva.

Krtkovy nové kalhotky podruhé

Věk žáků

4.–5. třída

Časová náročnost

45 minut

Předmět

Matematika a její aplikace

Průřezová témata

Výchova k myšlení
v evropských a globálních
souvislostech

Pomůcky

rýsovací potřeby (pravítko,
tužka), pero

Přílohy

Příloha č. 1: Pracovní
list A (vytisknout pro
každou skupinu 1×)

Příloha č. 2: Mapa světa
(vytisknout pro každou
skupinu 1×)

Příloha č. 3: Pracovní list B
(s příklady – kombinace
příkladů pro 4. a 5. třídu)
(vytisknout pro každou
skupinu 1×)

Příloha č. 4: Pracovní list B
(bez příkladů – dává
možnost vyučující/mu
zvolit si příklady sama/
sám) (vytisknout pro každou
skupinu 1×)

Anotace

Žáci si za pomoci matematických příkladů a práce s měřítkem mapy zopakují, jakou cestu mohou urazit věci, které běžně používáme, konkrétně džiny. Žáci také prostřednictvím kooperativní formy výuky rozvíjí schopnost spolupráce ve skupinách. Lekce navazuje na lekci *Krtkovy nové kalhotky*.

Cíle

Žák/žákyně

- kooperuje ve skupině se svými spolužáky.
- za použití měřítka měří vzdálenosti na mapě.
- vypočítává příklady za pomoci násobení a dělení.
- vlastními slovy popisuje fotografie spjaté s výrobou džín.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Pomocí brainstormingu si s žáky zopakujeme to, co jsme se dozvěděli v předchozí části.

Uvědomění

Rozdělíme žáky do skupin po čtyřech (popř. dle podmínek ve třídě). Každá skupina dostane svůj pracovní list A (příloha č. 1) a B (příloha č. 3 nebo 4) a mapu světa (příloha č. 2). Žáci tyto pracovní listy vyplní. Žáci si práci ve skupině mezi sebe rozdělí*, důležité však je, aby měl každý z nich nějakou roli a nějak se na práci podílel. Žáci ve skupině diskutují nad řešením, v případě potřeby mohou o radu požádat učitele.

Citát učitele

„Určitě začnu využívat skupinovou práci s rolemi a vtáhnout tak do práce všechny.“

(Jiřina Gallasová)

TIP

Pokud již má třída zkušenost s kooperativní formou výuky, mohou si jednotlivé skupiny vymyslet a přiřadit jednotlivé role samostatně. V opačném případě pomůže s vymýšlením a přiřazováním rolí učitel. Může se jednat např. o počítaře, kontrolora počítaře, zapisovatele, popisovatele fotografií, zeměměřiče, řečníka apod. Učitel nadále sleduje, zda žáci rozdělení těchto rolí dodržují, popř. dodržení rozdělení rolí by mělo vyplynout i během následující reflexe. Výhodou této formy výuky je, že se do práce zapojí všichni žáci. Je rovněž vhodné si předem stanovit pravidla pro týmovou práci, např. neagresivní chování vůči sobě – i toto je možné v následující reflexi rozebrat.

Reflexe

Následuje kontrola pracovního listu. Skupiny se střídají ve svých odpovědích, popř. další skupiny vyjadřují svůj souhlas či nesouhlas s vyřknutým řešením.

Poté se zeptáme žáků na jejich práci ve skupině:

- *Jak se vám ve skupině pracovalo? Svou odpověď zdůvodněte.*
- *Jaká panovala ve skupině atmosféra?*
- *Měl každý svou roli? Co konkrétně jste dělali?*
- *Co jste dělali, když si někdo se svým úkolem nevěděl rady?*

Použité zdroje

Obrázky pochází z databází Pixabay, Pexels, iStock a Stocksnap.

Kdo jsem?

Věk žáků

4.–5. třída

Časová náročnost

60 minut

Předmět

Člověk a jeho svět – Lidé kolem nás

Výtvarná výchova

Průřezová témata

Osobnostní a sociální výchova

Multikulturní výchova

Pomůcky

papír velikost A4 tvrdý, voskovky, pastelky, fixy, šablona hvězdy, tlusté špejle, fixa nebo pero, malé zrcátko – nejlépe samostatně stojící (každý žák nebo do dvojice)

Přílohy

Příloha č. 1: Šablona ve tvaru hvězdy

Anotace

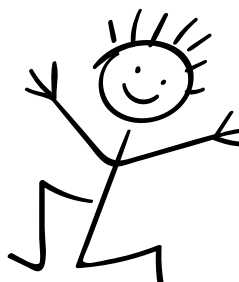
Lekce umožňuje žákům zamyslet se, co je na nich jedinečného a podle čeho se můžeme na první pohled lišit a co máme společného. V rámci svého autoportrétu si žáci všimnou detailů svého obličeje a rozvíjí smysl pro detail.

Cíle

Žák/žákyně

- pomocí kresby autoportrétu rozvíjí smyslovou citlivost a smysl pro detail.
- si všímá své jedinečnosti a dokáže se ocenit – zvyšuje tak svoji sebehodnotu.
- se zamýšlí na tím, v čem se lidé navenek odlišují a proč tomu tak je.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace (15 minut)

Na úvod hodiny dáváme žákům pokyny. Rozdělte/seřadte se podle:

- barvy očí,
- barvy vlasů,
- délky vlasů,
- toho, kterou rukou píšete,
- svojí výšky,
- toho, čím jezdíte do školy.

TIP

Další možná dělení do skupin: podle pohlaví, počtu lidí ve společné domácnosti, zda bydlí v bytě, nebo v domě, oblíbeného jídla, oblíbené barvy, druhu domácího mazlíčka.

Poté, co se žáci rozdělí podle posledního zadání, jim položíme otázku:

- „Byli jste po každé otázce ve stejné skupině? Čím jste se odlišovali od svých spolužáků? Které odlišnosti můžeme vidět na první pohled? Které odlišnosti naopak na první pohled nevidíme? Proč nevypadáme všichni stejně?“

Necháme zaznít odpovědi, které zapíšeme na tabuli.

- „Jaké by to bylo, kdybychom vypadali všichni stejně?“

Odpovědi opět zapíšeme na tabuli.

Uvědomění (25 minut)

Varianta A: Nechte žáky nakreslit autoportrét pomocí pastelek, voskovek nebo fixů. Při tvorbě žáci využijí osobní zrcátko (může být stojaté), pro detailní zachycení svého obličeje. Poté svůj obličej vystříhnou a přilepí na výřez ve tvaru hvězdy. Pak je nechte dokončit větu „Jsem úžasný, protože...“ a vyvěste je na nástěnce ve třídě nebo využijte špejle a zapíchněte portréty do květináčů na okno.

Varianta B: Místo autoportrétu je možné využít také fotografie žáků, které by si žáci přinesli.

Reflexe (5 minut)

Vyvěste portréty po třídě, nechte žáky, aby si přečetli, co o sobě napsali ostatní spolužáci.

Kdo bude chtít, může anonymně napsat jednu věc, pro kterou si svého spolužáka váží.

Použité zdroje

<https://www.uen.org/lessonplan/view/25961>

Doporučená literatura

ŠTEJNAR, Jaromír a Michal ŠIROKÝ. *Netopýr Warren*. V Hradci Králové: Pandemic, 2021. Wrr. ISBN 978-80-270-8331-2.

Všichni jsme stejní

Věk žáků

4.–5. třída

Časová náročnost

45–60 minut (Pozn.: První evokační aktivita nemusí být použita, je to tip, jak mohou začínat hodiny věnující se jinakosti. Pokud nebude do výuky zařazena, čas lekce se zkrátí na 45 minut.)

Předmět

Člověk a jeho svět – Lidé kolem nás

Průřezová témata

Osobnostní a sociální výchova
Multikulturní výchova

Pomůcky

papíry s číslicemi 1–10 přilepené na zeď, papír, pera, příloha č. 1: Texty z knihy *Sloni v domě* + otázky, příloha č. 2: Text pro práci ve dvojicích

Přílohy

Příloha č. 1: Texty z knihy *Sloni v domě* + otázky
Příloha č. 2: Text pro práci ve dvojicích
Příloha č. 3: Otázky a odpovědi
Příloha č. 4: Vennovy diagramy, nákres
Příloha č. 5: Vennovy diagramy, vzor vyplnění

Anotace

Lekce umožňuje žákům zamyslet se, co mají se spolužáky společného a co je odlišuje. Prozkoumají, co může podobnost a odlišnost přinášet do jejich života. Na příkladu konkrétního příběhu popíší, jak se může okolí stavět k odlišnostem a reagovat na ně.

Cíle

Žák/žákyně

- se zamýšlí nad tím, v čem jsou lidé stejní a v čem jsou odlišní a co nám odlišnost přináší.
- oceňuje příležitosti, které rozmanitost mezi lidmi ve světě přináší.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Obecné úvodní/motivační aktivity

Evokace (15 minut)

Na úvod hodiny dáváme žákům pokyny.

Rozdělte/seřadte se podle:

- barvy očí,
- barvy vlasů,
- délky vlasů,
- toho, kterou rukou píšete,
- svojí výšky,
- toho, čím jezdíte do školy (nebo zda chodíte pěšky).

Poté, co se žáci rozdělí podle posledního zadání, jim položíme otázku:

- „Byli jste po každé otázce ve stejné skupině? Čím jste se odlišovali od svých spolužáků? Které odlišnosti můžeme vidět na první pohled? Které odlišnosti naopak nevidíme na první pohled? Proč nevypadáme všichni stejně?“

Necháme zaznít odpovědi, které zapíšeme na tabuli.

- „Jaké by to bylo, kdybychom vypadali všichni stejně?“

Odpovědi opět zapíšeme na tabuli.

Evokace (15 minut)

Aktivita na stejné a rozdílné názory/zájmy

Pomůcky: papíry s číslicemi 1–10 přilepené na zeď, papír, pera

Rozmístíme číslice v prostoru dlouhém cca 20 metrů (ideální je chodba) nebo v prostorách třídy.

Postup: Žáci by měli při aktivitě mlčet a měli by bedlivě sledovat, co se děje. Učitel vysloví pojmy. Žáci se na základě toho, jestli se jim daný pojem/věc líbí hodně, nebo ho/ji nemají vůbec rádi, staví k číslům 1–10. Pokud se jim líbí / mají ji rádi, staví se k číslům 7+. Pokud se jim nelíbí / vůbec ji nemají rádi, postaví se k číslům 1–2.

Pojmy: zmrzlina, fotbal, koukání na filmy, čtení knížek, hraní her, chození s kamarády ven, brokolice, plavání apod.

Po každém pojmu dejte žákům čas na přesun a sledujte, kam se posunuli jejich vrstevníci. Vraťte se společně do třídy. Zeptejte se žáků: „Stalo se někdy na chodbě, že jste vy a jeden z vašich přátel měli jiný názor na věc, kterou jsem vyslovil/a?“

Pozvěte dobrovolníky ke sdílení. Prozkoumejte s žáky myšlenku, že na to, abychom byli přáteli, nemusíme mít rádi pouze stejné věci.

Ve třídě diskutujte:

- „Co lidi spojuje jako přátele? Jaké druhy chování jsou opravdu důležité, aby lidé zůstali mezi sebou přáteli?“

Možné doplňující otázky, když si žáci neví rady a neodpovídají.

- „Proč mám ráda svého kamaráda/ku? Co se mi na něm líbí? Co s ním rád/a dělám?“

Žáci mohou pracovat ve dvojicích a společně projít své odpovědi. (Pozn.: Žáci dostanou papír s použitými výroky, nebo jsou výroky napsány na tabuli.) Žáci porovnají, v čem byly jejich odpovědi odlišné a co je důležité proto, aby byli stále přáteli. Své odpovědi si také mohou zapsat na papír.

Tato aktivita je převzata z aktivity Toma Schefta: Připravujeme půdu pro kontroverzní předměty a upravena ze stránky: <https://www.learningforjustice.org/classroom-resources/lessons/me-and-we-we-are-all-similar-and-different>

TIP

Další možná dělení do skupin: podle pohlaví, počtu lidí ve společné domácnosti, zda bydlí v bytě, nebo v domě, oblíbeného jídla, oblíbené barvy, druhu domácího mazlíčka.

Uvědomění (25 minut)

Sloni v domě: čtení s předvídáním

Postup: Přečteme žákům vždy vybraný odstavec textu a poté se jich ptáme na informace z něj. Některé informace nebo to, jak příběh pokračuje, si žáci domýšlejí sami.

Na chodbě se toho dneska hodně děje. „Dobře, že jdeš, Fínko,“ poví jí Líza Prudká, učitelka klavíru z druhého patra. V obličeji je dost bledá. „Dej si pozor, ti noví jsou tady.“

„Mám si dát pozor? A pročpak?“ zeptá se Fínka? „A mají taky děti?“ Ale nikdo jí neodpoví.

„Takoví tu ještě nikdy nebydli,“ povzdychne si paní Louková a zatváří se, jako by ji rozbolel zub.

Zeptáme se žáků:

- **„Kdo jsou podle vás ti noví? A na co si má dát Fínka pozor?“ Necháme zaznít odpovědi.**

Čteme dále.

„Myslím, že se k nám nehodí,“ zamumlá starý pan Kovář a Líza Prudká pokračuje: „Sloni? Ve čtvrtém patře? Kdo to kdy viděl?“

Fínka se zklamaně otočí a hopsá po schodech zpátky za tatínkem. Už nechce slyšet ani slovo.

Dospělí jsou občas k ničemu!

Konečně je tu někdo nový, ale místo, aby z toho měli radost, všichni jen remcají.

Zeptáme se žáků:

- **„Proč si paní Prudká a pan Kovář myslí, že se k nim sloni nehodí?“ „Jaké pocity prožívá Fínka a proč?“**

Fínka zazvoní na zvonek u dveří, jak to mají s tatínkem smlouvené: dvakrát krátce, třikrát dlouze.

Ale táta neotvírá. A jéje. Tady nepomůže ani tajný signál. Fínka se bezradně rozhlédne kolem sebe.

Tady na chodbě je neútno a pomalu jí začíná kručet v bříšku.

Za sousedovic dveřmi znovu zaslechne dusání a najednou jí dojde, co musí udělat, jestli se v domě s tatínkem, který má neustále nos v knihách, a reptajícími nájemníky nechce unudit k smrti.

Zeptáme se žáků:

- **„Co asi Fínka udělá?“ „Jak se dostane domů za tatínkem?“**

Fínka zazvoní na zvonek u slonů. Za dveřmi se hned rozhostí ticho. Fínka zmáčkne zvonek ještě jednou, ale už se nic nepohne. A tak začne tiše zpívat: „Jaký byt to musí být, kde můžou ti velcí sloni žít.“ A vtom uslyší rámus. Dveře se opatrně otevrou na maličkou škvírku. „Je to dítě,“ vydechne tlustá paní slonová. „To jsem!“ přikývne Fínka. „Jmenuju se Fínka a bydlím s tatínkem tady vedle.“

„A já jsem teta,“ na to slonice a otevře dveře dokořán. „Omlouvám se, ale nemáme uklizeno,“ vysvětlí trochu rozpačitě a nohou odsune trs slámy. „To nevádí,“ opáčí Fínka. Začichá. U nich doma to je vždycky cítit po tatínkově mýdle nebo po obědě. Tady to voní jinak. Nějak zajímavě. Po trávě a trošku jako klec s morčaty.

Zeptáme se žáků:

- **„Proč si slonice oddechla, že je to dítě?“ „Jak na Fínku působil domov slonů?“ „Jak bude příběh pokračovat?“**

„Kime? Bo? Pojdte se podívat, někdo vás přišel navštívit,“ zavolá sloní teta a postrčí Fínku do jednoho ze čtyř pokojů.

„Tak přece jen mají děti!“ pomyslí si Fínka a rozlije se v ní lechtivé a spokojené štěstí. Sloní děti se na ni zvědavě zahledí. Pak s hihňáním strčí hlavy do slámy. „Neber si to osobně,“ vysvětlí jí sloní teta. „Stydlivost máme v rodině. Můžeme Ti něco nabídnout? Třeba trochu sena? Nebo snad banán?“

„Banán si dám ráda,“ odpoví Fínka rychle. Seno voní dobře, ale zeleninu ona moc nerada.

Zeptáme se žáků:

- **„Proč byla Fínka spokojená? Proč se sloní děti styděly? Stalo se vám někdy něco podobného, když jste se seznamovali s někým novým?“**

Rozdáme žákům do dvojic zbytek textu a otázky, na které mají odpovědět (příloha č. 2).

Doporučení: Otázky, na které by měli žáci stihnout odpovědět, jsou tyto: Otázka číslo: 1, 3, 5, 6. Otázky 2 a 4 není nutné zodpovědět. Pokud by měli někteří žáci problém s formulací odpovědí, můžeme jim poskytnout nápovědu ve formě odpovědí, které budou přiřazovat k jednotlivým otázkám.

1. Co mají Fínka a sloní děti společného?
2. Jak se dostali sloni a Fínka do bytu tatínka Fínky?
3. Jak reagovali sousedi? Proč?
4. Jak celý příběh dopadl?
5. Co přineslo setkání se slony Fínce?
6. Co přineslo setkání s Fínkou slonům?

Otázky a odpovědi k nim (příloha č. 3):

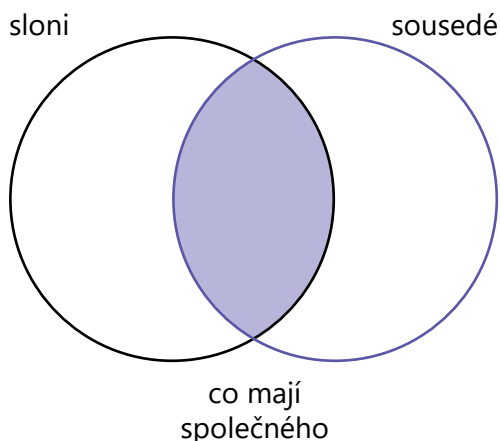
1. **Co mají Fínka a sloní děti společného?**
Jí banány, rádi hrají fotbal, chtějí kamarády.
2. **Jak se dostali sloni a Fínka do bytu tatínka Fínky?**
Sloni hlasitě zatroubili. Kim zabušil chobotem na dveře.
3. **Jak reagovali sousedi? Proč?**
Naštvaně, rozmrzele. Vadil jim ten strašný rámus, když se pokoušeli sloní děti a Fínka dostat do bytu tatínka.
4. **Jak celý příběh dopadl?**
Sousedé pozvali nové nájemníky na kávu. Fínka se se sloními dětmi skamarádila a společně si chodili hrát.
5. **Co přineslo setkání se slony Fínce?**
Nové kamarády, legraci, poznání jejich způsobu života – co jedí, jaké jsou jejich zájmy.
6. **Co přineslo setkání s Fínkou slonům?**
Novou kamarádku. Pocit, že jsou v domě přijímáni. A že mají někoho, s kým si rozumí a tráví s ním svůj volný čas.

Reflexe (10 minut)

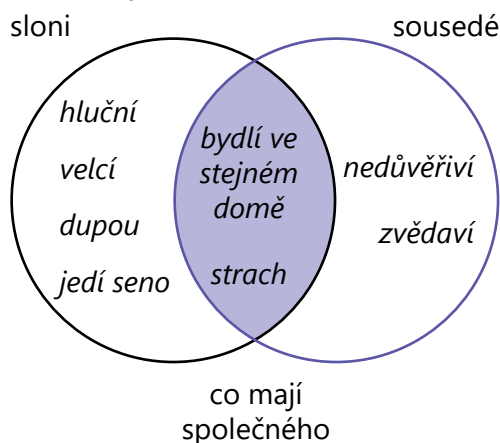
Vennovy diagramy

Postup: Žáci si nakreslí do sešitu dva kruhy, které se navzájem překrývají. Předkreslíme jim je na tabuli. Jeden kruh označený jménem jednoho žáka z dvojice, druhý kruh jménem druhého z dvojice.

„Zkuste ve dvojicích přijít na to, co máte se svým spolužákem společného a v čem se lišíte. Pak nakreslete opět dva kruhy, jeden budou sloni, druhí sousedé. Zamyslete na tím, co měli sloni se sousedy společného a v čem se navzájem lišili. V čem byli jedineční?“

Možné vyplnění

Informace pro pedagogy

Pro práci s tématem Jsme všichni stejní a zároveň odlišní jsou k dispozici weby, které poskytují ke stažení řadu pracovních listů a materiálů. U některých z nich stačí registrace a za malý poplatek je možné stahovat řadu materiálů. Další možností je možnost pouze sdílet (vybrat tlačítko JOIN, vyplnit údaje a vytvořit si účet). Pokud se jedná o pedagoga, jsou některé materiály zdarma.

<https://www.uen.org/lessonplan/view/25961>

<https://www.learningforjustice.org/classroom-resources/lessons/me-and-we-we-are-all-similar-and-different>

www.twinkl.com

Doporučená literatura

SCHNEIDER, Stephanie. *Sloni v domě*. Ilustrovala Astrid HENN, přeložila Tereza ELIÁŠOVÁ. V Praze: Albatros, 2016. ISBN 978-80-00-04456-9.

Rozšiřující informace

LAUBIER, Matthieu de, Marie AUBINAIS, Gwénaëlle BOULET a Catherine PROTEAUX-ZUBER. *Gaston, chlapeček, který se pořád ptal*. Vydání druhé. Přeložil Tomáš DUBĚDA. Praha: Euromedia, 2018. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7549-560-0; str. 7-23

Použité zdroje

Utah Educational network. *We are different, we are the same* (online, 2022). Dostupné z: <https://www.uen.org/lessonplan/view/25961>

Learning for Justice. *Me and we* (online, 2022). Dostupné z: <https://www.learningforjustice.org/classroom-resources/lessons/me-and-we-we-are-all-similar-and-different>

SCHNEIDER, Stephanie. *Sloni v domě*. Ilustrovala Astrid HENN, přeložila Tereza ELIÁŠOVÁ. V Praze: Albatros, 2016. ISBN 978-80-00-04456-9.

Tohle jsem já

Úvod k lekcím *Ženy mají hlas a Kluci netančej*

Věk žáků

5. třída

Časová náročnost

cca 50 minut (při využití všech motivačních aktivit)

Předmět

Člověk a jeho svět
Český jazyk
Výtvarná výchova
Tělesná výchova

Průřezová témata

Výchova k myšlení
v evropských a globálních souvislostech
Osobnostní a sociální výchova

Přílohy

Příloha č. 1: Pracovní list „Kluci netančej“
Příloha č. 2: Pracovní list „Kolo“

Pomůcky

psací potřeby, pracovní listy (přílohy)

Anotace

Žáci na příkladu volnočasových aktivit, sportu a umění poznávají genderové stereotypy spojené s danými aktivitami a hodnotí jejich platnost.

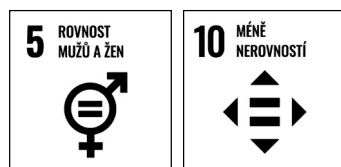
Sekce „Tohle jsem já“ představuje **obecné motivační aktivity** k tématu rovnosti, které je možné využít v rámci realizací lekcí „Kluci netančej“ a „Ženy mají hlas.“

Propojení s GRV

Národní strategie GRV ČR 2018–2030 – hlavní téma GRV:

Rozmanitost světa (Porozumění rozdílům a podobnostem mezi lidmi, prostředími a přírodou ve způsobech života lidí ve světě a respekt k odlišnostem.).

Cíle udržitelného rozvoje

Doporučená literatura

STEHLÍKOVÁ, Olga. *Já, člověk*, 2021, Albatros, ISBN 978-80-00-06188-7 (https://youtu.be/UqVokb_U-UI)

STEHLÍKOVÁ, Olga. *Kluci netančej!*, 2019, Portál, ISBN 978-80-262-1440-3 (<https://www.databazeknih.cz/knihy/kluci-netancej-405608>)

Postup

Obecné úvodní/motivační aktivity

Pokud chcete s tématem pracovat dlouhodoběji a věnovat se mu ve více předmětech a lekcích, můžete na úvod pracovat s některou z následujících krátkých aktivit.

TIP

V rámci celého tématu je důležité pracovat se stereotypy, které jsou s otázkou genderu spojené, a reagovat na ně v případech, kdy se mohou objevit (opravdický kluk, dělení sportů apod.)

1. Práce s textem (úryvek z knihy „Kluci netančej!“, Olga Stehlíková):

Postup: Rozdělíme žáky do dvojic (trojic). Každý žák si samostatně přečte textovou ukázkou a poté společně ve dvojici (trojici) diskutuje následné otázky (příloha č. 1: Kluci netančej). Některé z odpovědí si společně sdělíme v celé třídě. Poté žákům rozdáme druhou část přílohy a necháme je dočíst úryvek z knihy.

TIPY

• V závislosti na tom, jak budeme dále pracovat s aktivitou, můžeme odebrat/přidat otázky k textu nebo do reflexe (Co je opravdická holka apod.).

• Před čtením je možné vypsát např. na tabuli slova, jejichž význam žáci nemusejí znát (balet, balerina, privilegium), a nechat je žáky objasnit.

Text (viz příloha č.1):

Náš soubor se jmenuje Ballerina. Chápete, Ballerina! Že je jenom pro ženský, má už v názvu. Kluci totiž normálně netančej! V naší skupině je dvacet holek. No a pak já. Teda, s náma je tam ještě Pěťa, ale Pěťa je spíš holka než kluk. Mám ho moc rád, ale chtěl bych tu mít aspoň jednoho kluka kluckýho, k sobě, rozumíte? Aspoň jednoho vopravdickýho kluka! Musím uznat, že v souboru mám všechny privilegia, který byste si vymysleli, to jako různé výhody. Všecky! A zrovna proto, že já jedinej (teda ještě s Pětou) sem tady kluk. Tak třeba všechny klucký hlavní role mám jistý, i kdybych nic neuměl. Což doufám, že umim. Ale neumíte si představit, co já si všechno vytrpím ve škole kvůli baletu.

Nebo možná umíte. Umíte?

Otázky k textu:

- *Jaký význam má slovo klucký? Jak rozumíte slovům – klucký hlavní role?*
- *Proč si myslíte, že je v Tomášově baletním souboru tak málo chlapců?*
- *Co může znamenat pojem „vopravdický kluk“?*
- *Co si mohl Tomáš ve škole vytrpět kvůli baletu?*

Jaká byla reakce spolužáků?

Možná umíte. Tak si představte, že celý život, teda jako celý dětství, až do svých jedenácti let, úspěšně tajíte před klukama, a vlastně před celou třídou, že máte rádi balet. Tajíte to fakt hodně. Skrejváte nejen to, že balet milujete, ale hlavně to, že sami tančíte a přitom jste kluk. Představte si potom, že jednoho pěknýho barevnýho říjnovýho dne přijde do třídy Sabina Slováčková, voči navrch hlavy, a že prej má děsný tajemství... „Viděla jsem tam Tomáše! Jak tancuje! Heheheee!“ slyším ten její ječák až sem... Zdály slyším hnusnej smích svých spolužáků, úplně všech. Aspoň se mi to zdá. A v tu chvíli už je mi úplně jasný, že tu pátou třídu nepřežiju.

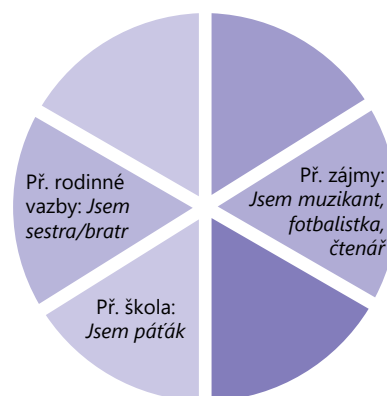
2. KOLO – JÁ

Postup: Žáci pracují samostatně a jejich úkolem je zodpovědět otázku: „Kdybyste nastoupili do nové školy a měli jste o sobě říct 6 věcí, které vás určují/popisují, které by to byly?“ Žáci k zodpovězení dostanou/nakreslí si (příloha č. 2 – kolo) „kolo štěstí“, do kterého si vyplní šest hlavních bodů, které je podle nich určují a chtěli by se takto představit.

TIP

Pro některé žáky může být samostatné řešení úkolů obtížné. Je možné úkol gradovat tak, že někteří žáci začnou pracovat samostatně, někteří žáci se rozhodnou pro šablonu a společně doplní první hodnotu (nebo mohou pracovat s příklady popisků z knihy Já, člověk od Olgy Stehlíkové).

V diskuzi sdílíme s žáky výsledky, ptáme se například, kdo měl uvedené pojmy spojené s rodinou (bratr, dcera, ...), kdo měl svůj koníček (sportovec, čtenář, malíř, ...), nebo jestli někdo uváděl své pohlaví (holka, kluk, ...), odkud pochází, apod.

3. CO MÁME SPOLEČNÉHO?

Postup

Společně se žáky si zahrajeme hru, při které zjistíme, co máme všichni společného. Můžete se posadit s dětmi do kruhu a říct: „Místo si vymění ten, kdo...“ (případnou alternativou je „Skupinu vytvoří ti, kdo...“). Místa si vymění ti, pro koho platí tvrzení z nabídky níže. V závěru každého „kola“ upozorníte děti, že se přihlásili kluci i holky.

S jinými otázkami můžete pracovat i na poukázání rozdílů – navázat diskuzí, proč tomu tak je.

* Pokud chceme aktivitu propojit např. s matematikou – utvoříme si statistiku – kolik žáků ve třídě má co společného.

Otázky – Kdo z vás:

- Má sourozence?
- Má doma pejska?
- Má hnědé oči?
- Rád hraje na nějaký hudební nástroj?
- Rád hraje na počítači?
- Dělá nějaký sport?
- Rád maluje?
- Čte rád knihy?

Použité zdroje

Olga Stehlíková – *Kluci netančeji!*, 2019, Portál, ISBN 978-80-262-1440-3

ADRA. Cíle udržitelného rozvoje – 5. Rovnost mužů a žen (Dostupné z: <https://adra.cz/jak-pomahame/vzdelavani/vzdelavani-v-cesku/wp-content/uploads/sites/27/2021/02/05-rovnost-m-z-KOR.pdf>)

Heart-mind online. The emotion wheel. 2015. (Dostupné z: https://heartmindonline.org/sites/default/files/LessonPlan014_TheEmotionWheel_0.pdf).

Ženy mají hlas

Věk žáků

5. třída

Časová náročnost

60–90 minut (v závislosti na předchozí přípravě a zkušenosti žáků s danou technikou)

Předmět

Výtvarná výchova

Průřezová témata

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
Osobnostní a sociální výchova

Pomůcky

Obrázky graffiti (příloha č. 1), videoukázka: Street art Tomáše Vaňka (<https://edu.ceskatelevize.cz/video/9552-streetart-tomase-vanka?vsrc=pre-dmet&vsrclid=vytvarena-vychova%7E1-stupen-zs>)

Varianta A: Tvrdé papíry (A4/A3), vzorové šablony (příloha č. 2), nůžky / řezací nože, tužky, křídový sprej / foukací fixy, zed' / velkorozměrový papír (vhodné oblečení pro děti)

Varianta B: Vytisknuté obrázky místa v okolí / univerzální obrázky (příloha č. 3), barvy dle výběru – barvy, fixy, ...

Přílohy

Příloha č. 1: Obrázky graffiti
Příloha č. 2: Vzorové šablony
Příloha č. 3: Vzorové obrázky

Anotace

Žáci poznají příklad streetartového umění, které se věnuje problematice ženské rovnosti, a navrhnu vlastní dílo poukazující na konkrétní problém.

Cíle

Žák/žákyně

- pozná příklad streetartového umění.
- navrhne vlastní výtvarné dílo poukazující na konkrétní problém.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Jak je možné se připravit na lekci

Lekci můžeme zařadit do širšího bloku, kde se například věnujeme umění ve veřejném prostoru. Je vhodné před realizací lekce začlenit video, které představí, co je to graffiti (nebo ho začlenit do lekce).

Můžeme použít například video: Street art Tomáše Vaňka – 3:18 (<https://edu.ceskatelevize.cz/video/9552-streetart-tomase-vanka?vsrc=predmet&vsrid=vytvarna-vychova%7E1-stupen-zs>)

Video představuje graffiti a street art obecně, podněcuje diskuzi o tom, zda může být street art v galerii, a seznámí žáky s jednou z forem, které se budou při další práci věnovat.

Převedení „obrázku“ do šablony je poměrně složité, protože se jedná o stylizaci. Samotné vyřezávání může být rovněž složité a potřebuje určitou zručnost, kterou je třeba natrénovat. Šablony se také mohou vytvářet tak, že se jednotlivé tvary nevyřezávají, ale naopak slepují.

Pokud si v lekci vyberete variantu práce se šablonou, je důležité zvážit tyto aspekty, případně natrénovat potřebné dovednosti v předcházejících hodinách.

Práci s lekcí lze takto stupňovat a rozšířit na několik vyučovacích hodin (je možné začít například vytvořením „osobní značky“, kterou lze odvodit od předmětu, který je pro žáka osobně důležitý. Zobrazení předmětu se převede do šablony. To napomůže další práci s různými typy graffiti a navázat na témata, která mohou graffiti nést).

Evokace

Promítneme (rozdáme) žákům obrázek (příloha č. 1a). Zeptáme se jich, co na obrázku vidí, co je zaujalo a proč. Liší se nějak graffiti od těch, která žáci mohou vidět ve svém okolí? (Pro toto srovnání můžeme promítnout fotografie graffiti z okolí vaší školy či okolí – viz příloha č. 1b.)

Jak si žáci na základě obrázku představují osobu, která jej vytvořila (jaká je, jak vypadá, odkud pochází, ...). Společně si sepíšeme nápady na tabuli a shrneme, na základě čeho jsme k tomuto došli.

Uvědomění

Představíme žákům autorku graffiti a shrneme si společně, jestli skutečnost odpovídá tomu, co si představovali.

- **Shamsia Hassaniová** je afghánská umělkyně. Na vysoké škole získala titul v oblasti vizuálního umění. S graffiti začala Shamsia Hassaniová v roce 2010. Krátce poté se proslavila po celém světě. Její graffiti zobrazují vždy ženy. „Chci, aby se odstranila omezení týkající se žen. Ženy mají hlas,“ říká Shamsia. Její ženy jsou silné, v pohybu, jsou svobodné, hrají na kytaru, na klavír. Shamsia svými díly poukazuje na problémy, se kterými se nejen v její zemi ženy potýkají – především s nemožností získat vzdělání. (*Poznámka:* autorka v současné chvíli žije v exilu).

(Text je stručným shrnutím informací o umělkyni, vyzdvihujícím aspekt její práce s ženskou tematikou. Dílo a bližší informace o autorce naleznete zde: <https://www.shamsiahassani.net>)

- Shamsia se snaží svým graffiti upozornit na jeden ze společenských problémů. Žáci tedy také zpracují graffiti, které obrazem nebo textem mohou upozornit na situaci, která se jim nelíbí a chtěli by ji zlepšit.

Dle možností a potřeb zvolíme formu zpracování graffiti, která nám vyhovuje:

A) Graffiti formou šablony

Na tvrdý papír A4 nebo A3 si žáci připraví vlastní šablonu – obrázek či text. Obrázek malují tak, že jej bude možné vystříhnout a papír zůstane vcelku (žáci si mohou části, které si vystříhnou, zabarvit, vyšrafovat apod., případně využít jinou metodu – viz příprava před lekcí).

Vyznačenou plochu poté vystříhnou/vyřezou řezákem.

Pokud máme v okolí školy volnou plochu pro graffiti, využijeme tento prostor, obdobně poslouží velký rolovací papír natažený na zdi. Žáci sprejem nanесou přes šablonu obrázek na zvolený povrch.

Vhodný je omyvatelný křídový sprej, v případě nedostupnosti materiálu lze využít například foukací fixy.

B) Snové graffiti

Shamsia na některá místa nemůže sprejovat (nebezpečný prostor, nelze jej poškodit apod.). Vytváří tak takzvaná snová graffiti, to znamená, že si takové místo vyfotografuje, snímek si vytiskne a graffiti namaluje na tento obrázek.

Vytvořte se žáci také snové graffiti – připravte obrázek místa, které by stálo za to změnit, nejlépe ve vašem okolí (případně využijte univerzální obrázky – viz příloha č. 3).

Shamsia Hassani. Dreaming graffiti.

Dostupné z: <https://www.shamsiahassani.net/>

Reflexe (10 minut)

Diskuze

- *Jak se vám graffiti podařilo? Jaké dovednosti jsou k jeho tvorbě zapotřebí?*
- *Na co byste se zeptali Shamsii o jejím umění?*
- *Jaké jsou podle vás výhody a nevýhody tohoto druhu umění?*
- *Jaký byl problém, na který jste svým graffiti upozorňovali, a jak jinak byste ho mohli změnit?*

Tip pro online výuku

Pro textovou podobu graffiti lze využít několik online generátorů graffiti.

Použité zdroje

ČT. Skobičiny. Street art Tomáše Vaňka. (<https://edu.ceskatelevize.cz/video/9552-streetart-tomase-vanka?vsrc=predmet&vsrid=vytvarna-ychova%7E1-stupen-zs>)

Fatima Rahimi. Feminismus na zdech Kábulu. Deník Referendum. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/25221-feminismus-na-zdech-kabulu>

Obrázky:

Shamsia Hassani. 2021. Dostupné z: <https://www.shamsiahassani.net/>

Pixabay. 2022. Dostupné z: <https://pixabay.com/>

ABC. Street art šablony. Dog a Still Primitive Crap. 2008. Dostupné z: <https://www.abicko.cz/clanek/vystrihovanky/8507/street-art-sablony.html>

Kluci netančej

Věk žáků

5. třída

Časová náročnost

45 minut

Předmět

Tělesná výchova

Průřezová témata

Výchova k myšlení
v evropských a globálních
souvislostech
Osobnostní a sociální
výchova

Přílohy

Příloha č. 1: Sada fotografií
Příloha č. 2: Metodické
návod
Příloha č. 3: Záznamový
arch

Pomůcky

Sada fotografií (příloha
č. 1), Metodické návody
k pohybovým aktivitám
(příloha č. 2), Záznamový
arch (příloha č. 3), žebřiny,
míče, v případě potřeby
žíněnky

Anotace

Žáci na příkladu různých pohybových aktivit poznávají genderové stereotypy spojené s danými aktivitami a hodnotí jejich platnost.

Cíle

Žák/žákyně

- ověřuje předpoklady potřebné k vykonávání rozličných pohybových aktivit a hodnotí stereotypy s nimi spojené.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Žáky rozdělíme do 5 skupin (počet skupin můžeme zmenšit dle počtu žáků, případně času, který máme na aktivity – vybereme pak i menší počet stanovišť). Každé skupině rozdáme sadu fotografií (příloha č. 1) znázorňujících 5 pohybových aktivit. Úkolem žáků je seřadit aktivity podle jejich fyzické náročnosti. Probereme se žáky jejich řazení, zjistíme, podle čeho takto usuzují.

- Pro žáky může být obtížné rozhodnout o náročnosti aktivit – mohou mít aktivity na stejné úrovni apod. Cílem je povzbudit diskuzi o tom, co může být na dané aktivitě náročné.*

Citát pedagoga

„Líbila se mi hlavně evokace, kde žáci měli za úkol seřadit aktivity podle jejich fyzické náročnosti. Každá skupinka měla svůj pohled na věc, který mi dokázala zdůvodnit.“

(M. Mastíková)

Uvědomění

Žáky ponecháme ve skupinách – v prostoru rozmístíme obrázky jednotlivých sportů a metodický návod s 5 cviky (vytvoříme stanoviště). Skupinky se rozmístí k jednotlivým stanovištím. Necháme žáky seznámit se s jednotlivými cviky. * Na začátku s nimi můžeme jednotlivé cviky projít hromadně/poprosit žáky, kteří např. daný sport dělají, ať je představí. Poté žáci dostanou cca 5 minut na cvičení dané rozcvičky. Hlídáme čas – cca 30 vteřin až 1 minutu na každý cvik.

- Pro práci ve skupinách je dobré nastavit pravidla. Například jak cviky ve skupině přidělujeme, jak se k sobě chováme, kdo hlídá čas, kdo zaznamenává do archu (pro průběžnou reflexi lze využít záznamový arch, který napomůže zhodnocení aktivit na závěr lekce – viz příloha č. 3). Záznamový arch si můžeme upravit dle potřeb konkrétní třídy – místo škály lze využít značení za pomoci smajlíků, křížků apod. Důležité je práci s archem se žáky projít.

Po provedení všech cviků žáci přejdou k dalšímu stanovišti, tak aby skupiny prošly všechna stanoviště.

Stanoviště:

• Balet

1. Stoj – výpady do dřepu zánožného pravou (levou).
2. Stoj – upažit. Kmitáme střídavě levou rukou k pravé noze, levou ruku upažíme vzhůru.
3. Stoj, vzpažit – upažit pokrčmo předloktí svise vzhůru (opakovat).
4. Plie – stoj spatný – podřep, výpon na špičky, stoj spatný.
5. Stoj – upažit (nebo ruce vbok) – hmitání pravou nohou do unožení. Totéž na druhou stranu.

• Ultimate frisbee

1. Panák – mírný stoj rozkročný – opakované výskoky do roznožení, vzpažit.
2. Klus (běh) vzad.
3. Poskoky vlevo a vpravo se skrčováním přednožmo.
(https://www.youtube.com/watch?v=aCLSXV_DSxM)
4. Klekneme si na jednu nohu – druhá je pokrčená, vzpažíme ruku, střídáme.
5. T-spine rotation – mírný podřep, předpažit dolů, dlaně k sobě – střídavě s rotací trupu vzpažit levou a pravou. (https://youtu.be/xi48S_aB_FA)

• Horolezectví

1. Běh na místě – zakopávání nohou.
2. Kroužení rameny, pažemi, zápěstím – vpřed, vzad.
3. Úklony trupu do strany, vzpažené ruce.
4. Dřepy – stoj spojný – dřep vysazeně.
5. Vis na žebřině – přitahování nohou skrčmo k hrudníku (* kvůli bezpečnosti upozorníme žáky, aby se zavěsili těsně nad zem).

• **Jóga**

1. Stoj na rukou a na nohou (pozice kočky) – zvedneme pravou nohu a kroužíme kotníkem. Nohy vyměníme.
2. Klek sedmo – pokrčít upažmo, předloktí svisle vzhůru – pokrčít předpažmo. (Sed na patách – upažíme ruce a pokrčíme v lokti. Přitahujeme k sobě a od sebe.)
3. Motýlek – Sed skrčmo, paty u sebe, paže na nártch – hmitání koleny vzhůru a dolů.
4. Hroch – sed roznožný – levá ruka za zády, pravá ke špičce levé nohy. Totéž na opačnou stranu.
5. Strom – stoj na pravé – unožit skrčmo levou, chodidlo se opírá o bérec pravé – předpažit pokrčmo, předloktí svisle vzhůru – mírné úklony vlevo a vpravo.

• **Box**

1. Kroužení trupem – vpravo, vlevo.
  2. Stoj na pravé noze – komíhání (kmitání) levou nohou vpřed a vzad. Totéž na levé.
  3. Stoj rozkročný – kroužení míčem kolem trupu (boků).
  4. Poskoky snožné vlevo a vpravo přes míč (* kvůli bezpečnosti zvolíme nejlépe malý molitanový míč, molitanovou kostku nebo nízkou překážku).
  5. Házení míče (medicinbal) obouruč odrazem o stěnu/ve dvojici tak, aby se letící míč vrátil na prsa cvičícího).
- Pokud máme na lekci např. 2 vyučovací hodiny, můžeme nejprve nechat žáky v jednotlivých skupinách připravit vhodné cviky pro konkrétní pohybovou aktivitu. Žáci zváží, které pohybové schopnosti a dovednosti rozvíjet, a připraví 3–5 vlastních cviků.

Reflexe

Diskuze

- *Který soubor cvičení pro mě byl nejnáročnější?*
- *Srovnáme – pro kterou aktivitu je třeba mít silné ruce? Kde je potřeba velká výdrž? Kde je potřeba mít přesné pohyby? Udržet rovnováhu?*

Před otázkami níže můžeme opět požádat žáky, aby roztřídili jednotlivé fotografie na ty pohybové aktivity, kterým se více věnují dívky, ty kterým se více věnují chlapci, a ty univerzální (seřazení může pomoci rozproudit diskuzi).

- *Proč si myslíme, že se některým více věnují jedni, či druzí?*
- *Je nějaká aktivita, která je podle vás jen pro muže? Nebo pouze pro ženy? Proč si tom myslíte? Co by si o tom mysleli lidé ve vašem okolí? Vaše prababičky? Lidé z jiných zemí?*
- *Je nějaký sport, který mohou dělat úplně všichni?*

Informace pro pedagogy (texty lze případně umístit na stanoviště pro zvidavé žáky)

Balet

K profesionalizaci baletu přispěla Královská akademie tance, která byla založena Ludvíkem XIV. v roce 1661 ve Francii. Zatímco ke vzniku baletního umění došlo ve Francii, druhá slavná éra vývoje klasického baletu nastala v Rusku. Zde působili všichni slavní romantičtí choreografové i tanečnice. V dnešní době je rozšířený v celém světě. Tanec jako sport řadíme mezi sporty esteticko-koordinační. K tomu, aby tancování dosahovalo co nejvyšší úroveň, je zapotřebí vytrvalostních, silových i rychlostních schopností a největší důraz je kladen na flexibilitu a pohyblivost. Na tanečnický jsou kladeny vysoké nároky, pokud jde o sílu nohou, ale u mužů jsou kladeny vysoké požadavky i na sílu trupu a paží (kvůli zvedačkám). V současné době se balet především prostřednictvím různých kurzů otevírá i veřejnosti různých věkových a výkonnostních úrovní (např. The Big Ballet: <https://www.imdb.com/title/tt3528894/>)

Ultimate frisbee

Ultimate frisbee je relativně nový sport, který se hraje od roku 1968, je ale přitažlivý pro hráče všech věkových kategorií a výkonnostních úrovní. Ke hře potřebujete také vytrvalost, abyste vydrželi v neustálém pohybu, a schopnost zvládnout přesné přihrávky vzduchem. Ultimate se řídí myšlenkou fair play, hráči sami nesou zodpovědnost za průběh hry, místo aby ji nesli rozhodčí, kteří v ultimate nejsou. Cena „Spirit of the Game“ je udělována týmu, který se těchto zásad drží nejvíce. Ultimate frisbee hrají tisíce žen, mužů, dívek a chlapců ve více než 50 zemích světa. Hraje se v kategoriích open (muži), ženy, mix (smíšené týmy mužů a žen), junioři (do 19 let) a masters (nad 33 let).

Horolezectví

Sahá daleko do minulosti – je spojeno s tím, kdy se člověk snažil překonat hory za nějakým účelem. Jako sport se začalo formovat v 19. století pod názvem alpinismus. Od lezení po skalách se sport přesunul i na umělé stěny a rozvinul se do různých kategorií – např. lezení na obtížnost, lezení na rychlost, bouldering. Mimo silový základ je důležitá koordinace a flexibilita těla. Pro postup směrem vzhůru je důležitá i síla nohou, díky tomu se při zvedání šetří síly pro ruce.

Jóga

Existuje mnoho cest jógy, některé cesty využívají více fyzické cvičení, jiné meditaci, mantry a další techniky. K základům jógy patří dýchání a soustředění se na části těla. Pro cvičení s dětmi je možné využít typy jógy (např. hathajóga), které se vyznačují tím, že srovnávají tělo podle jeho osy a eliminují tak mj. nesouměrnosti těla. Využívá k tomu pomůcky, díky nimž může cvičit skutečně každý – od dětí přes těhotné až po starší nebo i hendikepované lidi.

Box

Bojové sporty obecně (<https://edu.ceskatelevize.cz/video/2072-bojove-sporty?vsrc=vyhladavani&vsrclid=box>) mají dlouhou tradici a jedná se o „systémy“, které učí, jak se chovat v boji s protivníkem. Jejich důležitou součástí bývá kromě fyzické přípravy i duševní, tak aby nedocházelo ke zneužívání bojových sportů. Každý sport se zaměřuje na rozličné techniky. V boxu se jedná o údery. Každá škola boxu má svůj vlastní osobitý styl. Vychází však vždy z trendů a tradic určených dominantními školami, které bychom v současné době mohli rozdělit na evropskou, postsovětskou, asijskou, kubánskou a americkou školu boxu. Kondiční příprava se zaměřuje na celkovou kondici boxera a rozvíjení všech jeho složek: síly, rychlosti, vytrvalosti, ohebnosti a obratnosti.

Použité zdroje

Česká asociace ultimate. *Co je ultimate*. (online, 2022) Dostupné z: <https://www.czechultimate.cz/ultimate>
BLAHYNKOVÁ, Marie. *Regenerace v klasickém tanci*. (online, 2011) Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/zwr2w/BP-Blahynkova.pdf>
KUBÁNEK, Miroslav, SAVOV, Elenko, VÍT, Michal. *Teorie a didaktika boxu*. (online, 2013) Dostupné z: <https://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/didaktika-box/informace>
ČT EDU. *Jóginí*. (online, 2022) Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/hledani?q=j%C3%B3ga&tab=pracovni-listy>
ČT EDU. *Lvíčata: Horolezení*. (online, 2022) Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/10619-lvicata-horolezeni?vsrc=predmet&vsrclid=vychova-ke-zdravi%7E1-stupen-zs>
Nadzemi.cz. *Lezecká rozcvička* (online, 2014) Dostupné z: <https://www.nadzemi.cz/lezecka-skola-video/lezecka-rozcvicka>
<https://www.youtube.com/watch?v=EvcHu91JTBw>

Zdroj obrázků: pixabay.com, Jakub Wittka - Social media & Photo / Rency

Domov

Věk žáků

3.–5. třída

Časová náročnost

3 × 45 minut

Předmět

Člověk a jeho svět
Výtvarná výchova
Český jazyk a literatura

Průřezová témata

Multikulturní výchova

Pomůcky

tvrdé papíry A4, tónovaný papír, černá fixa nebo tuš, vodové barvy, štětce, kelímek na vodu, lepidlo, psací potřeby

Přílohy

Příloha č. 1: Pracovní list
PĚTILÍSTEK
Příloha č. 2: Obrázek z knihy
Cesta
Příloha č. 3: Pracovní list
Přeházený text

Anotace

Prostřednictvím dětské knihy „Cesta“ přináší lekce žákům zamyšlení nad tím, co tvoří domov a co znamená domov opustit.

Cíle

Žák/žákyně

- reflektuje, co pro něj znamená domov a že se představa domova může u jednotlivých lidí lišit.
- výtvarně zpracuje téma domov.
- popisuje pocity, které může mít ten, kdo byl nucen svůj domov opustit.
- diskutuje o významu vzájemné pomoci mezi lidmi.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

1.–2. hodina

Evokace

Posadíme žáky do kruhu, případně si mohou lehnout na koberec a zavřít oči.

Položíme žákům otázku: Co je to domov? Jak vypadá domov?

Klademe návodné otázky, na které si žáci odpovídají v hlavě: *Je to místo? Je to byt nebo dům, kde bydlíte? Patří do domova lidé? Kteří? Patří tam nějaké věci? Jaké?*

Této části je vhodné věnovat dost času a nechat žákům prostor pro jejich přemýšlení a vytváření vlastních představ. Doporučujeme vzít si k ruce nějakou časomíru, která pomůže nechat žákům dostatečný prostor. Potřeba času se může lišit; pokud žáci pocházejí z prostředí s neuspokojivými vztahy v rodině, potřebují pro evokaci obvykle více času.

Pokud pracujete s početnější skupinou a žáci jsou příliš živí na to, aby v klidu leželi se zavřenými očima na koberci, mohou zůstat sedět v lavicích a oči přikrýt dlaněmi.

Uvědomění

Žáci otevrou oči a společně ve dvojicích či menších skupinách sdílí, co všechno je pro nás domov – jaké místo, lidé, věci jsou součástí domova.

Poznámka: Ve třídě mohou být žáci, pro které je téma domova traumatické, v takových případech je vhodnější, aby měl sdílení pod kontrolou učitel.

Ztvárňujeme domov výtvarně*

Varianta 1

- *Říká se, že domov si nosíme v srdci. Pojďme si vytvořit srdce a nakreslit do něj, co pro každého z nás znamená – můžete nakreslit jednu věc či více věcí.*

Žáci přehnou tvrdý papír A4 napůl, s pomocí učitele vystříhnou srdce tak, aby šlo otevírat, je jedno, zda se bude otevírat na výšku či šířku přeloženého papíru. Černými fixami nebo tuší žáci nakreslí osoby/věci, které pro ně symbolizují domov. Zavřené srdce vybarví vodovkami dle své fantazie.

(Pokud chcete bezprostředně po evokaci nechat žáky tvořit, doporučujeme vytvořit srdce ještě před evokací.)

Varianta 2

- *Jaká představa domova se skrývá za dveřmi?*

Na tónovaný papír menšího formátu (šíře 21 cm, výška cca 10 cm) nejprve žáci tuší nebo černou fixou nakreslí dveře, papír nalepí na spodní část tvrdého papíru A4, který je orientovaný na výšku (pozn.: nalepit doporučujeme po zaschnutí tuše, tzn. dětem vznikne část, na kterou zatím nemalují). Na zbývající část papíru A4 (cca 20 × 20 cm) namalují žáci vodovými barvami svůj domov, svoji představu domova.

Žáci vystaví svá díla na výstavku a ti, kteří chtějí, představí, co pro ně znamená domov.

Reflexe

Společně diskutujeme:

- *Vypadají všechny domovy stejně?*
- *V čem jsou jiné?*
- *Co mají společného?*

Při kladení otázek bereme v potaz, že rodinné prostředí žáků může být velmi rozdílné, a reflexi vedeme tak, aby nevznikaly situace vybízející k porovnávání.

Citát pedagoga

„Líbilo se mi propojení s VV – znázorňování domova v srdci i diskuze nad obrázkem z knížky ve třetí hodině. Žáci byli více vtaženi do tématu a byla vidět jejich zapálenost.“

„Žáci se zájmem a nadšením pracovali ve skupinách a znázorňovali své představy na papír. Také se nebáli nad svými výtvary či tématem otevřeně diskutovat.“

(Nikol Hromádková)

Rozdáme každému dítěti pracovní list (příloha č. 1) se strukturou metody pětilístek, každý žák si vytvoří svůj vlastní pětilístek. Pokud nemají s pětilístkem zkušenost, jednotlivými řádky postupně žáky provádíme. Společně sdílíme – sdílí pouze ti žáci, kteří chtějí. Téma domova může být pro některé z nich citlivé.

Pro mladší žáky může být dodržení metody pětilístku náročnější a mohou vyžadovat více podpory ze strany učitele.

- *Můžeme najít jedno slovo / sousloví, které by mohlo být pro naše domovy společné? Jaké by to bylo?*

Pokud žáci nezmíní slovo bezpečí, zmíní jej učitel.

3. hodina

Evokace

Může nastat situace, kdy člověk musí (potřebuje) místo, kde má svůj domov, změnit? Jaká situace to může být?

Uvědomění

Přečteme žákům větu z knihy Cesta (Francesca Sanna).

„Bydlíme ve městě u moře, každé léto jsme o víkendech jezdili na pláž. Ale už tam nejedeme, protože loni se náš život navždycky změnil.“

Zeptáme se žáků, co se mohlo stát? Pro evokaci využijeme i obrázek z knihy (příloha č. 2).

- *Co vidíte na obrázku? Co znamenají černé ruce?*

Uvědomění

Přečteme žákům následující odstavec.

„Začala válka. Kolem nás se den co den děly strašné věci a zanedlouho byl všude naprostý zmatek. Maminka slyšela, že spousta lidí utíká pryč. Snaží se dostat do jiné země.“

- *Kdo podle vás vypráví příběh? Jak myslíte, že se vypravěč příběhu cítí? Jak byste se cítili vy, děti?*
- *Co myslíte, že se dělo dál?*

Pojďme zjistit, o co v knížce jde.

Žáci ve dvojicích nebo ve skupinách poskládají příběh (příloha č. 3). Pracovní list nabízí 2 varianty, žáci mohou pracovat s rozstříhaným textem (varianta 1), nebo přiřazovat části textu označené písmeny k číslům 1–4 (varianta 2).

Společně si přečteme složený text a ptáme se žáků, zda mají k textu nějaké otázky. Pokud ano, společně na ně odpovídáme. Ověříme porozumění slovu hranice a spojení „začneme psát nový příběh“.

- *Budou po příjezdu do bezpečí, do nové země, potřebovat naši hrdinové pomoc?*
- *Jakou pomoc? S čím? Co budou řešit?*

Otázky zodpovídáme ve skupinách nebo společně metodou sněhové koule odpovídáme na jednotlivé otázky.

- *Představte si, že se ocitnete v cizí zemi, jakou pomoc budete potřebovat?*

Zapisujeme na tabuli.* Můžeme také pracovat i s myšlenkovou mapou ve skupinách (žáci by mohli případně využít i myšlenkovou mapu v různých stádiích rozpracovanosti). Nabízí se i možnost využití dramatizace, volného psaní. Ziskem pro žáky bude možnost naplnění cíle způsoby, které mohou více než ty předešlé vyhovovat některým žákům.

Reflexe**

Pomocí nedokončených vět žáci reflektují proběhlou lekci:

- Lidé, kteří musí opustit svůj domov, cítí...
- Pokud přijdou noví spolužáci z cizí země do mé třídy, ...

Citát pedagoga

„Líbila se mi práce s myšlenkovou mapou na konci 3. hodiny, kdy žáci ve skupině přicházeli na zajímavé myšlenky.“
(Nikol Hromádková)

Citát pedagoga

„Na této lekci považuji za užitečné v první řadě rozvoj emoční inteligence a sociálních kompetencí.“
(Jana Blažková)

Informace pro pedagogy

Pětílístek je metoda kritického myšlení, která vyžaduje po pisateli, aby shrnul informace a názory o daném tématu v zadané struktuře.

První řádek je jednoslovné téma, námět (obvykle podstatné jméno).

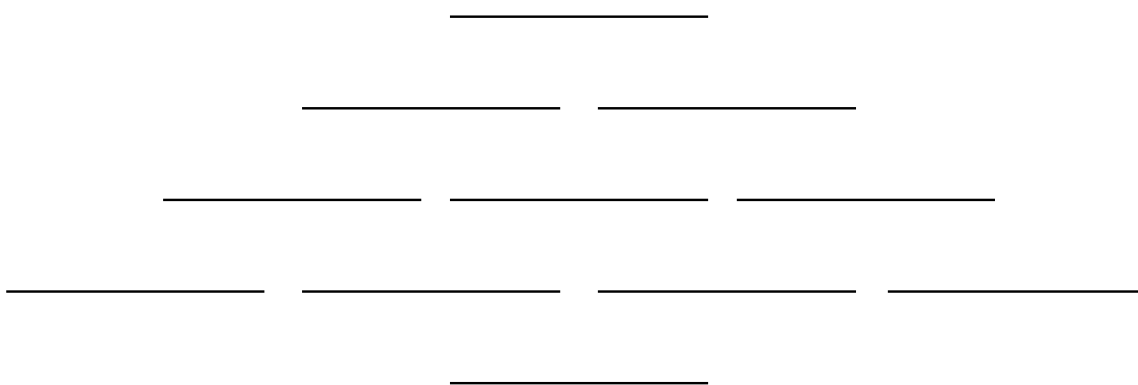
Druhý řádek je dvouslovný popis námětu, jeho podstatných vlastností, jak je vidí pisatel (odpověď na otázku, jaký je námět). V tomto případě jde o dvě přídavná jména.

Třetí řádek je sestaven ze tří slov vyjadřujících dějovou složku námětu – co téma dělá nebo co se s ním děje. Použijeme tři slovesa.

Čtvrtý řádek je věta o čtyřech slovech vztahující se k námětu. Sloveso může chybět.

Poslední řádek je jednoslovné synonymum, které rekapituluje podstatu námětu. Nemusí jít o podstatné jméno.

Schéma

Více informací k metodě najdete na odkazu v použitých zdrojích.

Metoda sněhové koule (neboli snowballing) přináší rozvoj mnoha specifických dovedností (zejména komunikačních a sociálních). V této metodě se úkol pro jednotlivce rozšíří na dvojici, po splnění úkolu dvojice se spojí ve dvě dvojice do čtveřice atd. V úkolech jde zejména o nacházení řešení a jejich porovnávání s dalšími příchozími do týmu. Při použití této metody lze nejen hodnotit zadané úkoly (tedy učivo), ale rozebrat s dětmi samotný proces, tedy např. to, jakým způsobem se rozhodovaly, komunikovaly, dělily se o úkoly, kdo práci řídil, jaká byla vzájemná podpora nápadů z původních skupin jejími členy, apod.

Použité zdroje

SANNA, Francesca. *Cesta*. Přeložil Petr ELIÁŠ. V Praze: Albatros, 2022. ISBN 978-80-00-06616-5.

ALTMANOVÁ, Jitka, Veronika SOVÁKOVÁ, Petr PECHA a Alena HESOVÁ. *Metodický portál RVP.cz: Pětílístek* [online]. [cit. 2022-10-18]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/18339/PETILISTEK.html>

ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.

Dědeček v růžových kalhotách

Věk žáků

3.–4. třída

Časová náročnost

90 minut

Předmět

ČJ a literatura – čtenářská gramotnost (Oblast: Člověk a jeho svět)

Průřezová témata

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
Environmentální výchova

Pomůcky

Kniha – Lucie Hášová
Truhelková, ilustrace Andrea Tachezy: *Dědeček v růžových kalhotách*, Albatros 2021.

Přílohy

Příloha č. 1 – pracovní list

Anotace

Hlavní postavou knihy *Dědeček v růžových kalhotách* je dědeček, který se chová v každém ohledu ekologicky (nekupuje květiny vypěstované v neférových podmínkách, splachuje zásadně použitou vodou, třídí odpad, dává pozor na to, aby se nevyhodilo žádné jídlo nebo šatstvo. Tak se stane, že nosí růžové kalhoty po babičce). Knihu čteme s žáky na pokračování, žáky vybízíme k hypotézám, proč se dědeček chová v jednotlivých případech tak, jak se chová, v polovině příběhu zjistíme sympatie/nesympatie k dědečkovu chování.

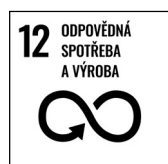
V průběhu četby použijeme pracovní list, na jehož základě se žáci (formou skládkového učení) naučí rozlišovat mezi datem spotřeby a datem použitelnosti a ujasní si, jak poznáme jídlo, které není zkažené.

Cíle

Žák/žákyně

- vnímá své možnosti pozitivně měnit životní prostředí a přispívá ke kvalitnímu a spokojenému žití ve svém okolí, zemi a světě.
- se chová ohleduplně, naslouchá druhým lidem a svým jednáním vyjadřuje respekt k jejich pocitům a potřebám.
- vcítí se do lidí zapojených do vybrané situace a popíše jejich možné prožívání situace (pocity, potřeby, motivace).
- se zamýšlí nad jednáním hlavní postavy a na základě nových poznatků uvažuje o změně spotřebitelských návyků.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Ukážeme dětem obálku knihy a necháme je z obrázku a názvu předvídat, o čem asi příběh bude. (Návodné otázky: Jaký asi bude vztah mezi klukem a pánem? Co předvídáte z toho, že se kniha jmenuje Dědeček v růžových kalhotách? Je běžné, že dědečkové chodí v růžových kalhotách? Proč asi tento dědeček nosí růžové kalhoty? Proč jsou ostatní postavy na obrázku malé – jakoby upozaděné?)

Uvědomění

Poznámka pro pedagogy

Knihu čteme formou řízeného čtení. Znamená to, že příběh občas přerušíme otázkou. Abychom nekomunikovali jen s několika nejpohotovějšími žáky anebo se z hledání odpovědí nestal stereotyp, střídáme po zadání práci v menších skupinkách a v celé skupině.

Možnosti:

1. Nejprve si na otázku odpoví každé dítě samo, pak děti sdílejí své odpovědi ve dvojici, pak teprve své odpovědi řeknou (alespoň některé děti) nahlas.
2. Po sdílení ve dvojici, při společném sdílení neříká nikdo svou vlastní odpověď, ale to, co slyšel od souseda/sousedky, teprve pak přidá svůj vlastní názor („Eva si myslí, že... Já s ní souhlasím, ale napadá mne ještě, že...“ Nebo „Soňa mi řekla, že..., ale já mám na to jiný názor: ...“)
3. Někdy můžeme otázku položit celé skupině, ale chceme znát co nejvíce odpovědí – k odpovědím tedy děti povzbuzujeme. (Honzík si myslí, že... Myslíte si to i vy ostatní? – Lenka má tento názor, chce k tomu někdo něco říci? ... Kdo z vás si myslí totéž jako Eva?)

Čteme začátek příběhu až do této věty: ... I když věděl, že kvůli tomu bude smutná.

Otázka: *Napadá vás, proč starý pán nekupoval ženě květiny?*

Odpovědi:

Otázka: *Jak asi takovou situaci prožívala dědečkova žena?*

Odpovědi:

Pokračujeme v četbě a klademe otázky: ... Jeho žena se kvůli tomu styděla zvat si domů návštěvy.

Otázka: *Proč asi starý pán splachuje záchod použitou vodou?*

Odpovědi:

Otázka: *Jak se cítí jeho žena?*

Odpovědi:

... I když věděl, že pytel už je celý opatlaný a jeho žena se ho štítí.

Otázka: *Proč asi starý pán nepoužije nový pytel?*

Odpovědi:

... věděla, co jí odpoví.

Otázka: *Co jí asi odpoví?*

Odpovědi:

... Sním, co je potřeba sníst.

Otázka: *Jak to asi starý pán myslí? Proč nejí, na co má chuť, ale to, co je potřeba sníst?*

Odpovědi:

... Když ho jeho žena poprosila, aby odnesl do kontejneru vytríděné staré oblečení, neudělal to. Děti předvídají z obrázku, na kterém žena drží v ruce oblečení včetně růžových kalhot.

Otázka: *Tušíme (víme už z něčeho), co asi starý pán udělal?*

Odpovědi:

... Lidé se mu kvůli těm kalhotám za zády smáli. A jeho žena se mohla studem propadnout.

Otázka: *Proč nosí starý pán staré růžové kalhoty?*

Odpovědi:

Otázka: *Proč se asi lidé starému pánovi v růžových kalhotách smějí?*

Odpovědi:

Otázka: *A co vy? – Také byste se mu smáli? Co byste si o něm mysleli?*

Odpovědi:

Reflektivní otázky v polovině příběhu:

- *Najdete důvod/y, proč je vám chování starého pána sympatické? – Co na něm vidíte dobrého?*
- *Najdete důvod/y, proč je vám chování starého pána nesympatické? – Vidíte na něm a na tom, co dělá, něco špatného?*

POSTOJOVÁ OSA – vyjádření postoje místem

Zvedneme děti ze židlí. Vybereme v místnosti dvě protilehlé strany.

Na jedné straně od středu budou stát ti, kterým jsou starý pán a jeho chování spíše sympatické, na druhé straně ti, kterým je pán svým jednáním spíše nesympatický.

Krajní body vyjadřují největší sympatii/nesympatii.

Zadání

Vyber si místo mezi krajními stanovisky (postojem lze vyjádřit i nuance: spíše sympatické, spíše nesympatické, stojí-li někdo uprostřed, znamená to, že je to půl na půl, něčím sympatické, něčím nesympatické, atp.). Důležité je umět zdůvodnit, proč jste si vybrali právě toto místo.

Sympatické

Nesympatické

Děti, které na ose stojí na přibližně stejném místě, si vzájemně řeknou, proč stojí právě zde – pak shrnou důvod svého postoje pro ostatní.

Pokračujeme v četbě a otázkách:

„Dědo? Proč jsi na mě hodnej a na ostatní tak zlej?“

Otázka: *Co asi děda odpoví?*

Odpovědi:

Pokračujeme v četbě:

... Jenže ti, co tam žijí, jsou z těch postřiků těžce nemocní.

Otázka: *Mohl by dědeček opatřit své ženě květiny jinak, než je koupit v obchodě?*

Jak byste se zachovali vy? Kde byste mohli opatřit květiny pro někoho, o kom víte, že je má rád?

Odpovědi:

... Proto tam místo ní liju vodu, kterou jsme už nějak použili.

Otázka: *Kdo si myslí, že šetření pitnou vodou je správné? – Přihlaste se...*

Otázka: *Jak jinak ještě můžeme šetřit množství spotřebované pitné vody? (Jak už to děláte, k čemu vás doma vybízejí, co vás ještě k plýtvání pitnou vodou napadá?)*

Odpovědi:

... Než se rozloží a zmizí, uplyne spousta let.

Otázka: *Plasty se v přírodě rozkládají desítky let. Děda šetří přírodu tak, že plastové pytle na odpadky používá opakovaně. Napadá vás, jak by se lidé mohli chovat, aby používali méně plastů? V jakých případech můžeme plasty nahradit něčím, co zatěžuje přírodu méně?*

Odpovědi:

... když někde jsou lidé, kteří by za něj dali vše, co mají.

Minilekce:

Až 8,8 milionů tun jídla v EU se ročně vyhodí kvůli datům na obalech potravin. Jedním z důvodů je, že lidé nechápu rozdíl mezi pojmy „spotřebujte do“ a „minimální trvanlivost“. Zbytečně tak vyhazují nejen jídlo, ale i peníze.

Otázka: *A jak jste na tom vy? Dokážete správně rozlišit informace na etiketách?*

SAMOSTATNÉ STUDIUM z pracovního listu formou SKLÁDANKOVÉHO UČENÍ

Postup

Pracovní list, který má 3 části, rozdáme do trojčlenných skupinek (tzv. domovských skupinek). V nich si žáci rozdělí, kdo bude studovat kterou část (tím, že texty rozstříháme a rozdáme do trojic sami, můžete práci urychlit). Každý ze skupinky si přečte jednu část textu, najde si do trojice (dvojice) spolužáky, kteří studovali stejnou část (tzn., že žáci vytvoří expertní skupinky dle názvu svého textu). Ujistí se navzájem, že to nejdůležitější z obsahu svého odstavce umějí shrnout vlastními slovy.

Po práci v expertních skupinkách přejdou žáci opět do domovských skupin a vzájemně si vymění nejdůležitější poznatky z těch částí textu, na které se stali experty.

Otázka: *Pamatujete si, co říkává děda své ženě, když se ho zeptá, co si dá k večeři?*

(Sním to, co je potřeba sníst.)

A kvůli čemu se zlobil?

(Když přišel na to, že vyhodila prošlý jogurt.)

Odpovědi:

Kdo si myslí, že se dědeček zlobil právem? Kdo si myslí, že se zlobil neprávem?

Odpovědi:

Otázka: *Jak poznáme jídlo, které už je zkažené a mohlo by nám po něm být špatně?*

Odpovědi:

Čteme dál až do věty: ... *Starý pán v růžových kalhotách se na něj dlouze zadíval*

Otázka: *Co asi odpověděl?*

Zadání

Odpovězte za dědu písemně 1–3 větami.

Odpovědi mohou děti sdílet nejprve ve dvojicích, pak v celé skupině, nebo může každý svou odpověď rovnou nahlas přečíst.

Dočteme příběh: „*Nezáleží ne tom, co si o tobě myslí cizí lidé. Důležité je jen to, co si myslí ten, kvůli komu to všechno děláš. Tvůj vnuk.*“

Reflexe

Co si po přečtení celé knihy myslíte o dědovi vy?

1. Děti, které umějí plynule psát, mohou na otázku odpovědět jednou větou písemně.
2. Vyzveme děti, aby si opět stouply na názorovou osu. Změnily se jejich sympatie/nesympatie k dědečkovu jednání? – Důležité je svůj postoj umět zdůvodnit.

Vystavíme na viditelné místo oblasti, kterých se příběh týká:

1. Jak se pěstují dovážené květiny?
2. Proč šetřit vodou?
3. Jak nevytvářet odpad?
- 4. Jak poznám zkažené jídlo? (Už víme, jak na to!)**
5. Potřebuji nové oblečení?

Otázka: Co už děláte podobně jako dědeček?

Probereme s dětmi jednotlivé oblasti vystavené na tabuli/flipchartu.

- ***K čemu vás kniha inspiruje? – Co byste i vy sami mohli dělat podobně jako dědeček v růžových kalhotách?***

Opět procházíme jednotlivé oblasti na tabuli/flipchartu, ke každému bodu můžeme napsat nápad i se jménem žáka/žákyně.

Při četbě jsme se dověděli více o hospodaření s potravinami.

O které z pěti oblastí byste se příště chtěli dovědět více?

Ke každé oblasti můžeme zapsat jména těch, kteří o ni mají zájem.

Lekce může pokračovat projektem, v němž se každá skupina věnuje jiné oblasti a poznatky k udržitelnému rozvoji a ekologickému chování sdílí s ostatními.

Projekt by měl vést k praktickým opatřením, ke změně chování doma/ve škole.

Použité zdroje

HÁŠOVÁ TRUHELKOVÁ, Lucie a Andrea TACHEZY. *Dědeček v růžových kalhotách*. V Praze: Albatros, 2021. ISBN 978-80-00-06376-8.

Spotřebuj mě. Zachraň jídlo (online, 2022). Dostupné z: https://zachranjidlo.cz/spotrebuj-me/?gclid=Cj0KCOjwxb2XBhDBARIsAOjDZ352CXg1oU7oME9ki238TSNWvHOoU79u svaNpjptcngGqp1WBL_GGQaAntuEALw_wcB

Válka, která změnila Rondo

Věk žáků

2.–4. třída

Časová náročnost

3 × 45 minut / 3 vyučovací hodiny

Předmět

ČJ a literatura – čtenářská gramotnost
Pracovní činnosti

Průřezová témata

Výchova k evropským a globálním souvislostem
Osobností a sociální výchova

Pomůcky

papíry a pastelky,
nakopírovaný pracovní list s mapou Ronda před válkou, nakopírovaný pracovní list s mapou Ronda po válce, obrázky z časopisů na koláži, lepidla nebo stavebnici na stavbu

městečka, obrys velkého skleníku (oranžerie) na velkém papíru, vystřižené exotické květiny, květiny z černého papíru, kus černé látky (netkaná zahradnická textilie – může se rozstříhat a nebude to škoda, případně tyl, silon), vystřižené červené květy – vlčí máky.

Přílohy

Příloha č. 1: Powerpointová prezentace

Anotace

Během hlasité četby (poslechu audionahrávky) se děti seznámí se třemi postavami, které žijí v městečku Rondo. Děti město Rondo dotvoří dle svých potřeb a zálib, záhy však do města přijde válka. Spolu se třemi postavami knihy prožijí během války devastaci města, ale na závěr i jeho znovuzrození.

Cíle

Žák/žákyně

- prožije destrukci zaviněnou válkou i znovuzrození města po válce.
- na základě příběhu z knihy dokáže popsat dopady války.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Úvod k lekci

Než začneme číst, postavíme se před třídu s knihou v ruce a ukážeme mlčky titulní stranu knihy v ukrajinštině. Pokud žáci nezačnou spontánně předvídat, o čem kniha bude, požádáme je o to. Poté otočíme knihu na českou titulní stranu a přejdeme plynule k úvodnímu slovu:

Po mnoha letech míru se v Evropě opět válčí. O lidech, kteří ve válce žijí nebo před ní utíkají, slyšíme skoro denně ve zprávách. Je pravděpodobné, že se potkáme nebo už potkáváme s někým, kdo důsledky války prožívá právě teď. Je těžké představit si, čeho všeho se válka může dotknout – v reálném světě i v duších lidí, kteří ji prožívají, přestože se říká, že když řinčí zbraně, múzy mlčí, dva ukrajinští umělci – spisovatelka a ilustrátor, se pokusili válku a její důsledky přiblížit knihou, kterou si dnes přečteme. Než se přeneseme do městečka Ronda a seznámíme se s jeho obyvateli, zamyslete nad tím, co děláte rádi...

Evokace

Co děláš rád/a

- Doma
- Ve škole/školce
- Venku

Sdílení můžeme realizovat formou dvou soustředných kruhů. Každou otázku žáci zodpovídají 2×, hovoří vždy s jiným spolužákem. Pokud je ve třídě lichý počet dětí, účastníme se aktivity také.

Uvědomění

Děti si poslechnou začátek vyprávění až po větu

„... A radovali se z toho, že žijí v takovém městě, jakým je Rondo.“

Promítneme plán města Rondo na interaktivní tabuli.

Zadání:

- *Prohlédněte si město Rondo. Co z plánu potvrzuje to, o čem jsme slyšeli?*
- *Co jiného můžete na základě plánu o Rнду říct?*
- *Co mohou znamenat ty noty?*

Rozdáme mapu Ronda (najdete ji na druhé dvoustraně knihy)

Zadání:

- Dokreslete / dolepte (v případě koláže) / dostavte (ve dvojici nebo v trojici) místo (dvorek, budovu, hřiště), které potřebujete k oblíbené činnosti, hře, zábavě, poučení, ... Doplňte zkratka Rondo o své oblíbené místo tak, abyste se i vy v Rнду cítili jako doma.

nebo

- Ve dvojici/trojici postavte městečko Rondo z lega nebo z jiné stavebnice – každý ať tam má své oblíbené místo pro to, co dělá rád.

Po cca 10 minutách ať každý řekne nahlas jednou větou, oč Rondo doplnil a proč.

Už jste nám řekli, co rádi doma, ve škole nebo venku děláte a jaká místa jsou pro vás důležitá.

Ted' se podíváme na tři postavy a budeme usuzovat, co rády dělají ony.

Nejprve promítneme Danku a necháme žáky usuzovat z obrázku, co rád dělá.

Teprve pak přečteme odstavec o Dankovi.

Tímtež způsobem pokračujeme s představením dalších dvou postav: Fabiána a Hvězdičky.

Ukážeme dětem obrázek oranžerie se zpívajícími květinami. – Přijdou na to, co se v oranžerii děje? Nechejme je komentovat, co na obrázku vidí.

Pustíme ukázky Mozartova Ronda:

<https://www.youtube.com/watch?v=aeEmGvm7kDk>

<https://www.youtube.com/watch?v=fqfgqK4dTTk>

Dohromady mají cca 13 minut.

Během poslechu Mozartova Ronda mohou děti vybarvit předtištěnou květinu/květiny, vystříhnout je z časopisu (koláž) nebo nakreslit svou vlastní exotickou květinu, mohou si vybarvit květiny, které jsme připravili a všechny květiny připevnit do velkého společného skleníku – oranžerie.

Přečteme text pod oranžerií a pokračujeme v četbě na další dvoustraně až po věty:

„... A pak najednou všechno ztichlo.

A tehdy se ozval napjatý šepot:“

Otázka: *Proč asi najednou všechno ztichlo? – Co se mohlo stát?*

Až přečteme větu *„Do našeho města jde VÁLKA.“*, zobrazíme prezentaci.

Pokračujeme v četbě na následující straně až po větu: *„Válka se dotkla úplně každého.“*

Otázky:

- *Jak by se válka dotkla vás, kdyby přišla do Ronda, které jste si nakreslili nebo postavili?*
- *Jak by se válka dotkla naší společné oranžerie? – Co by se stalo s květinami, kdyby je zasáhla bomba?*
- *Jak by asi na válku reagovali vaši rodiče? – Co byste chtěli, aby udělali vaši rodiče, kdyby přišla válka?*

Poznámka: V případě, že máme ve školce/škole děti z Ukrajiny nebo jiné oblasti zasažené válkou, nechejme je vyprávět, co udělali jejich rodiče.

Čteme dál, až po větu *„Válka se plazila dál a všude rozsévala ničivé černé kytky.“*

Rozdejme dětem do dvojic dvoustranu s mapou Ronda po válce.

Zadání:

- Ve dvojicích porovnejte první mapu (Ronda v míru) s touto mapou a popište, čím se mapy liší.

Proměna mírového Ronda ve válečné Rondo

- Vyzvěme děti k proměně Ronda, které si na začátku dotvořily. Ne však pomocí kresby. Odkážme je na přichystané pomůcky: textílii, nůžky, černé květiny, černé papíry.
- Mohou poničit Ronda ze stavebnic.
- Mohou Rondo ze stavebnice jen pokrýt černým tylem (šátkem), takže si již v Rondu nebudou moci hrát.

Pokračujeme v četbě až po větu *„A stalo se něco neuvěřitelného.“*

Mlčíme, necháme žáky předvídat, co se asi stalo.

Čteme dál až po větu *„Naráz se roztočily stovky pedálů, všechna ta kolečka se dala do pohybu a stroj spustil.“*

Vyzveme děti, aby vstaly a bez domlouvání – zcela mlčky – ze svých vlastních těl vyrobily nějaký stroj (výrobní linku). Někdo jako první začne dělat nějaký pohyb (stane se tímto nějakou součástí v soukolí, nebo je člověkem, který něco obsluhuje – například může jakoby stavět dům z cihel) a tuto svou činnost dělá stále dokola, případně může (musí) u toho vydávat i zvuk/y. Ostatní jej pozorují a kdo ví, jak by mohl pomoci, jak by mohl na spolužákovu činnost navázat, zařadí se (za něj, vedle něj) a pokračuje (např. začne ty cihly podávat), kdo další má

nápad, jak dál na výrobní linku (činnost, stroj) navázat, přidá se se svým pohybem – činností – postupně by se měla přidat (přispět) ke společné činnosti celá třída.

Poznámka: V okamžiku, kdy jsou v soukolí zapojeni všichni žáci, můžeme se jednotlivých dětí ptát, co vlastně dělají. Můžeme si dovolit legraci, uvolnění, smích, jelikož každý si vytvořil nějakou představu své role v celém soukolí (procesu), mohou se vyjevit různé nedokonalosti stroje. V tuto chvíli je veselí, změna nálady a nová energie zcela na místě.

Čteme dál až po větu „A to bylo VÍTĚZSTVÍ!“

Zadání:

- Nakreslete nebo udělejte něco, z čeho bude VÍTĚZSTVÍ! (Pokud budou děti bezradné, napovězte, co mohou udělat: např. odstranit černé květy, odhrnout černou látku, postavit město znovu nebo je vylepšit, zničit mapu válečného Ronda, použít pro obnovu svého nového Ronda vystřižené červené květiny – vlčí máky.)

Dočteme příběh, pokud děti ještě nepoužily červené květy – vlčí máky, mohou to udělat v tuto chvíli a dále své Rondo vylepšovat, zdobit, uklízet.

Reflexe: Povídejme si s dětmi po této lekci.

Návrh otázek:

- *Jak se vám líbil příběh o Rondu?*
- *Cítili jste se v nějakém okamžiku špatně?*
- *Kdy jste se cítili během čtení nejlépe a proč?*
- *Jaké činnosti se vám líbily?*

Napište na závěr pětílístek nebo volné psaní na téma Válka.

Poznámka pro pedagogy

Během práce s knihou může některá z kolegyně pořídít fotodokumentaci (videa), domluvit se pak s nakladatelem, jak by se mohl záznam z lekce doručit autorům knihy Rondo.

Případně lze fotografie z lekce vystavit na stránkách školy, nástěnkách školy atp.

Informace pro pedagogy

Rondo před válkou i Rondo ve válce lze snadno nakopírovat přímo z knihy. Kniha se dá lehce rozevřít, aniž by se poničila. Rondo před válkou doporučujeme na kopírce o stupeň ztmavit, aby byly vidět cesty.

1. Pětílístek

Charakteristika metody

Pětílístek po pisateli vyžaduje, aby shrnul informace a názory do výrazů, které vystihují (popisují) námět nebo o něm uvažují.

Tato metoda se pro svou jednoduchost ujala na školách ze všech metod kritického myšlení nejnárodněji a učitelé ji pro její jednoduchost a časovou nenáročnost používají snad ze všech metod nejvíce. V souladu s cíli hodiny zároveň učitelé pětílístek různě obměňují, někdy i deformují, a tak nebude na závadu vrátit se k jeho původní podobě a objasnit si význam jednotlivých řádek.

1. První řádka je jednoslovné téma, námět (obvykle podstatné jméno).
2. Druhá řádka je dvouslovný popis námětu, jeho podstatných vlastností, jak je vidí pisatel (odpověď na otázku, **jaký je** námět). V tomto případě jde o dvě přídavná jména.
3. Třetí řádka je sestavena ze tří slov vyjadřujících dějovou složku námětu – tedy, **co dělá** nebo **co se s ním děje**. Použijeme tři slovesa.
4. Čtvrtá řádka je **věta o čtyřech slovech**, vztahující se k námětu. Sloveso může chybět.

5. Poslední řádka je jednoslovné **synonymum**, které rekapituluje podstatu námětu. Nemusí jít o podstatné jméno.

Schéma

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Poznámka: Někteří učitelé svým žákům rozdávají toto schéma. Mějme na paměti, že se tím může vytratit určitá procesualnost v myšlení. Některým typům žáků naopak vyhovuje, když vědí předem, co všechno se po nich bude chtít. Nejlépe tedy bude obě formy zadávání pětilístku v hodinách střídat.

Zařazení pětilístku v třífázovém modelu učení (E–U–R)

Pětilístek je nejvhodnější zařadit na závěr lekce (v reflexi), neboť si v něm studenti mohou krátce a výstižně shrnout látku. Ani sdílení pětilístků ve skupině nezabere mnoho času, kterého se nám většinou v závěru hodiny nedostává. Po studentech chceme, aby již neopakovali návod na postup, ale přečetli svůj pětilístek jako krátkou „básničku“. Účinné někdy je nechat postupně říci celou třídu jen slova na posledním řádku – synonyma. Vedoucí skupiny (učitel) získá tímto způsobem dobrý přehled, co bylo pro jednotlivce i pro celou skupinu v tématu důležité.

Jen ve výjimečných případech můžeme pětilístek zadat také do evokace. Jsou to ty případy, kdy o tématu již něco víme a shrnutí na začátek nám může pomoci odhalit nějaký náš stereotyp, se kterým se pak v hodině pracuje. Tuto funkci by měl splnit pětilístek i v lekci „Uč se číst o Kubě“.

Poznámky:

- Chceme-li učit studenty myslet kriticky, pak bychom neměli zařazovat pětilístek jako formu zkoušení, jako test, požadovat po studentech do pětilístku jediná správná slovíčka.
- Někdy může pětilístek posloužit také jako forma pro zpětnou vazbu, hodnocení hodiny:

Dnešní lekce: _____

Jaká byla pro tebe dnešní lekce? _____ (2 přídavná jména)

Co důležitého se v ní pro tebe dělo? _____ (3 slovesa)

Věta o dnešní lekci: _____

Jednoslovné vyhodnocení (vyjádření pocitu): _____

Pětilístek pomáhá

- rozpomenout se na známé informace
- vybírat nejpřesnější pojmenování, která vystihují podstatu tématu (zobecnovat)
- výstižnému a úspornému vyjadřování
- zhodnocení

2. Volné psaní

Charakteristika metody

Volné psaní je jedna z brainstormingových nebo reflexních metod, která dovoluje psát na papír vše, co nás k určitému tématu, námětu právě napadá, aniž bychom své psaní podřizovali nějakým formálním (stylistickým či pravopisným) požadavkům. Volné psaní nám pomáhá objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky a souvislosti.

Je důležité, aby žáci ještě před tím, než jim přečtete zadání, věděli, že své volné psaní nebudou muset zveřejňovat. Také jim předem řekněte, jak dlouho budou psát. Bývá to většinou jen 3–5 minut.

Pravidla volného psaní

1. Piš po celou stanovenou dobu vše, co tě k tématu napadá.
2. Piš souvislý text, ne jen jednotlivá hesla nebo body.
3. Nevracej se k napsanému, neopravuj, nevylepšuj, co jsi napsal/a.
4. Pokračuj v psaní, i když tě nic nenapadá, zapisuj i pomocné věty („Teď mne nic nenapadá...“), ale snaž se vrátit k tématu.
5. Nenech se ve svých nápadech brzdit pravopisem.

Pokud žáky požádáte, aby si ve dvojicích (trojicích) volná psaní přečetli, nevyměňují si papíry s rukopisem, ale svůj text čtou před spolužáky (před třídou) nahlas.

Pro tvorbu skupinek na čtení ve dvojicích (trojicích) měňte zadání dle cílů. Někdy je lepší říci, aby se žáci spojili do skupinky, kterou si sami vyberou na základě spřízněnosti, jindy je požádejte, aby utvořili dvojici s někým, s kým ještě dnes nepracovali, s kým se nestýkají mimo školu, s někým, koho ještě příliš neznají.

Až budete volná psaní sdílet v celé skupině, dejte slovo jen těm, kteří se sami přihlásí. Po výzvě ponechte studentům čas na to, aby výzvu ke zveřejnění zvážili. Nevyvolávejte ty, kteří se nehlásí. Můžete ale výzvu doplnit: „Nechce někde doporučit volné psaní, které právě slyšel od spolužáka? Slyšeli jste něco zajímavého?“ – Vydržíte-li po otázce dostatečně dlouho mlčet, většinou se někdo přihlásí nebo dojde k doporučení. U extrovertních tříd je naopak dobré říci předem, kolik prací je možno (většinou z časových důvodů) vyslechnout.

Volné psaní pomáhá

- rozvíjet slovní zásobu
- formulovat slova i věty
- nebát se hodnocení
- učit se od sebe samého
- vyjadřovat myšlenky
- rozvíjet fantazii (skutečnost)
- rozvíjet pohotovost a představivost
- vnímat čas
- držet se tématu

Použité zdroje

ROMANYŠYN, Romana a ANDRIJ LEŠIV. *Vijna, ščo zminyla Rondo: Válka, která změnila Rondo*. Přeložila Lucie ŘEHOŘÍKOVÁ a Meda ŘEHOŘÍKOVÁ. Brno: Větrné mlýny, 2022. ISBN 978-80-7443-448-8.

Plasty na cestách

Věk žáků

1.–2. třída

Časová náročnost

45 minut (pokračování
dalších 20–30 minut)

Předmět

ČJ a literatura – čtenářská
gramotnost (Oblast: Člověk
a jeho svět)

Průřezová témata

Výchova k myšlení
v evropských a globálních
souvislostech
Environmentální výchova

Pomůcky

Plastová flaška, Kniha Pytlík
a Flaška / Flaška a Pytlík
(příloha), hromada papírů,
odstřížků a plastů určených
k vyhození, interaktivní
tabule, video <https://edu.ceskatelevize.cz/video/2383-trideni-a-recyklace-plastu>

Anotace

Lekce vychází z knihy, která popisuje cestu prázdné plastové flašky ze zahradní slavnosti až do útrob velryby. Knihu dětem předčítáme, občas četbu přerušíme otázkou nebo je požádáme, aby dle obrázku odvodily, co se právě teď s flaškou děje. Z opačné strany knihy je popsána cesta plastového pytlíku z téže oslavy a děti po zkušenosti s příběhem flašky mohou příběh pytlíku odvyprávět na základě obrázků samy.

Cíle

Žák/žákyně

- na základě informací z příběhu ví, čím přesně válejší se plastové odpadky mohou škodit zvířatům a co mohou způsobit neuklizené plasty v přírodě.
- vědomě třídí odpad.
- kvalitní prostředí pro život ve svém okolí a ve světě považuje za prioritu pro sebe i pro lidské společenství.
- uzpůsobuje svůj životní styl, jednání a chování s udržitelným rozvojem svého okolí a světa.
- vnímá své možnosti pozitivně měnit životní prostředí a přispívá ke kvalitnímu a spokojenému životu ve svém okolí, zemi a světě.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Hra

Necháme mezi dětmi kolovat plastovou flašku – děti vymýšlejí, k čemu všemu by se mohla hodit – jak a k čemu by ji mohly použít při hře, v běžném životě, co by mohla flaška nahradit. (Například lze nastříhat z flašky kolečka k autu; nakreslit jí obličej; oblíknout ji jako panenku–miminko; ustříhnout horní část s hrdlem a použít ji jako trychtýř; naplnit ji něčím sypkým, co by nemělo (na chalupě, cestou na kajaku) zvlhnout, ...)

Varianta: Stojíme s dětmi v kruhu a flaška se může proměnit v jakoukoliv jinou věc tím, jak s ní budeme jednat: můžeme na ni hrát jako na kytaru, cvičit s ní jako s kuželem, zdvihat ji jako činku, chovat jako miminko, dát si ji pod paži jako teploměr... Důležité je vydávat u předvádění také zvuky nebo mluvit (zveřejňovat vnitřní monolog).

Nejmenším dětem můžeme sami předvádět, v co se nám plastová lahev mění – ony hádají, co se z ní stalo.

Úvodní slovo

S plastovými lahvemi si nejenže můžeme takhle hrát. Když doslouží, odneseme je do žlutého kontejneru.

Evokace

Otázky dětem:

- Víte, proč je třeba odpadky třídit?
- Co by se dělo, kdybychom je netřídili?
- Co by se mohlo stát s touto plastovou lahví, kdybychom ji neodnesli do koše, ale nechali ji třeba venku jen tak ležet?

Poznámka: Děti si nejprve na otázky odpovídají ve dvojici, pak teprve jejich nápady a hypotézy sdílejí v celé skupině.

Uvědomění

Představíme dětem knížku.

Kromě příběhu je v knize ukryta i odpověď na otázku, proč je třeba třídit plasty. Knížku vám přečtu a občas se vás na něco zeptám.

Čteme od začátku až do věty: „No tohle! Pytlíku,“ volám, ale Pytlík mě už neslyší. Kam zmizela Flaška?

- Na tomto místě četbu přerušíme a zeptáme se dětí, kam mohl vítr flašku odvázt/odnést? – Kde všude už viděly povalovat se plastové flašky?

Čteme dál – dvoustrany bez textu dětem ukazujeme a necháme je popisovat, co vidí na obrázcích – co všechno flaška zažívá, koho potkává, co se s ní děje? Jak se cítí a proč?

U dvoustrany s krávou se můžeme zastavit a popovídat si více o tom, že tak, jako v Indii prostírali lidé jídlo na zelené listy, byly u nás v dávných dobách misky a talíře ze dřeva, později z porcelánu nebo i plechové a sloužily a slouží dodnes lidem opakovaně. (Tuto dvoustranu lze vynechat, aniž by příběh utrpěl.)

Otázka: *Co se asi bude dít s flaškou dál?*

Na následujících dvoustranách si flaška nejprve hraje s malou červenou rybkou na babu, a pak, když se chystají hrát na schovávanou, „*Mlask, flašku spolkně velká velryba*“.

Před otočením stánky na velrybí břicho položíme otázku: *Jak to asi bude v bříše velryby vypadat?*

Pak teprve ukážeme dětem obrázek velrybího břicha.

Otázka: *Co všechno už velryba spolkla?*

- Děti vyjmenovávají, co vidí na obrázku.

Dočteme příběh.

Reflexe

Ukážeme dětem žlutou nádobu na plasty a vyzveme je, aby vlastními slovy (na základě příběhu) řekly, proč je lepší plasty neházet jinam, než tam, kam patří – do žluté popelnice.

Pokud se nechystáme v lekci pokračovat, vyzveme děti, aby již nyní roztřídily do správných nádob hromadu použitých papírů, odstřížků a plastů (pytlíků, kelímků od jogurtu, ...) – děti samy zanesou odpad do správných košů.

→ Možné pokračování

Evokace

Otázka: *Napadá někoho, co se s vytríděnými plasty děje dál, co by se s nimi mohlo dít dál?*

Vyslechneme několik hypotéz/nápadů.

Uvědomění

Pustíme dětem od stopáže 3:08 naučné video o recyklaci plastů, nebo jim sami řekneme, že lahve se mohou rozemlít a použít znovu na výrobu PET lahví, mohou se z nich stát vlákna k výrobě zimního oblečení, mohou se slisovat do desek – a je z nich stavební materiál.

Reflexe

Děti roztřídí do správných nádob hromadu použitých papírů, odstřížků a plastů (pytlíků, kelímků od jogurtu, ...) – samy zanesou odpad do správných košů.

(...)

S dětmi, které příběh zaujal a udrží ještě chvíli pozornosti, můžete listovat knihu z opačné strany, kde je popsán příběh plastového pytlíku.

Nechejte tentokrát děti, aby samy podle obrázku vyprávěly (analogicky k příběhu s Flaškou) kam zmizel pytlík, co se s ním dělo, kdo jej spolkl, co dalšího bylo v žaludku pelikána, jak se shledal na hromadě plastové hory s Flaškou.

Použité zdroje

NOVOTNÁ, Anna. *Pytlík a Flaška: Flaška a Pytlík : co se děje s plasty na Zemi*. Ilustroval Jiří VOTRUBA. V Praze: Albatros, 2019. ISBN 978-80-00-05676-0.

ČT EDU [online]. Česká televize, 2021 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/2383-trideni-a-recyklace-plastu>

Království ztracené kvůli kapce medu

Věk žáků

3.–4. třída

Časová náročnost

90 minut

Předmět

ČJ a literatura – čtenářská gramotnost

Průřezová témata

Výchova k myšlení
v evropských a globálních souvislostech
Osobností a sociální výchova

Pomůcky

Psací potřeby, vytištěný text pohádky a pracovní listy

Přílohy

Příloha č. 1: Text pohádky
Příloha č. 2: Pracovní list – Tabulka předpovědí (nakopírovat pro všechny žáky)
Příloha č. 3: Rozstříhaná 2. část textu (nakopírovat a rozstříhat, nachystat do obálek – 1 obálka do dvojice)

Anotace

Lekce se opírá o příběh, v němž zanedbání zdánlivé maličkosti způsobí ztrátu království. Děti několikrát předvídají, jak bude příběh pokračovat, a svou předpověď zdůvodňují. Na závěr přemýšlejí, zda i v jejich třídě není třeba řešit nějakou zdánlivou maličkost dříve, než z ní vznikne velký problém.

Cíle

Žák/žákyně

- trénuje strategii předvídání z klíčových slov i z předchozí části textu a své předpovědi zdůvodňuje.
- vymyslí, jaké ponaučení z příběhu plyne.
- najde a pojmenuje třídní problém a navrhnou, jak by se dal řešit.
- aktivně se zapojí do diskuse a navrhne, jak může přispět ke zlepšení vztahů ve třídě, zlepšení prostředí třídy, dodržování dohodnutých pravidel...

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Zadání

1. Řekni (napíš si), co tě napadá, když se řekne panovník – stačí psát pojmy (slova)

Asociace mohou proběhnout i jako pohybová aktivita – pohybová myšlenková mapa, žáci stojí v kruhu kolem napsaného pojmu PANOVNÍK, kdo chce promluvit, vstoupí do kruhu a řekne svou asociaci. V případě početné třídy vstoupí do kruhu vždy 3 žáci, pak odejdou a vstoupí do něj další 3 žáci.

→ S evokací můžeme začít také až následující aktivitou:

Zadání

2. Napiš si na papír minimálně 2 vlastnosti (dovednosti), které by měl mít panovník

(Možná dětem připomeňme, že vlastnost je věc vrozená – např. někdo může mít od mala vrozenou laskavost, nebo může být „od přírody“ dobrým vypravěčem; dovednosti můžeme získat, naučit se např. neskákat lidem do řeči, naučit se cizí jazyk, naučit se být laskavým, dobře předvídat, ...)

Zadání

3. Vymyslete příběh, v němž hrají roli tato klíčová slova:

panovník, kapka medu, kočka, pes, hádka, povstání

Poznámka: Zadejte úkol tak, aby dětem bylo jasné, že nevymýšlejí složitý příběh, ale jen kostru příběhu bez odboček. Kdo chce, může vymýšlet příběh ve dvojici.

Uvědomění

Požádejte žáky, aby si přečetli první část příběhu.

1. část

Před dávnými časy bylo na světě jedno velké království. Panovník pořádal často ve svém paláci slavnostní hostiny. Jednoho dne pozval opět ministry a rádce k bohatě prostřenému stolu. Když skončili hodování, odešel král s jedním ze svých ministrů k otevřenému oknu. Vesele se bavil a ukusoval oblíbený medový koláč. Ministr zpozoroval, že z králova koláče stekla na okenní římsu kapka medu a řekl:

„Dovolte, Vaše Výsosti, abych med utřel.“

Po četbě 1. části by žáci měli do pracovního listu **Předpovědi a důkazy** stručně napsat, jak si myslí, že bude příběh pokračovat, a svou předpověď zdůvodnit. (Pokud jste dosud s důkazy pro předvídání nepracovali, dobře modelujte, jak například mohou děti své předpovědi zdůvodnit. Např.: *Myslím, si, že ministr med utřel, ale panovníkovi se to nelíbilo, ministra pokáral a svrhnul, ministr zorganizoval povstání. Důkaz mám v klíčových slovech – je tam slovo povstání. Nebo: Král byl v dobrém rozmaru a díval se, jak med kape dolů, kde se o tu kapku lidé hádají. Důkaz – med z královské hostiny musí být lepší než obyčejný med, lidi jsou zvědaví, medu je jen kapka, a tak se o ni porvou.*)

- Až budou mít děti první a druhou část tabulky vyplněnou, požádejte je o sdílení ve dvojicích, pak teprve sdílejte v celé skupině.

Poznámka: Pokud máte dojem, že děti písemné odpovědi nezvládnou, stačí, když si řeknou své hypotézy ve dvojicích ústně, a pak sdílejte různé předpovědi s důkazy ústně v celé skupině.

2. část příběhu mějte v obálkách rozstříhanou po větách. Obálky s rozstříhanými větami rozdejte do dvojic.

Zadání: Složte z rozstříhaných vět druhou část příběhu.

„Drahý pane, to přece není práce pro vás, ale pro sluhu.“

„Když ho zavoláme, vyruší nás z příjemné zábavy.“

„Jen ať si med kape,“ smál se král.

Zatímco pokračovali v hovoru, med stékal pomalu z římsy na ulici.

Král se vyklonil z okna a uviděl, že si na medu pochutnává moucha.

Ale ta se za chvíli chytila do pavoučí sítě.

V tom se objevila ještěrka.

Pavouka číhajícího na mouchu spolkla.

Král s ministrem pak sledovali kočku, jak chytá ještěrku.

Přihnal se pes a začal kočku prohánět.

Netrvalo dlouho a venku se strhla hádka mezi majitelem kočky a psa.

Dvojice, která si bude jistá, že věty sestavila do logického pořadí, si může přečíst 2. část příběhu, zkontrolovat a posoudit správnost.

2. část

„Drahý pane, to přece není práce pro vás, ale pro sluhu. Když ho zavoláme, vyruší nás z příjemné zábavy. Jen ať si med kape,“ smál se král.

Zatímco pokračovali v hovoru, med stékal pomalu z římsy na ulici. Král se vyklonil z okna a uviděl, že si na medu pochutnává moucha. Ale ta se za chvíli chytila do pavoučí sítě. Vtom se objevila ještěrka a pavouka číhajícího na mouchu spolkla. Král s ministrem pak sledovali kočku, jak chytá ještěrku. Přihnal se pes a začal kočku prohánět. Netrvalo dlouho a venku se strhla hádka mezi majitelem kočky a psa.

Zadání před četbou 3. části příběhu:

Vymyslete, jak asi příběh skončí a doložte to důkazy. K tomu vám opět poslouží tabulka.

Děti po chvíli své předpovědi a důkazy sdílejí opět nejprve ve dvojicích, pak teprve v celé skupině. Teprve potom si přečtou poslední část příběhu.

3. část příběhu

Muži se pustili spolu do rvačky a brzy jim přispěchali na pomoc jejich přátelé. Obě skupiny na sebe útočily, povykovaly a hašteření se rozšířilo i do dalších ulic. Zpočátku měl král z takové podívané zábavu, ale později nařídil palácovým strážcům, aby zjednali pořádek. Někteří z nich se přidali na stranu majitele kočky a druzí podporovali majitele psa. Lidé byli rozhněvaní a nedbali na žádné příkazy. Než povolal král vojsko, vypuklo ve městě povstání. Vzbouřenci zapálili královský palác a svrhli vládce i s jeho ministry. A to všechno způsobila jen pouhá kapka medu.

Reflexe

Otázka: *Jaké vlastnosti měl panovník z této pohádky?*

- Vyzvěte děti, ať si své odpovědi nejprve zaznamenají písemně, pak sdílejí ve dvojicích, pak v celé skupině.
- Na sdílení může navazovat návrat k soupisu vlastností a dovedností. Jednu po druhé je čtete a ptejte se, zda panovník z Barmské pohádky byl moudrý, laskavý, rozhodný, ...

Zadání: Jaké ponaučení z příběhu vyplývá?

- Každé dítě si poznamená písemně své vlastní ponaučení.
- Ponaučení děti sdílejí ve dvojicích, pak teprve v celé skupině. Vyslechneme si všechna ponaučení.

Přestávka

Po přestávce můžeme na lekci navázat připomínkou, že i dnes mohou zdánlivé maličkosti způsobit „celosvětový problém“: Šíření covidu z Číny do světa způsobil pravděpodobně únik viru z laboratoře nebo nakažené zvíře, které přeneslo virus na prvního člověka, ten na dalšího, neopatrné jednání jednoho člověka způsobilo nakonec celosvětovou pandemii. Zanedbání maličkosti, která přeroste v problém nebo konflikt na státní, mezinárodní, nebo dokonce světové úrovni, se naštěstí neděje často, ale i malé věci v rodině, na pracovišti nebo ve třídě, když se neřeší hned v počátku, mohou způsobit problémy a konflikty, které jsou po čase velké a odebírají dobrou náladu, energii, soustředění.

Otázka: *Napadá vás, že se v naší třídě děje něco stejně malého (bezvýznamného), jako byla na počátku příběhu stékající kapka medu? Co bychom měli řešit v naší třídě raději hned teď, aby to nepřerostlo ve velký problém?*

(Poznámka: Pomozte dětem při hledání zdánlivé maličkosti otázkami.

Např.: Co bychom mohli ve třídě zlepšit? – Je něco, co vám vadí/brání v soustředění na výuku? Chybí něco ve vybavenosti třídy? – Existuje něco, co často vede k hádkám a šarvátkám mezi vámi? – Stává se, že se kvůli něčemu/někomu do školy netěšíte? – Potřebovali bychom zavést ve třídě nějaké pravidlo, aby se nám tu žilo lépe? ...)

Pokud děti na něco takového přijdou, vymyslete spolu s nimi, jak byste mohli postupovat, aby z „malého“ problému nevzniklo „povstání“, tedy něco, co už lze těžko vyřešit nebo napravit.

Informace pro pedagogy

Čtení s předvídáním a tabulkou předpovědí je mentálně celkem náročná činnost. Zvažte, zda jsou již děti na takovou práci připravené předchozími zkušenostmi. Pokud nikoliv, postačí, když budou předvídat a hledat důkazy jen ústně, aby jim ještě zbyla energie a chuť do finále, kdy hledají svou „třídní kapku medu“, která by mohla přerůst v problém.

Použité zdroje

STEHNŮVÁ, Stanislava, ed. *Barmské pohádky a pověsti*. Vyd. ve Vyšehradu 1. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-475-9

Cena

Věk žáků

1.–2. třída

Časová náročnost

45–90 minut (dle náročnosti času na opravu/upcyklaci)

Předmět

ČJ a literatura – čtenářská gramotnost
Pracovní činnosti

Průřezová témata

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Pomůcky

Kniha *Moucha*, poškozené šatstvo nebo věci, které lze celkem jednoduše opravit (slepit, zašít, vyrobit z nich něco jiného (upcyklace), výtvarné potřeby, šití aj. dle zvážení (děti, rodičů, učitelky).

Anotace

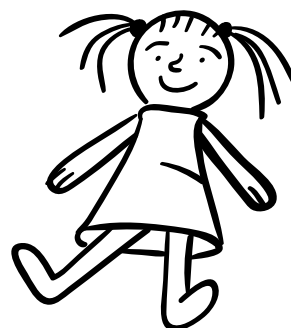
V první kapitole knihy *Moucha* od Daisy Mrázkové poznáváme děvčátko, které se jmenuje Helenka. Ráda by získala nové botičky pro panenku. Dědeček s ní „možná“ botičky půjde koupit. Helenčina kamarádka moucha Rudolfína nabádá dívku, aby své panence botičky raději vyrobila sama. Botičky vlastnoručně ušité totiž mají větší cenu.

Cíle

Žák/žákyně

- si vyjasní různé významy slova **cena**.
- zažije, že jejich vlastní práce a vklad mohou dát výrobkům novou hodnotu – cenu.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Doporučujeme lekci „Cena“ uskutečnit (nejlépe za pomoci asistenta pedagoga nebo formou vrstevnického učení) až poté, kdy děti v rámci pracovních činností i několik dní před lekcí natrénují navlékání jehly a vyzkoušejí si pár stehů. V této lekci získanou dovednost zúročí v běžném životě.

Varianta 1: Několik dní před realizací čtenářské lekce a navazujícího pracovního vyučování požádáme děti, ať přinesou do školy věc, která by se dle nich dala vyspravit, opravit, zašít, vyrobit z ní něco nového... Kritériem výběru, se kterým pravděpodobně pomohou osoby ze společné domácnosti, by měla být šance, že „opravu“ zvládnou děti samy nebo jen s mírnou dopomocí. Ideální je plyšová hračka, k níž mají vztah.

Během týdne mohou děti ve dvojicích i s námi své plány probrat, zjistit, zda mají ve škole vše, co budou k opravě (výrobě) potřebovat.

Varianta 2: Sami nachystáme k opravě poškozené didaktické pomůcky, školní hračky, učebnice, knížky (ke kterým mají žáci vztah).

Varianta 3: Děti přinesou věci, z nichž budou vyrábět věc jinou (upcyklace) – např. z lichých/děravých ponožek společně ušijí ponožkového hada, kterého následně budou používat při různých aktivitách v rámci výuky či jako okenní ochranu proti průvanu/úniku tepla.

Evokace

Zeptáme se dětí, co si představí, když se řekne CENA.

Předpokládané odpovědi:

- Cena určuje, kolik co stojí.
- Někdo může dostat cenu za to, že v něčem zvítězil – třeba ve sportu.

S dvojnásobným významem se můžeme spokojit, nebo můžeme dětem klást další okruhy otázek:

- *Už vás někdy někdo za něco ocenil?*
- *Musí být ocenění vyjádřeno penězi?*
- *Čím jiným můžeme někoho nebo něco ocenit?*
- *Co to znamená, když o něčem řekneme, že je to cenné? – Musí to být zároveň drahé – tedy vyčíslitelné penězi, nebo to může být cenné proto, že to má nějakou jinou hodnotu, která se nevyjadřuje penězi?*

Příběh, který si přečteme, se jmenuje **Nejlepší botičky**.

- *O jaké botičky by mohlo jít, když jsou pro někoho nejlepší?*

Uvědomění

Text dětem předčítáme a na dvou místech četbu přerušíme otázkou.

Str. 11 – *Ale vlastnoručně ušité by měly větší cenu!*

Otázka: *Co tím moucha myslí, že by vlastnoručně ušité botičky měly větší cenu?*

Děti ať své odpovědi nejprve promyslí a diskutují ve dvojicích, pak pár odpovědí vyslechněte v celé skupině.

Pokračujte v četbě až po:

Krásné růžové boty!

Co myslíš, mají CENU, Rudolfíno?

Otázka: *Co asi moucha odpoví?*

Reflexe

Zeptejte se dětí, co má **pro ně** nějakou cenu – hodnotu, která se nedá vyjádřit penězi?

- *Zažily už, že pro ně někdo něco sám vyrobil – nekoupil to v obchodě?*
- *Vyrobily už děti samy něco, co si schovaly, protože si toho cení?*
- *Vyrobily něco děti pro někoho jiného? – A podle čeho poznaly, že to má pro obdarované (rodiče, prarodiče, kamarády, ...) cenu?*

Pozn.: Pro lepší pochopení můžete uvést pár příkladů, čeho si ceníte vy.

→ Pauza (na pití, proběhnutí atp.)

Napište na tabuli a přečtěte větu, kterou v povídce Daisy Mrázkové říká moucha Rudolfína:

CENA, CENA, TO JE, KDYŽ JE ČLOVĚK ZTICHA A SÁM NĚCO POŘÁDNÉHO UDĚLÁ.

Helenka z knížky vyrobila panence botičky.

Napadá vás, proč jste si měli do školy přinést věci, které potřebují opravit, spravit, zašít, zalepit, případně by z nich šlo vyrobit něco jiného – nového?

- *Mají děti po ruce všechno, co k opravě (výrobě) potřebují?*
- *Mají představu, jak budou postupovat? – V tom případě se mohou pustit do práce.*

Pokud bude mít někdo pocit, že se mu nedaří, pomozte mu, připomeňte, že ani Helenčiny botičky pro panenku nebyly úplně dokonalé, a přesto měly cenu!

Pozn.: Pro případ, že by byl někdo hotov příliš brzy nebo na sebe vzal příliš těžký úkol (opravu), může pomoci někomu jinému nebo mějte pro každý případ nachystáno pár věcí navíc (utržený knoflík na košili, děravou ponožku, ...)

Po pracovních činnostech se děti zeptejte, jak se jim dařilo, jaké pocity při práci měly, čeho si na své práci cení, i když třeba není dokonalá a výrobek nevypadá „jako nový“, „jako z obchodu“.

- *Přijdou na to, co všechno je CENNÉ na tom, co dělaly a udělaly? (GRV)*
- *Proč nevyroběly něco úplně nového, ale spravovaly věci, které jsou porouchané? (GRV)*

Udělaly radost jen samy sobě, nebo bude mít z jejich práce radost nebo užitek ještě někdo jiný?

Mohou se vyjádřit i písemně – doplnit větu:

Na této věci je cenné, že _____ .

Tato věc je cenná, protože _____ .

Rozšiřující informace

Motto z knihy Moucha:

Co vidíš, když se díváš všema očima zároveň, Rudolfíno?

Když se dívám všema očima zároveň, vidím celý svět.

Jaký je?

Rudolfína se zadívala na svět a dívala se dlouho a přísně. Helenka už myslela, že odpověď nepřijde snad nikdy. Ale přece přišla.

Je báječný, řekla moucha. Věř mi, nebo ne, je báječný.

Použité zdroje

MRÁZKOVÁ, Daisy. *Byla jedna moucha*. Praha: Baobab, 2019. ISBN 978-80-7515-091-2.

Příběh stromu

Věk žáků

1.-4. třída

Časová náročnost

120+ minut

Předmět

ČJ a literatura – čtenářská gramotnost
Člověk a jeho svět
Výtvarná výchova

Průřezová témata

Environmentální výchova
Výchova k myšlení
v evropských a globálních souvislostech

Pomůcky

větší silnější papíry (na leporela), pastelky, fixy, tužka, guma, lepidlo, nůžky,

kniha "Příběh stromu"

(<https://xaobookshop.bigcartel.com/product/tereza-siklova-pribeh-stromu>)

Přílohy

Příloha č. 1: Návod na tvorbu leporela

Anotace

Příběh stromu je útlá kniha, ve které je vypravěčem starý strom. Ten čtenáře už od prvního odstavce nutí zamýšlet se nad tím, z čeho je taková kniha vyrobená, a vzápětí zve k nahlédnutí do vzpomínek na svůj dlouhý život. Bere nás do dávných časů, mezi své zvířecí přátele a srovnává doby, ve kterých žil. U toho všeho stojí stále na stejném místě, všechny příběhy chodí za ním. Kniha otevírá spoustu témat, od ochrany přírodního ekosystému po proměnu společnosti v průběhu let, nebo smrt a její význam.

Cíle

Žák/žákyně

- se zamýšlí nad koloběhem života.
- se zamýšlí nad životem jednoho stromu, chápou jeho důležitost a učí se citlivosti k přírodě a pozornosti k detailům v ní.
- vypráví příběh „svého stromu“ formou komiksu.
- si všímá prostředí, ve kterém žijí.
- zjišťuje a zdůvodňuje, k jakým proměnám dochází v čase a jak se historické události (objevy, vynálezy, historické milníky, katastrofy, ...) mohou podepsat na stromech.

Cíle udržitelného rozvoje

Postup

Evokace

Žáky můžeme vtáhnout do děje otázkami:

- *Máte nějaký oblíbený strom?*
- *Lezli jste někdy na strom?*
- *Schovávali jste se někdy pod stromem před deštěm?*

Uvědomění: řízené čtení, diskuze

Pedagog čte z fyzické knihy a na elektronické tabuli překlíká ilustrace.

Děti mohou odpovědět na otázku stromu hned v úvodu knihy:

- *Přemýšleli jste někdy nad tím, čím vším ten kus dřeva prošel, než se stal knihou?*

Strana s čarodějnicemi: *Znáte nějaké léčivé byliny?*

Strana s obrem: *Tušíte, co to bylo za návštěvníka stromu tentokrát?*

Havrani: *Víte, v jaké chvíli se slétají havrani nebo jiní draví ptáci?*

Včely: *Víte, jaké přátele strom myslí? Zkuste vymyslet další prospěšné přátele stromu. (např. datel, další opylovači, ten, kdo strom zalévá...).*

Reflexe

Když knihu dočteme, může následovat diskuze:

- *Víte, co se stane se stromem, který zemře a zůstane v přírodě?*
- *Co by nám asi vyprávěli houby, brouci a červi za příběhy?*
- *Co dalšího by mohl strom zažít?*
- *Jak myslíte, že se strom na kopec dostal? – Zkuste vymyslet začátek jeho příběhu.*

Druhá, venkovní a výtvarná část

Úvod

Ukážeme dětem nějaké dětské leporelo/leporela.

Rozdáme dětem prázdná pro ně připravená „leporela“.

Vypravíme se s dětmi ven, někam mezi stromy, a vyzveme je k detailnímu pozorování stromů.

Přítomnost

Vyzveme žáky, aby si všímali detailů na stromech.

- *Kde strom roste? – Na něčí zahradě, za plůtkem, nebo volně v krajině?*
- *Roste sám, v háji, nebo ve stromořadí?*
- *Bydlí ve stromu někdo? Ptáci, včely, mravenci?*
- *Jaké má strom plody a listy?*
- *Není nějak poškozený (má třeba zlomenou větev)?*
- *Roste pod stromem něco? Zanechal pod stromem někdo nějaké stopy (zvíře nebo člověk)?*
- *Atd. atd.*

Minulost

- *Je to hodně starý strom, nebo ti připadá mladý?*
- *Mohl zažít nějakou historickou událost (válku, revoluci, proměnu spjatou s nějakou historickou událostí, ...)?*

Budoucnost

- *Jaká budoucnost strom asi na tomto místě čeká? – Vidíte kolem něco, z čeho můžete jeho budoucnost předvídat (továrnu, stavbu nějaké budovy, dálnice, napadení okolních stromů kůrovcem, kácení stromů v okolí, ...)?*

Všechny drobné detaily mohou žákům napovědět, co strom mohl zažít, co ho případně čeká.

Během procházky si každý sám nebo ve dvojici vybere jeden konkrétní strom a nakreslí si ho na první stranu leporela – na obálku.

Návrat do školy

Po návratu do školy vyzveme děti, aby nakreslily a napsaly krátký příběh o stromu, který si vybraly.

Mohou se zaměřit více na jeho minulost nebo jeho budoucnost, inspirovat se příběhem, který četly.

Žáci by měli k vlastní tvorbě využít detaily, kterých si všimli.

Tvorba leporela (viz pracovní list)

Leporela žákům pomáhají příběh strukturovat do celkem 6 oken včetně obálky.

Pracovat mohou také ve dvojicích, někdo se bude více podílet na obrázcích, někdo více na příběhu. Domluva je nutná stejně jako ve skutečných nakladatelstvích, která vydávají ilustrované knihy.

- 1. okno: obálka knihy – autor, název knihy, obrázek
- 2. okno: začátek – jak se strom na místě vzal (semínko, zahradník, ...)
- 3., 4., 5. okno: růst stromu – jak vzniká jeho tvar – první bouře, proč je nahnutý, odkud fouká vítr atp.
- 6. okno: život stromu – historické události – je-li jich více – stránku je možno rozčlenit na další „okénka“
- 7. okno: uzavírání příběhu – strom může dál žít, může se vysemenit... strom může také zemřít – stojí na území, kde se plánuje rozšíření cesty nebo nějaká stavba? Mohl by někomu vadit? Chátrá kvůli něčemu? Co může v budoucnosti, která nás čeká, způsobit jeho zánik?
- 8. okno: zadní obálka, konec příběhu, tiráž (malým písmem: kdo knihu napsal, kdo ilustroval, kdo vznik knihy podpořil, kdo další se na ní podílel...)

Po zbytek času žáci samostatně kreslí/píší. Procházíme mezi nimi, bavíme se o jejich příbězích, klademe jim otázky, které jim pomohou konkretizovat děj, radíme s vyprávěním, ilustracemi, motivujeme je.

Informace pro pedagogy

Výroba leporela: Nařezat čtvrtku na delší pruhy cca 15 cm na výšku a naskládat do harmoniky. Vzniknou okna 15 × 15 – pruhy papíru se dají slepit k sobě a vznikne víc oken.

Použité zdroje

Šiklová, Tereza: *Příběh stromu*. Praha: Xao, 2021. ISBN 987-80-906863-9-7

Učíme v souvislostech na 1. stupni základních škol

Metodická příručka

Redakce: Johana Krajčířová

Grafická úprava: Iva Hrubošová

Jazyková korektura: Ivana Blatáková

Autorky lekcí:

Petra Albrechtová (*Staráme se o naši zem, Jak žije les*)

Petra Gajová (*Všichni jsme stejní, Kdo jsem*)

Veronika Hypšová (*Krtkovy nové kalhotky, Krtkovy nové kalhotky podruhé*)

Johana Krajčířová (*Tohle jsem já, Kluci netančej, Ženy mají hlas*)

Lenka Pánková (*Domov*)

Nina Rutová (*Dědeček v růžových kalhotách, Válka, která změnila Rondo, Plasty na cestách, Království ztracené kvůli kapce medu, Cena*)

Tereza Šiklová (*Příběh stromu*)

Pavína Vrbová (*Hygiena, Zdravá mysl, Společně*)

Za cenné komentáře děkujeme pracovníkům Národního pedagogického institutu ČR: Hana Havlínová, Markéta Pastorová, Jan Tupý, Renata Votavová.

Zároveň děkujeme všem pedagogům, kteří se zapojili do testování daných lekcí.

Vydal:

ARPOK, o. p. s.

U Botanické zahrady 828/4

779 00 Olomouc

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

Publikace vznikla v rámci projektu Svět v souvislostech na 1. stupni základních škol za finanční podpory České rozvojové agentury v rámci zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Materiál nereprezentuje oficiální postoje donorů, za jeho obsah zodpovídá zhotovitel ARPOK, o. p. s

Přílohy naleznete na stránkách ARPOKu <https://eshop.arpok.cz/kat/publikace/ke-stazeni/>
Přílohy jsou k dispozici v editovatelné podobě, k vlastním úpravám a jednoduchému použití.

ISBN 978-80-908831-0-9

2022, 1. vydání

ISBN 978-80-908831-0-9
1. vydání
2022